

Øget polarisering i Danmark

Fordeling & Levevilkår 2009

Øget polarisering i Danmark

Fordeling & Levevilkår 2009

Udgivet af

AE - Arbejderbevægelsens Erhvervsråd

Reventlovsgade 14, 1. sal

1651 København V.

Telefon: 33 55 77 10

E-mail: ae@ae.dk

www.ae.dk

Redaktion: **Lars Andersen - Jonas Schytz Juul - Janus Breck**

Derudover har følgende bidraget: **Jes Vilhelmsen - Mie Dalskov - Kristine Juul Pedersen - Jarl Quitzau -**

Jakob Mølgaard - Sigrid Blom Dahl

Omslag: **Tombola**

Tryk: **EKS-Skolens Trykkeri ApS.**

Layout: **Anette Topholm - Sigrid Blom Dahl - Jan Rasmussen**

ISBN: 87-91018-32-3

Rapportens hovedkonklusioner

Selvom Danmark er et rigt og veludviklet land, er det ikke alle i befolkningen, der har lige muligheder. Der findes stadig afgørende forskelle i de levevilkår, som danske familier og børn vokser op under, og samfundets goder er ikke altid ligeligt fordelt mellem indkomst- og uddannelsesgrupper eller på tværs af landsdele.

Stadig flere børn vokser op i fattigdom, mens antallet af rige danske familier stiger. Når middelklassen samtidig skrumper ind, fører det til øget polarisering i samfundet. De ulige muligheder handler imidlertid ikke kun om forskelle i indkomster og formuer. De findes ligeledes i uddannelsessystemet og på arbejdsmarkedet. Den sociale arv gør sig gældende, når forældres uddannelse er med til at afgøre børnenes uddannelse, og uligheden på arbejdsmarkedet kommer blandt andet til syne ved, at der er markante forskelle i befolkningens arbejdsmiljø og sundhedstilstand.

Fordeling & Levevilkår 2009 belyser en række af disse udviklingstendenser i det danske samfund gennem tre temaer: 'Indkomster & klasser', 'Uddannelse & social arv' og 'Arbejdsmiljø & sundhed'.

Rapportens første tema handler om indkomster og klasser i Danmark. Som en del heraf dokumenterer kapitel 1, at de ti procent rigeste danskere har haft en væsentlig højere stigning i indkomsterne i perioden 2001-2006, end de ti procent fattigste har. Det giver sig blandt andet udslag i, at uligheden målt ved Gini-koefficienten er steget i perioden.

Kapitel 2 ser nærmere på udviklingen i fattigdommen. I kapitlet slås det fast, at antallet af fattige i Danmark gennem flere år har været stigende, og at flere familier desværre hænger fast i fattigdom. I 2006 nåede antallet af fattige op på 270.000 personer, hvoraf omkring hver fjerde havde levet i fattigdom i mindst tre år i træk. Samtidig viser kapitlet, at 45-50.000 børn lever et liv i fattigdom, og at antallet af fattige indvandrere og efterkommere er steget markant siden 2001.

I kapitel 3 ses der nærmere på de rigeste familier i Danmark, der alene siden 2004 er vokset med omkring 20 procent. Disse familier er en gruppe på knap 200.000 personer, der alle har en indkomst efter skat på over 400.000 kr. Hovedparten af familierne består af voksne med lang videregående uddannelse i aldersgruppen 50-65 år uden hjemmeboende børn. Kapitlet dokumenterer endvidere, at langt de fleste rige familier bor nord for København, mens det i udkantkommunerne er mindre end 1 ud af 100 indbyggere, som er blandt de rigeste i Danmark.

Det sidste kapitel under temaet 'Indkomster & klasser i Danmark' handler om middelklassen. Her vises det, at mens antallet af rige og fattige stiger år for år i Danmark, så skrumper middelklassen ind. Alene siden 2001 er middelklassen faldet med omkring 100.000 personer. I kapitlet beskrives middelklassen nærmere ved at opdele den i tre grupper, der hver især består af omkring 30 procent af befolkningen.

Kigger man samlet på udviklingen i indkomster og klasser i Danmark er billedet, at det danske samfund fra 2001 og fremefter har oplevet en øget polarisering. Mens middelklassen er svundet ind, er gruppen af henholdsvis rige og fattige blevet større. Det er ikke en udvikling, vi som samfund kan være stolte af. Tværtimod er det en tendens, vi bør følge nøje i de kommende år og turde gribe politisk ind overfor.

Tema 2 i rapporten beskæftiger sig med uddannelse og social arv. I kapitel 5 undersøges det, hvilken rolle ens forældres uddannelse spiller for, hvor langt man selv når i undervisningssystemet. Undersøgelsen dokumenterer, at næsten halvdelen af alle 25-årige med ufaglærte forældre ikke har en uddannelse eller er påbegyndt en. Til sammenligning gælder det kun 7 procent af de 25-årige, der har mindst en forælder med en lang videregående uddannelse. Det svarer til, at der er næsten ti gange så stor risiko for at være uden uddannelse, hvis ens forældre er ufaglærte, som hvis mindst en af forældrene har en videregående uddannelse.

Kapitel 6 under samme tema analyserer forskellen mellem, hvor meget man kan forvente at tjene alt efter hvilken uddannelse, man tager. Resultatet viser, at personer med lange uddannelser tjener langt mere end personer med kort uddannelse. Mens en læge kan se frem til en livsindkomst på 24 mio. kr., så tjener en pædagog 11 mio. kr. over livet. Udover at der er sammenhæng mellem livsindkomst og uddannelseslængde, så afhænger livsindkomsten i høj grad af forældrenes livsindkomst og dermed af deres uddannelse. Undersøgelsen dokumenterer således, at for hver gang forældrenes livsindkomster bliver 1 procent højere, øges børnenes livsindkomst med 0,4 procent.

Kapitlerne om uddannelse og social arv viser, at det er altafgørende, at alle unge får en uddannelse. Det giver dem et langt bedre udgangspunkt for at klare sig godt igennem livet - og betyder samtidig, at der er større chance for, at deres børn også får en uddannelse.

Det tredje tema i Fordeling & Levevilkår 2009 er arbejdsmiljøet og sundhedstilstanden i Danmark. Som en del af dette tema dokumenteres det i kapitel 7, at arbejdsmiljøet i Danmark varierer markant på tværs af uddannelsesniveau, a-kasser og socioøkonomisk status. Generelt har personer med en lang videregående uddannelse således et væsentligt bedre både fysisk og psykisk arbejdsmiljø end andre uddannelsesgrupper, mens personer med lav eller ingen uddannelse har et dårligere arbejdsmiljø. For a-kasserne er det især LO-forbund, der har et dårligt fysisk og psykisk arbejdsmiljø, og samtidig viser der sig en klar sammenhæng mellem arbejdsmiljøet og tilbøjeligheden til at modtage sygedagpenge.

Kapitel 8 slutter rapporten af ved at belyse, hvordan befolkningens sundhedstilstand har stor betydning for samfundsøkonomien, fordi sundhedstilstanden påvirker, hvor meget og hvor længe folk kan arbejde. I kapitlet vises det, hvordan der over et livsforløb i gennemsnit mister 4,3 potentielle arbejdsår pr. person som følge af risikoen for henholdsvis førtidspensionering og tidlig død. Endvidere er der store uddannelsesforskelle, idet ufaglærte i gennemsnit mister 7,1 potentielle arbejdsår, mens personer med en videregående uddannelse "kun" mister 2,1 år over et livsforløb. Kapitlet konkluderer, at havde alle uddannelsesgrupper samme lave risiko for førtidspensionering og tidlig død som personer med en videregående uddannelse, ville beskæftigelsen potentielt kunne øges med 106.000 personer på sigt.

Konklusionerne i kapitel 7 og 8 understreger, at der er behov for en styrket indsats i forhold til befolkningens sundhed og arbejdsmiljø. Det er særdeles afgørende at imødegå en udvikling, hvor uligheden i sundheden stiger, og hvor forskellene i arbejdsmiljøet bliver tydelige. Lige muligheder handler ikke kun om økonomiske vilkår – det handler også om lige adgang i sundhedssystemet samt et sundt og velfungerende arbejdsmiljø.

Indhold

Tema 1 - Indkomster & klasser

Kapitel 1	Udviklingen i indkomster og formuer i Danmark	8
	Udviklingen i den disponible indkomst	8
	Stor og stigende forskel på indkomster mellem kommuner	12
	Uligheden i Danmark vokser	14
	Formuer koncentreret blandt de rigeste	16
Kapitel 2	Fattigdomsproblemet vokser	20
	Antallet af fattige er stigende	20
	Hver 7. indvander lever i fattigdom	22
	Regeringen politik skaber fattigdom	23
	Flere børn lever i fattigdom	24
	Fattige lever i storbyerne og yderkantsområderne	25
	Flere hænger fast i fattigdom	26
Kapitel 3	Danmarks rigeste familier	30
	De rigeste familiers indkomst	30
	De rigeste familiers formuer	31
	Mange rige midaldrende par	32
	Mange topledere blandt de rigeste	34
	Rige familier bor i stigende grad i Nordsjælland	35
	Stor stigning i andelen af rige	37
Kapitel 4	Middelklassen i Danmark skrumper	40
	Middelklassens indkomster og formuer	40
	Hvem er middelklassen?	42
	Hvor bor middelklassen?	44
	Hvor arbejder middelklassen?	44
	Middelklassen skrumper	46

Tema 2 - Uddannelse & social arv

Kapitel 5	Stærk social arv i uddannelse	54
	Den sociale baggrund spiller ind	54
	Særligt indvandrere i risikogruppen	56
	Børn med svag og stærk hjemmebaggrund	57
	Behov for en styrket indsats	59
Kapitel 6	Forskelle i danskernes indkomst gennem livet	62
	Private livsindkomster	62
	Stor forskel på indkomst gennem livet	65
	Social arv på livsindkomster	67
	Uddannelse til alle er vejen frem	72

Tema 3 - Arbejdsmiljø & sundhed

Kapitel 7	Stor variation i arbejdsmiljø	74
	Højere uddannelsesniveau giver bedre arbejdsmiljø	74
	Stor forskel på arbejdsmiljø imellem a-kasser	76
	Jo højere socioøkonomiske status desto bedre arbejdsmiljø	78
	Arbejdsmiljø og sygedagpenge	79
Kapitel 8	Stort beskæftigelsespotentiale i bedre arbejdsmiljø	82
	Tabte arbejdsår ved tidlig tilbagetrækning	82
	Tilbagetrækning og erhverv	88
	Sundhed og erhverv	89
	Sundhedstilstand for forskellige befolkningsgrupper	91

KAPITEL 1

Udviklingen i indkomster og formuer i Danmark

De ti procent rigeste danskere har haft en væsentlig højere stigning i indkomsterne i perioden 2001-2006, end de ti procent fattigste har. Mens de fattigste har fået 2.200 kr. mere til forbrug i perioden, så har de ti procent rigeste fået over 60.000 kr. mere. Uligheden målt ved Gini-koefficienten er steget meget kraftigt i 2006, hvilket blandt andet kan tilskrives boligprisudviklingen og skattebetalingen. Selv når der korrigeres for det seneste fald i aktiekurser og boligpriser, har de rigeste haft en stor stigning i formuerne siden 2001. Ligesom de største indkomster findes i Nordsjælland, er det også her de største formuer findes.

Udvikling i den disponible indkomst

I løbet af perioden 2001-2006 er den gennemsnitlige disponible indkomst for hele befolkningen steget med 2,4 procent om året, når der er korrigeret for inflation. Det svarer til, at befolkningen i gennemsnit har fået knap 24.000 kr. mere til forbrug i løbet af de fem år. Samlet har hele befolkningen en gennemsnitlig disponibel indkomst på omkring 213.000 kr. Dette er vist i tabel 1.

Det indkomstbegreb, der bruges i dette kapitel, er den husstandsækvivalerede disponible indkomst,

som er et mål for den enkeltes forbrugsmuligheder, når der er taget højde for de stordriftsfordele, der er forbundet med at bo flere sammen i en familie. I boks 1 er datagrundlaget og indkomstdefinitionen nærmere beskrevet.

De gennemsnitlige indkomster i tabel 1 dækker over en meget stor variation i indkomsterne mellem rig og fattig. I tabel 2 er befolkningen i aldersgruppen 25-59 år opdelt i ti lige store grupper efter størrelsen af deres indkomst.

Som det fremgår af tabel 2, har de ti procent rigeste

Tabel 1. Udvikling i den disponible indkomst. 2001-2006

	Gennemsnitlig årlig realvækst i disponibel indkomst	Stigning i disponibel indkomst	Disponibel indkomst 2006
	Pct.		1.000 kr.
25-59 år	12,2	12,2	12,2
Hele befolkningen	13,6	13,6	13,6

Anm.: Da seneste dataår i registrene er 2006, er indkomstniveauerne kørt frem til 2009 med løn- og prisudviklingen for at give et billede af forbrugsmulighederne i 2009. Indkomsterne er husstandsækvivalerede, jf. boks 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag 2009.

Boks 1. Opgørelse af den disponible indkomst

I dette kapitel er det udviklingen i – og fordelingen af – den disponible indkomst, der er i fokus, dvs. indkomsten efter skat. I den disponible indkomst indgår et beregnet afkast af ejerbolig, som skal opfange de forhold, at boligejere besidder et formueaktivt i kraft af ejerboligen, som giver et afkast, der består i, at ejeren frit kan bo i ejendommen uden at betale husleje. I modsætning hertil skal lejere betale husleje ud af den disponible indkomst.

For at gøre indkomsterne mellem ejere og lejere sammenlignelige beregnes derfor et såkaldt imputeret afkast af ejerboligen, som tillægges ejerens øvrige indkomster. Afkastet beregnes som fire procent af den aktuelle ejendomsvurdering i hele perioden. Samme fremgangsmåde anvendes af Finansministeriet, jf. "Fordeling og Incitament, juni 2004".

For at kunne sammenligne de disponible indkomster mellem individer er det hensigtsmæssigt at korrigere indkomsterne for forskelle i familiernes størrelse og sammensætning. Det skyldes, at det er økonomisk fordelagtigt at bo som par, fordi en række udgifter som f.eks. boligudgifter kan deles. De disponible indkomster er derfor korrigeret med ækvivalensfaktoren, der grundlæggende er et mål for, hvor mange "enlige" voksne en familie indkomstmæssigt svarer til. Ækvivalensfaktoren beregnes som $(\text{antal voksne} + \text{antal børn}) / 0,6$. En familie med to voksne uden børn har f.eks. en ækvivalensfaktor på 1,52. Den disponible indkomst for et familiemedlem beregnes som den samlede familieindkomst divideret med ækvivalensfaktoren. Alle familiemedlemmer – herunder eventuelle børn – får således tildelt samme disponible indkomst. I en familie med to voksne, der hver har en disponibel indkomst på henholdsvis 100.000 og 200.000 kr., vil de begge i fordelingsanalysen optræde med en disponibel indkomst på $(100.000 + 200.000) / 1,52 = 197.900$. Den familiemæssige ækvivalering af indkomsterne medfører således en omfordeling inden for familien.

haft en markant større fremgang i disponibel indkomst end de ti procent fattigste har. Mens de fattigste har oplevet en gennemsnitlig årlig vækst på ½ procent, så har de ti procent rigeste oplevet en gennemsnitlig årlig vækst på 3 procent. Altså en vækst der er seks gange så stor. Det svarer til, at

mens de ti procent rigeste har fået godt 60.000 kr. mere til forbrug i løbet af den femårige periode, så har de ti procent fattigste måtte nøjes med godt 2.000 kr. ekstra. Det er en generel tendens, at jo rigere man var i 2001, desto større har den relative fremgang i indkomsten været. De fattig-

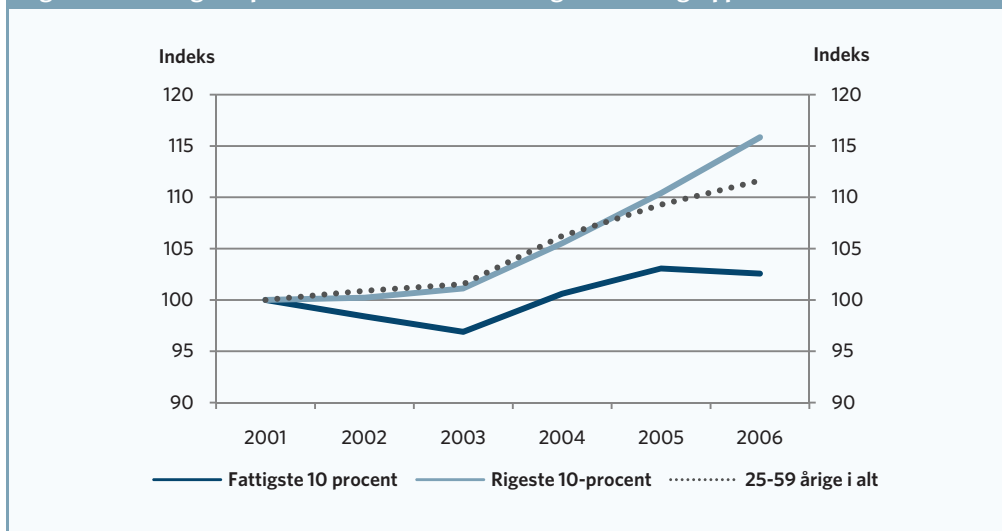
Tabel 2. Udvikling i disponibel indkomst opdelt på indkomstgrupper. 2001-2006

	Gennemsnitlig årlig realvækst i disponibel indkomst	Stigning i disponibel indkomst	Disponibel indkomst 2005
	Pct.	1.000 kr.	
10 procent fattigste	0,5	2,2	88,4
2. decil	1,5	10,1	142,0
3. decil	1,8	14,0	166,6
4. decil	2,0	17,6	186,8
5. decil	2,1	20,3	205,2
6. decil	2,2	23,0	224,2
7. decil	2,2	25,8	245,4
8. decil	2,3	29,4	271,1
9. decil	2,4	34,6	307,4
10 procent rigeste	3,0	60,6	443,2
Alle	2,2	23,8	228,0

Anm.: Som tabel 1. Tabellen omfatter 25-59-årige.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag 2009.

Figur 1. Udvikling i disponibel indkomst for forskellige indkomstgrupper

Anm.: Som tabel 1. Indeks 100 = 2001. Faste priser. 25-59-årige.
 Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

ste ti procent skiller sig dog ud med en markant lavere vækst end de "næstfattigste", der har haft en gennemsnitlig vækst på 1,5 procent. Tilsvarende skiller de rigeste sig ud med en vækst, der er noget større end de "næstrigeste". Dette er vist i tabel 2.

indkomst på godt 88.000 kr., så har de ti procent rigeste en gennemsnitlig disponibel indkomst på godt 443.000 kr. Altså en indkomst efter skat, der er 5 gange så stor. I 2001 var indkomsten for de ti procent rigeste 4,4 gange så stor som de ti procent fattigste.

Der er stor forskel i niveauerne af indkomsterne. Mens de ti procent fattigste har en gennemsnitlig

Der er altså kommet en større afstand mellem rig og fattig i løbet af denne femårige periode.

Tabel 3. Bidrag til realvækst i disponibel indkomst 2001-2006

	Realvækst i indkomstkategorier		Bidrag til realvækst i disponibel indkomst	
	Fattigste 10 pct.	Rigeste 10 pct.	Fattigste 10 pct.	Rigeste 10 pct.
	Pct.		Pct.point	
Disponibel indkomst	2,6	15,8	2,6	15,8
- Markedsindkomst	5,2	3,0	3,1	4,9
- Overførsler	-3,4	-10,8	-2,7	-0,3
- Afkast af ejerbolig	8,9	63,5	0,6	7,2
- Kapitalindkomst	-7,8	133,1	1,0	5,7
- Skatter	-1,6	2,1	0,5	-1,7

Anm.: Som tabel 1. Tabellen omfatter 25-59-årige.
 Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag 2009.

I figur 1 er udviklingen i den disponible indkomst i perioden 2001-2006 vist for de rigeste og de fattigste samt alle i aldersgruppen 25-59 år. Af figuren ses det, at mens de rigeste har haft en samlet stigning i indkomsten på 15,8 procent, så har de fattigste kun haft en fremgang på 2,6 procent.

De fattigste har haft et decideret fald i deres indkomst i tre ud af de fem år, nemlig i 2002, 2003 og 2006. Indkomstfremgangen i 2004 og 2005 sikrer dog, at de fattigste samlet set har oplevet en stigning i perioden. De rigeste har haft fremgang i hele perioden og oplevede specielt en stor vækst fra 2003-2006. Denne store vækst skal ses i lyset af de stigende boligpriser og aktiekurser i denne periode.

Der er flere forklaringer på de store forskelle i indkomstudviklingen for de fattigste og for de rigeste. For at illustrere dette, er udviklingen i den disponible indkomst opdelt på forskellige indkomstkomponeanter i tabel 3.

Markedsindkomsten (løn- og virksomhedsindkomst) har bidraget med den største andel af den samlede vækst i indkomsten for de ti procent fattigste. Således er markedsindkomsten steget med over fem procent i perioden. Det kan bl.a. tilskrives stigningen i beskæftigelsen, som er kommet de fattigste ti procent til gode. Også de rigeste ti procent har haft en stigning i markedsindkomsten, men den har dog været relativt mindre end for de ti procent fattigste. Markedsindkomsten er således steget med tre procent for de ti procent rigeste.

Afkastet af ejerboliger har i høj grad medvirket til indkomstfremgangen for de rigeste. Næsten halvdelen af indkomstfremgangen for de rigeste kan forklares alene ved afkastet fra ejerboliger, der er steget med de stigende boligpriser. Også de ti procent fattigste har fået et positivt bidrag fra afkastet af ejerboliger. Dette er dog væsentlig mindre end for de rigeste, da relativt få af de fattigste ejer en bolig.

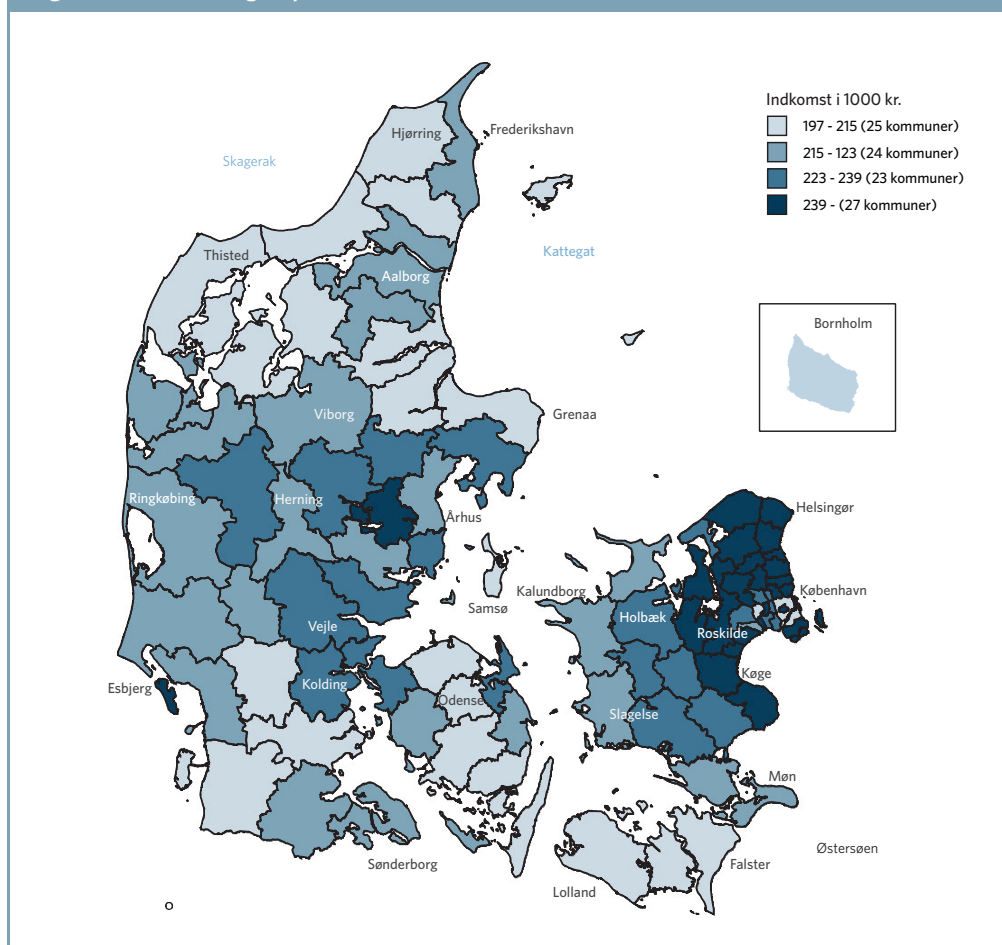
Tabel 4. Gennemsnitlig disponibel indkomst for top 10 og bund 10

Kommune	Top 10	Kommune	Bund 10
	Disponibel indkomst 1.000 kr.		Disponibel indkomst 1.000 kr.
Hørsholm	350,1	Langeland	197,8
Gentofte	345,7	Lolland	199,8
Rudersdal	344,8	Bornholm	202
Allerød	293,9	Morsø	202,1
Lyngby-Taarbæk	291,5	Tønder	206,3
Dragør	291,3	Thisted	207,3
Furesø	283,6	Vesthimmerlands	207,6
Solrød	276,3	Hjørring	208,7
Vallensbæk	275,8	Odense	209,3
Egedal	270,8	København	209,3

Anm.: Som tabel 1. Tabellen omfatter 25-59-årige. Samsø, Læsø, Ærø og Fanø er ikke taget med pga. relativt få observationer.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag 2009.

Figur 2. Gennemsnitlig disponibel indkomst i danske kommuner

Anm.: Som tabel 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Stor og stigende forskel på indkomster mellem kommunerne

Der er stor forskel i størrelsen af den disponible indkomst imellem kommunerne. Helt i top er Hørsholm, Gentofte og Rudersdal kommuner, hvor de 25-59-årige har en gennemsnitlig disponibel indkomst på mellem 345.000-350.000 kr. Herefter er der et lille spring til de næste kommuner Allerød, Lyngby-Taarbæk og Dragør, der har gennemsnitlige indkomster på godt 290.000 kr.

I den anden ende af skalaen er Langeland, Lolland og Bornholm de kommuner, der har de laveste indkomster. I disse tre kommuner har indbyggerne en gennemsnitlig indkomst på omkring 200.000 kr. Herefter kommer andre yderkantskommuner som Morsø, Tønder og Thisted, hvor den gennemsnitlige indkomst ligger lige over 200.000 kr. Blandt de kommuner med de laveste indkomster er også København og Odense, hvor indbyggerne har en gennemsnitlig indkomst på knap 210.000 kr.

Tabel 5. Gennemsnitlig årlig stigning i disponibel indkomst 2001-2006. Top 10 og bund 10

Top 10		Bund 10	
Kommune	Pct.	Kommune	Pct.
Gentofte	3,9	Morsø	1,3
Dragør	3,2	Albertslund	1,5
Allerød	3,0	Ishøj	1,6
Lyngby-Taarbæk	2,9	Sønderborg	1,6
Rudersdal	2,8	Frederikssund	1,7
Gladsaxe	2,7	Kalundborg	1,7
Frederikshavn	2,7	Haderslev	1,7
Odder	2,6	Høje-Taastrup	1,7
Hørsholm	2,6	Billund	1,8
Tårnby	2,6	Thisted	1,8

Anm.: Som tabel 1. Tabellen omfatter 25-59-årige. Samsø, Læsø, Ærø og Fanø er ikke taget med pga. relativt få observationer.

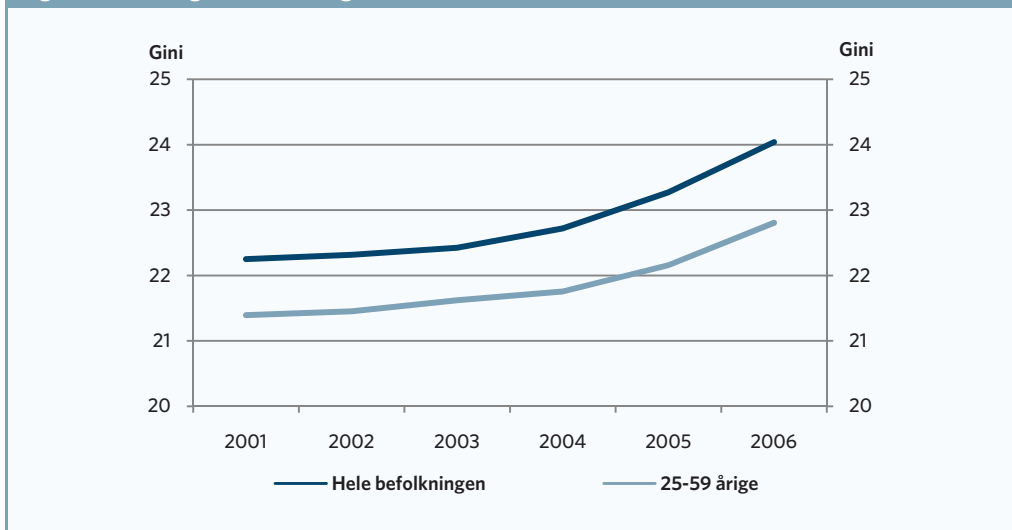
Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Sammenligner man kommunerne i toppen og i bunden, er der altså en forskel i gennemsnitlig indkomst for de 25-59-årige på 150.000 kr. Det svarer til, at indbyggerne i den rigeste kommune, Hørsholm, har en indkomst, der er ca. 75 procent større end indkomsten for indbyggerne i den fat-

tigste kommune, Langeland. I tabel 4 er vist de ti kommuner med de største indkomster og de ti kommuner med de mindste indkomster.

Illustrerer man spredningen af indkomster på et danmarkskort, er det helt tydeligt, at de rigeste

Figur 3. Udvikling i indkomstuligheden (Gini-koefficienten)

Anm.: Som tabel 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Tabel 6. Bidrag til ændring i ulighed, 2001-2006.

	Bidrag til ulighedsindeks		Ændring
	2001	2006	2001-2006
		Pct.point	
Markedsindkomst	43,3	40,2	-3,1
Overførsler	-5,6	-5,1	0,5
Kapitalindkomst	0,7	1,6	0,9
Afkast af ejerbolig	2,9	4,4	1,5
Direkte skatter	-19,9	-18,2	1,7
I alt	21,4	22,8	1,4

Anm.: Som tabel 1. Tabellen omfatter 25-59-årige.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

kommuner ligger omkring København, og de fattigste kommuner er yderkantsområderne i Danmark.

I figur 2 er kommunerne opdelt efter størrelsen af den gennemsnitlige disponible indkomst for indbyggerne, således at de mørkeste kommuner er dem med størst indkomst, og de lyseste kommuner er dem med den laveste indkomst. Af figuren ses det tydeligt, at de rigeste kommuner ligger omkring hovedstaden, og at de næstrigste kommuner typisk er kommuner i Midtsjælland samt kommuner i Midt- og Østjylland. De næstfattigste kommuner ligger typisk i Vestjylland og Vestsjælland, mens de kommuner med den laveste gennemsnitlige indkomst typisk er yderkantskommuner.

Dog er Københavns kommune en undtagelse, da København er blandt de kommuner med den laveste gennemsnitlige indkomst.

De rigeste kommuner er også de kommuner, der har oplevet den største stigning i indkomsterne fra 2001-2006. De fem kommuner, der har haft den største vækst i indkomsterne, ligger alle i top 6 over kommuner med det største indkomstniveau.

Det drejer sig om Gentofte, Dragør, Allerød, Lyngby-Taarbæk og Rudersdal, hvor indbyggerne i gennemsnit har haft en årlig vækst i indkomsten på omkring tre procent.

De kommuner med den laveste vækst i indkomsten for indbyggerne er dels yderkantskommuner, dels forstæder til København. De fem kommuner med den laveste vækst er således Morsø, Albertslund, Ishøj, Sønderborg og Frederikssund, hvor væksten har været omkring 1,5 procent. Dette er vist i tabel 5.

Uligheden i Danmark vokser

Udviklingen i indkomstfordelingen kan beregningsmæssigt sammenfattes i ét overordnet ulighedsmål. I forbindelse med fordelingsanalyser benyttes koefficienten typisk som mål for den indkomstmæssige ulighed. Gini-koefficienten er et indeks mellem 0 og 100, hvor 0 svarer til, at

alle personer har samme indkomstniveau, mens en Gini-koefficient på 100 svarer til, at hele indkomstmassen er koncentreret hos en enkelt person. En stigning i Gini-koefficienten er således et udtryk for, at indkomstfordelingen er blevet mere ulige.

Tabel 7. Udvikling i den gennemsnitlige formue for personer over 17 år

	2001	2006	2009	Samlet ændring	Vækst pr. år
	1.000 kr.				Pct.
Nettoformue	313,4	453,3	397,5	84,1	3,0
Aktieformue	27,4	60,1	47,4	20,0	7,1
Øvrig nettoformue	33,7	15,4	16,7	-17,0	-8,4
Friværdis	252,4	377,8	333,5	81,1	3,5

Anm.: Formuerne er fremskrevet til 2009 med boligpriser, aktiekurser og renteutvikling på detaljeret niveau, jf. boks 2. Formuerne er fordelt ligeligt mellem voksne medlemmer af husstanden. 2009-priser.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

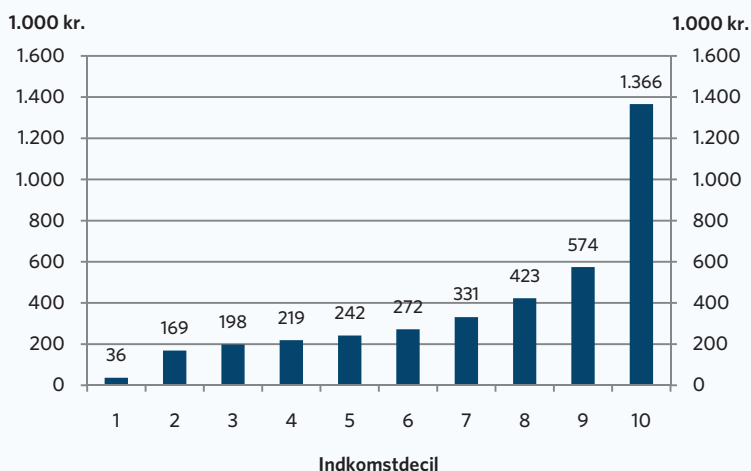
I perioden 2001-2006 er uligheden steget i alle årene, og specielt i 2005 og 2006 er uligheden vokset meget. Samlet er Gini-koefficienten vokset fra 21,4 i 2001 til 22,8 i 2006 for de 25-59-årige. Dette er en stigning på 1,4 point, eller hvad der svarer til 6,6 procent. Næsten halvdelen af denne stigning er alene sket fra 2005-2006, hvor uligheden voksede med 0,7 point. Dette er illustreret i figur 3.

Der er flere årsager til den stigende ulighed i peri-

oden. I tabel 6 er udviklingen i uligheden dekomponeret, så de enkelte bidrag til den stigende ulighed kan analyseres. Som det fremgår af tabellen, er det specielt afkast af ejerbolig og direkte skatter, der har bidraget til den stigende ulighed.

De store stigninger i boligpriserne har altså betydet en større ulighed i Danmark, da gevinsterne først og fremmest er gået til de rigeste boligejere. Den seneste udvikling på ejerboligmarkedet trækker dog i modsat retning. Derudover har skattelet-

Figur 4. Nettoformuer opdelt på indkomstdeciler

Anm.: Som tabel 6.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Tabel 8. Nettoformuer opdelt på formuedeciler

Formuedecil	Nettoformue	Vækst	Andel af
		2001-2009	samlet formue
	1.000 kr.		Pct.
10 pct. med lavest formue	-606,5	-159,6	-15,3
2. decil	-146,5	-43,5	-3,7
3. decil	-51,4	-17,0	-1,3
4. decil	1,8	-1,8	0,0
5. decil	47,6	6,5	1,2
6. decil	157,8	25,2	4,0
7. decil	327,0	52,4	8,2
8. decil	558,4	86,9	14,0
9. decil	931,1	146,4	23,4
10 pct. med størst formue	2756,1	546,4	69,3
Gennemsnit	397,5	64,2	-

Anm.: Som tabel 6.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag 2009.

telserne og skattestoppet i perioden 2001-2006 bidrager til en større ulighed.

Af tabellen fremgår det også, at markedsindkomsten har trukket mod en større lighed. Det skyldes den fremgang i beskæftigelsen, der har været i perioden.

Formuer koncentreret blandt de rigeste

Ovenfor er det udviklingen i indkomsterne, der er beskrevet. I det følgende fokuseres der på udviklingen i formuerne, der ligeledes er et vigtigt aspekt i familiernes økonomi. Formuerne er steget kraftigt fra 2001-2006 på grund af de stigende boligpriser og den gunstige udvikling på aktiemarkederne. På det seneste er dette dog vendt, og markederne har været præget af faldende aktiekurser og faldende boligpriser. For at tage højde for dette, er boligformuerne fremskrevet til 2009 med boligpriser på detaljeret niveau, mens aktiebeholdningen er fremskrevet til aktiekurserne ultimo 2008. Der er således taget højde for de store aktiekursfald i slutningen af 2008. Trods den seneste ugunstige

udvikling for bolig- og aktieformuer er de samlede nettoformuer i Danmark dog vokset en del siden 2001. Samlet har der været en real stigning på 3,0 procent om året, hvilket svarer til en gennemsnitlig stigning i nettoformuerne på knap 85.000 kr. Dette dækker over en stor stigning frem til 2006, hvorefter nettoformuerne er faldet frem til 2009. Dette er vist i tabel 7.

De rigeste har en væsentlig højere nettoformue end de fattigste. Ser man på den gennemsnitlige formue inden for de ti indkomstdeciler beskrevet i tabel 2, så har de rigeste ti procent en gennemsnitlig nettoformue på knap 1,4 mio. kr. De fattigste ti procent har en gennemsnitlig formue på blot 36.000 kr. Så selvom den seneste udvikling på aktie- og boligmarkedet har reduceret formuerne, så har de rigeste stadig en meget højere formue end resten af befolkningen. Dette er illustreret i figur 4.

Forskellen i formuerne er dog endnu mere udpræget, hvis man opdeler efter størrelsen af net-

toformuen frem for størrelsen af indkomsten. Med denne alternative decilfordeling er 1. decil de ti procent med den laveste nettoformue, og 10. decil er de ti procent med den højeste nettoformue.

De ti procent med den laveste nettoformue har i gennemsnit en gæld på over 600.000 kr. Dette er steget med 150.000 kr. siden 2001, så de ti procent med den laveste nettoformue altså har en større gæld i 2009, end de havde i 2001. Også 2. og 3. formuedecil har en negativ nettoformue og skylder altså mere væk, end de ejer.

De ti procent med de største nettoformuer har en gennemsnitlig nettoformue på knap 2,8 mio. kr. Det er en vækst på næsten 550.000 kr. siden 2001. Samlet har de ti procent med de største formuer næsten 70 procent af den samlede formuemasse i Danmark. Så på trods af den seneste negative udvikling for boligpriser og aktiekurser, har de ti procent med de største formuer oplevet en større vækst i formuerne end resten af befolkningen, og de har langt den største del af den samlede formuemasse. Dette er vist i tabel 8.

Formuerne er spredt meget ujævnt ud over landet. I de kommuner med de største gennemsnitlige formuer har indbyggerne en gennemsnitlig nettoformue, der er over otte gange større end den gennemsnitlige nettoformue i de kommuner med den laveste formue.

I tabel 8 er de 10 kommuner med de største gennemsnitlige nettoformuer sammenlignet med de ti kommuner med de laveste gennemsnitlige nettoformuer. I de to kommuner med de højeste nettoformuer har hver voksen indbygger en gennemsnitlig nettoformue på omkring 1,5 mio. kr.

Det drejer sig om kommunerne Rudersdal og Gentofte. Også resten af top ti er præget af nord-sjællandske kommuner, der også dominerede listen over de kommuner med de største indkomster.

I den anden ende af skalaen ligger Københavns kommune, hvor indbyggerne har de laveste gennemsnitlige nettoformuer. Den gennemsnitlige nettoformue for en voksen københavnerv er således på under 200.000 kr.

Tabel 9. Gennemsnitlig nettoformue pr. voksen for top 15 og bund 15 kommuner

Top 10		Bund 10	
Kommune	1.000 kr.	Kommune	1.000 kr.
Rudersdal	1.571,0	København	192,0
Gentofte	1.488,0	Ishøj	241,0
Hørsholm	1.115,0	Frederikshavn	256,0
Allerød	1.039,0	Hjørring	273,0
Lyngby-Taarbæk	953,0	Brøndby	276,0
Dragør	889,0	Albertslund	277,0
Furesø	857,0	Odense	285,0
Fredensborg	654,0	Bornholm	293,0
Gribskov	645,0	Esbjerg	301,0
Lejre	637,0	Randers	303,0

Anm.: Som tabel 6. Personer over 17 år.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag 2009.

Boks 2. Opgørelse og fremskrivning af formuer

Nettoformuen er opgjort som nettoværdien af "frie" midler i pengeinstitutter og realkreditinstitutter samt værdien af boligen. Pensionsformuen er således ikke medregnet, ligesom evt. værdier af andelsbolig, bil, båd, kontanter mv. ikke er med. Den samlede nettoformue for husstanden er fordelt ligeligt på voksne medlemmer af husstanden.

Formuerne er fremskrevet fra 2006 til 2009 med boligpriser, aktiekurser og renteutvikling på detaljeret niveau. Boligformuer er fremskrevet til 2008 med ejendomsprisstatistik fra Realkreditrådet. For 2009 er der indlagt et fald på 5 procent for hele landet. Aktiekurser er fremskrevet med kursværdien ultimo 2008. Den resterende formue er fremskrevet med renteutviklingen. Der er forudsat en gennemsnitlig rente på 4 pct. i 2009.

Dette dækker dog over en meget stor spredning på nettoformuen inden for kommunen. På de næste pladser kommer dels københavnske omegnskommuner som Ishøj, Albertslund og Brøndby, dels nordjyske kommuner som Hjørring og Frederikshavn, der er de kommuner, hvor indbyggerne har de laveste gennemsnitlige nettoformuer. Dette er vist i tabel 9.

KAPITEL 2

Fattigdomsproblemet vokser

Antallet af fattige i Danmark stiger, og stadig flere hænger fast i fattigdom. I 2006 nåede antallet af fattige op på 270.000 personer, hvoraf omkring hver fjerde havde levet i fattigdom i mindst tre år i træk. Desuden er antallet af fattige indvandrere og efterkommere steget markant siden 2001. De fattige bor især i yderkantsområderne og i de større byer. Samtidig lever mellem 45-50.000 børn et liv i fattigdom. Udviklingen bør føre til indførelsen af en officiel fattigdomsgrænse i Danmark.

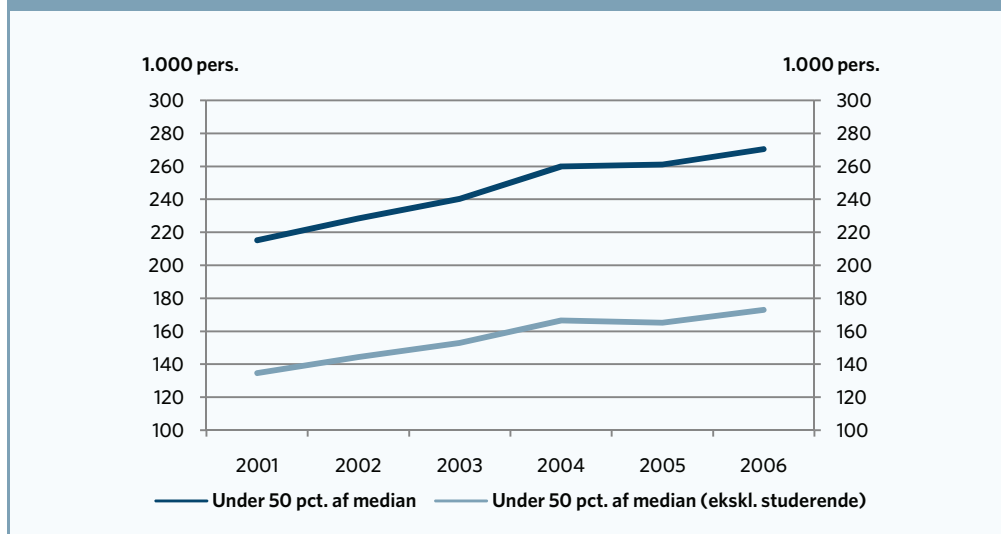
Antallet af fattige er stigende

I Danmark har vi ikke nogen officiel fattigdomsgrænse. Det er derfor ikke oplagt, hvilken fattigdomsdefinition man bør anvende ved opgørelser af fattigdom. En hyppigt anvendt metode er at definere fattige som personer, der har en indkomst, der er under halvdelen af den typiske indkomst (medianindkomsten). Denne definition anvendes f.eks. af OECD og er også benyttet af de økonomiske vismænd. Anvendes denne fattigdomsgrænse på Lovmodellens datagrundlag var der godt 270.000 (relativt) fattige i 2006.

Siden 2001 er antallet af danskere, der lever i fattigdom steget med mere end 55.000 personer, svarende til en stigning på omkring 26 procent. Det betyder, at antallet af fattige i gennemsnit er steget med 11.000 personer årligt siden 2001. Udviklingen i antallet af fattige i Danmark fra 2001 til 2006 er vist i figur 1.

Alene fra 2003 til 2004 steg antallet af fattige med knap 20.000 personer, svarende til omkring 8 procent. Den relativt store stigning skal blandt andet ses i sammenhæng med, at der i 2003 blev

Figur 1. Udviklingen i antal fattige fra 2001 til 2006

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Boks 1. Sådan opgøres fattigdom i analysen

Fattige er defineret som antallet af personer, der har en indkomst, som er mindre end halvdelen af medianindkomsten. Medianindkomsten er den midterste indkomst i indkomstfordelingen. Det vil sige, at der er nøjagtig 50 procent, der har en indkomst, som er højere end medianindkomsten og nøjagtig 50 procent, der har en indkomst, som er lavere end medianindkomsten.

Datagrundlaget for analysen er modelbefolkningerne i Lovmodellen. Der benyttes den husstandsækvivalerede disponible indkomst, det vil sige indkomsten efter skat korrigeret for stordriftsfordele i familier med flere familiemedlemmer. Dette er det samme indkomstbegreb, som Finansministeriet benytter i forbindelse med indkomstanalyser.

I analyserne hvor studerende er udeladt, er hele familien fjernet, hvis mindst én forsørger i en familie er studerende. En familie er her defineret ud fra Danmarks Statistiks D-familietype. En ulempe ved denne opgørelsesmetode er, at børn af studerende ikke kan være fattige. Antallet af fattige børn vil således være lavere i denne opgørelse end i opgørelsen inklusive studerende.

Det skal bemærkes, at AE i tidligere udgaver af *Fordeling og Levevilkår* har benyttet en anden metode til at fjerne de studerende. Det betyder, at antallet af fattige eksklusive studerende adskiller sig fra tidligere opgørelser.

indført et kontanthjælpsloft, der forringede kontanthjælpsmodtageres økonomiske vilkår.

Det kan diskuteres, hvorvidt studerende skal medtages i opgørelsen af fattige, da der reelt er tale om en selvvalgt situation. En lav indkomst under uddannelsesforløbet kan ses som en god investering for den enkelte, der normalt kan forvente en høj indkomst efter endt uddannelse. Ved at udelade familier, hvori mindst én forsørger er studerende, reduceres antallet af fattige i 2006 til knap 173.000 personer.

Ved at opgøre fattigdom i forhold til medianindkomsten i samfundet – som anvendes i denne analyse – fås et relativt mål. Et kritikpunkt af denne opgørelsesmetode er, at en persons forbrugsmuligheder ikke forringes, fordi andre i samfundet bliver rigere. Dette kritikpunkt er i og for sig berettiget, hvis man opfatter fattigdom som en absolut størrelse – dvs. at personer kun betegnes som fattige, hvis de ikke har mulighed for at købe en nærmere bestemt mængde af nødvendig basisvarer, og dette minimumsforbrug er det samme over tid.

På den anden side kan det fremføres, at fattigdom i et rigt samfund som det danske bedst belyses med et relativt mål, fordi alle danskere har adgang til helt grundlæggende ting som mad, bolig, tøj mv. For børn viser fattigdommen sig f.eks. ved, at der

er børn, som ikke har mulighed for at deltage i fritidsaktiviteter på lige fod med kammeraterne og ikke har samme adgang til "normale" materielle goder som deres klassekammerater – og det er jo netop en relativ betragtning.

Som eksempler herpå kan man nævne børns adgang til computer og internettet. I en global kontekst giver det ikke mening at betragte børns manglende adgang til computer og internet som et fattigdomstegn, men i et rigt samfund som det danske, hvor det er blevet standard, at børnefamilier har adgang til computer og internet, kan det godt opfattes som et fattigdomstegn, når nogle børn ikke har samme muligheder på grund af dårlig økonomi i familien.

For en familie bestående af én person var fattigdomsgrænsen på lige over 98.100 kroner i 2006 (2009 priser). For en familie på to personer lå fattigdomsgrænsen på godt 74.400 kr. pr. person, svarende til et samlet disponibelt beløb i familien på godt 148.800 kr.

Der er i beregningerne benyttet husstandsækvivalerede indkomster, der tager højde for stordriftsfordele, såsom kun én husleje og lignende forhold. Tanken er, at man med flere personer i en familie kan opnå et givent velstandsniveau for færre kroner. Fattigdomsgrænsen afhænger derfor af antallet af personer, der er i familien.

Hver 7. indvandrer lever i fattigdom

I forhold til etniske danskere er en langt større andel af indvandrere og efterkommere ramt af fattigdom. Som det fremgår af tabel 1, lever 14 procent af indvandrere fra ikke-vestlige lande og 12,4 procent af efterkommere i relativ fattigdom. Til sammenligning udgør antallet af fattige etniske danskere 2,4 procent. Det svarer til, at hver 7. indvandrer fra ikke-vestlige lande lever i fattigdom, mens det gælder hver 40. etniske dansker.

Andelen af fattige efterkommere og indvandrere fra ikke-vestlige lande er således omkring fem til seks gange så stor som andelen af fattige etniske danskere. Samtidig er, andelen af fattige efterkommere og indvandrere fra ikke-vestlige lande er steget voldsomt siden 2001. Fra 2001 og frem er andelen af fattige indvandrere fra ikke-vestlige lande f.eks. steget med knap 4 procentpoint, fra 10,2 procent i 2001 til 14,0 procent i 2006. De bagvedliggende tal viser, at antallet af indvandrere fra ikke-vestlige lande antalsmæssigt er steget med omkring 10.000 personer eller omkring 50 procent siden 2001, så der i dag er omkring 30.000 indvandrere fra ikke-vestlige lande, der lever i relativ fattigdom.

Den store overrepræsentation af fattige indvandrere og efterkommere skyldes en lang række forhold. For eksempel er arbejdsmarkedsdeltagelsen blandt indvandrere lavere end niveauet for etniske danskere. Forholdsmæssigt mange indvandrere er derfor afhængige af indkomstoverførsler fra det offentlige. Samtidigt bor indvandrere i mindre grad i egen bolig. Det betyder, at de i mindre grad har fået glæde af de kraftige prisstigninger på boliger fra 2001 til 2006.

Da indvandrere i større grad står uden for arbejdsmarkedet, har mange indvandrere ikke i samme grad som mange etniske danskere haft glæde af den indkomst- og reallønsfremgang, der er skabt under den seneste højkonjunktur.

Dertil kommer, at mange indvandrere har oplevet, at deres økonomiske råderum er blevet begrænset som følge af lavere overførselsindkomster fra det offentlige. Som det fremgår af tabel 2 rammer 300-timersreglen, starthjælpen og kontanthjælpsloftet langt flere indvandrere end etniske danskere. Og dette på trods af at der antalsmæssigt er langt flere etniske danskere, der modtager kontanthjælp. Opgørelsen af fattige i denne analyse er baseret på data fra før, at 300-timersreglen trådte i kraft. 300-timersreglen vil alt andet lige forstærke fattigdomsproblemet blandt indvandrere.

Som led i den udlændingeaftale regeringen og Dansk Folkeparti indgik i efteråret 2008, udvides 300-timersreglen til en 450-timersregel. Det betyder, at ægtefæller som modtager kontanthjælp, hver skal arbejde 450 timer inden for to år for at modtage ydelsen. Samtidig omfattes ægtepar, hvor den ene ægtefælle er i ordinært ustøttet beskæftigelse, og den anden ægtefælle modtager kontanthjælp.

Der foreligger ingen metodisk holdbare effektvurderinger af 300-timersreglen. Der er derfor meget tvivlsomt, om ordningen overhovedet har en beskæftigelsesmæssig effekt. Derimod er det sikkert, at 450-timersreglen vil bidrage til, at fattigdomsproblemet blandt indvandrere vil vokse i de kommende år.

Tabel 1. Fattige fordelt på etnicitet

	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	Andel fattige i procent					
Danskere	2,0	2,2	2,2	2,3	2,3	2,4
Indvandrere fra vestlige lande	9,1	8,7	9,0	8,8	9,2	9,3
Indvandrere fra ikke-vestlige lande	10,2	10,3	11,8	14,4	14,3	14,0
Efterkommere	8,0	7,9	8,1	11,6	12,0	12,4
I alt	2,5	2,7	2,9	3,1	3,1	3,2

Anm.: Familier, hvor mindst én forsøger er studerende er udeladt af opgørelsen. Personer uden indkomstoplysninger er udeladt af beregningerne.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Tabel 2. Arbejdsmarkedspolitiske foranstaltninger opdelt på etnicitet

	Starthjælp	300-timers-reglen	Kontanthjælpsloftet
	Procent		
Danskere	19,0	7,0	32,1
Indvandrere	81,0	93,0	67,9
I alt	100,0	100,0	100,0

Anm.: Tabellen omfatter personer berørt af starthjælp i 2006. Personer berørt af 300-timers-reglen siden 2007. Personer berørt af kontanthjælpsloftet: Omfatter personer, der i 2006 har fået reduceret boligstøtten sfa. kontanthjælpsloftet, samt deres familie. Personer der har fået reduceret den særlige støtte, er ikke med i opgørelsen.

Kilde: AE på baggrund af Beskæftigelsesministeriets DREAM samt Lovmodellens datagrundlag.

Med 300-timersreglen, som skærper til en 450-timersregel, har man klippet et gevaldigt hul i det sociale sikkerhedsnet. Reelt er der tale om, at der er indført et beskæftigelsesmæssigt genoptjeningskrav i kontanthjælpssystemet, som mange ikke er i stand til at honorere. Set i lyset af vendingen på arbejdsmarkedet, hvor det i den kommende tid vil blive vanskeligere at finde beskæftigelse, vil en 450-timersregel medføre, at fattigdomsproblemet bliver endnu større.

Regeringens politik skaber fattigdom

Arbejdsmarkedetsstatus har stor betydning for, om man lever et liv med risiko for fattigdom eller ej. Som det ses af tabel 3, er det kun omkring 2 procent af de beskæftigede, der lever i fattigdom, mens den tilsvarende andel for modtagere af starthjælp og introduktionsydelse var knap 70 procent i 2006. Til sammenligning levede omkring 16 procent af introduktionsydelsesmodtagere i fattigdom i 2001.

Andelen af fattige kontanthjælpsmodtagere har ligeledes været kraftigt stigende de seneste år. Hvor det i 2001 var under hver femte kontanthjælpsmodtager, der var ramt af fattigdom, er det i dag mere end hver fjerde. Andelen af fattige kontanthjælpsmodtagere steg især fra 2003 til 2004, hvor kontanthjælpsloftet blev indført.

Det skal blandt andet ses i sammenhæng med, at de økonomiske vilkår for kontanthjælpsmodtagere blev væsentligt forringet i forbindelse med, at kontanthjælpsloftet blev indført. I både 2005 og 2006 faldt antallet af fattige kontanthjælpsmodtagere, men da antallet af kontanthjælpsmodtagere faldt endnu mere, steg andelen af fattige kontanthjælpsmodtagere i både 2005 og 2006. De markant lavere ydelser til modtagere af introduktionsydelse, starthjælp samt kontanthjælp, der er indført siden 2001, bidrager i høj grad til, at flere i dag lever et liv i fattigdom. Denne udvikling er stærkt bekymrende blandt andet set i lyset af, at

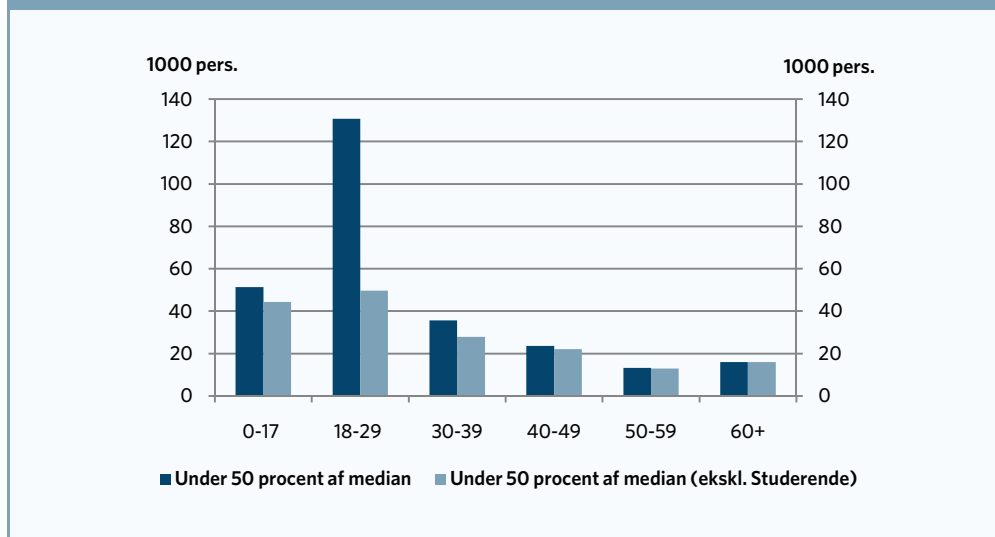
Tabel 3. Fattige opdelt på socioøkonomisk status

	2001	2006
	Procent	
Introduktionsydelse	16,1	68,6
Starthjælp	-	66,7
Kontanthjælp	18,8	27,3
Forsikret ledig	2,5	3,7
Beskæftigelse	1,8	2,0
Førtidspensionist	1,0	1,4
Folkepensionist	0,7	1,0
I alt	2,5	3,2

Anm.: Tallene angiver andelen af fattige på ordningen. Familier, hvor mindst én forsøger er studerende, indgår ikke i beregningerne af antallet af fattige. Socioøkonomisk status er bestemt ud fra RAS-statistikken samt Beskæftigelsesministeriets DREAM. Beskæftigede omfatter også beskæftigede personer på sygedagpenge, personer med ansættelse i løntilskud osv.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag samt Beskæftigelsesministeriets DREAM.

Figur 2. Aldersfordelingen for personer under fattigdomsgrænsen

Anm.: Registertal fra 2006.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

fattigdommen også rammer de fattiges børn. Dermed er der risiko for, at fattigdomsproblemet føres videre til næste generation. 300-timersreglen, der skærpes til en 450-timersregel, vil alt andet lige forstærke fattigdomsproblemet blandt især indvandrere.

Flere børn lever i fattigdom

Mange børn lever et liv i fattigdom i Danmark. Som det fremgår af figur 2, var antallet af fattige børn 45-50.000 i 2006. Målt som andel af aldersgruppen svarer det til, at omkring 4 procent af børnene eller hver 25. barn lever i relativ fattigdom. Til sammenligning var det kun lidt over 1 procent af de ældre over 59 år, der levede i relativ fattigdom i 2006.

For børn viser fattigdommen sig f.eks. ved, at der er børn, som ikke har mulighed for at deltage i fritidsaktiviteter på lige fod med kammeraterne og

ikke har samme adgang til "normale" materielle goder som computer og internet.

Som det fremgår af tabel 4, har antallet af fattige børn været voksende siden 2001. I 2006 var der godt 12-15.000 flere børn, der levede i fattigdom end i 2001, svarende til en stigning på omkring 40 procent. Selvom det ikke nødvendigvis er de samme børn, der er ramt af fattigdom år efter år, vil en opvækst med fattigdom stille et barn dårligere på en lang række områder.

Der er endvidere store kommunale forskelle på, hvor mange børn der lever i relativ fattigdom. Antallet af børn ramt af fattigdom fordelt på kommuner kan ses af tabel 5. I Københavns Kommune levede omtrent 5.600 børn i relativ fattigdom i 2006, svarende til at 6,6 procent af kommunens børn var ramt af fattigdom. Antallet af fattige børn er ligeledes højt i yderkantskommunerne Lange-

Tabel 4. Udviklingen i antallet af børn der lever i fattigdom

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	Ændring 2001-2006
	1.000 personer						
Børn i fattigdom	36,0	39,4	41,6	49,6	47,8	51,4	15,4
Børn i fattigdom (ekskl. studerende)	31,7	34,6	36,4	42,9	41,5	44,3	12,5

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Tabel 5. Børn der lever i fattigdom, fordelt på kommuner

Top 10 kommuner	Andel	Bund 10 kommuner	Andel
Langeland	8,3	Egedal	1,1
Lolland	7,1	Roskilde	2,0
Tønder	6,8	Furesø	2,0
København	6,6	Lyngby-Taarbæk	2,0
Morsø	5,7	Fredensborg	2,1
Ishøj	5,3	Favrskov	2,1
Norddjurs	5,1	Greve	2,2
Slagelse	5,0	Rudersdal	2,2
Jammerbugt	5,0	Solrød	2,2
Struer	4,9	Hillerød	2,2
Hele landet	3,7	Hele landet	3,7

Anm.: Kommuner, hvor antallet af fattige børn er under 100, indgår ikke i beregningerne. Familier, hvor mindst én forsøger er studerende, er udeladt af opgørelsen. Registerdata fra 2006.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

land og Lolland. I Egedal kommune og flere andre sjællandske kommuner er det derimod kun omkring 2 procent af kommunernes børn, der er ramt af fattigdom.

Fattige lever i storbyerne og yderkantsområderne

Det samlede antal relativt fattige ligger ligeledes højere i Københavns kommune end i de øvrige kommuner. I 2006 var knap 60 ud af 1.000 personer bosat i Københavns kommune fattige. Yderkantskommuner som Langeland, Tønder og

Lolland kommuner har også forholdsvis mange fattige indbyggere. I den anden ende af skalaen ligger en del sjællandske kommuner med Egedal kommune i spidsen, hvor kun ca. 12 ud af 1.000 indbyggere er ramt af fattigdom.

I opgørelsen af fattige på kommuneniveau er det samlede antal fattige på landsplan fordelt på landets kommuner. Det betyder, at det er medianindkomsten på landsplan, der er anvendt til at beregne antallet af fattige i den enkelte kommune. En anden fremgangsmåde kunne være, at antallet

Tabel 6. Fattige fordelt på kommuner

Top 10 kommune	Antal fattige pr. 1000 indbyggere	Bund 10 kommune	Antal fattige pr. 1000 indbyggere
København	59,9	Egedal	12,5
Langeland	48,7	Dragør	15,8
Tønder	44,7	Greve	17,2
Lolland	43,6	Solrød	17,4
Albertslund	40,9	Vallensbæk	17,5
Ishøj	40,7	Allerød	17,6
Morsø	40,2	Lejre	18,7
Frederiksberg	39,7	Skanderborg	19,1
Århus	38,1	Favrskov	19,5
Odense	37,9	Frederikssund	19,7
Hele landet	32,3	Hele landet	32,3

Anm.: Opgørelsen er uden familier, hvor mindst én forsøger er studerende. Registertal fra 2006. Læsø, Samsø, Ærø og Fanø kommuner er sorteret fra.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

af fattige i en kommune blev beregnet i forhold til medianindkomsten i kommunen.

Figur 3 viser antallet af fattige pr. 1.000 indbyggere på kommuneniveau. Generelt er der en tendens til, at det især er de større byer og yderkantsområderne, der er hårdest ramt af fattigdom. Dette skal blandt andet ses i lyset af, at der bor relativt flere lavindkomstfamilier i storbyerne. Det fremgår også af figur 3, at især mange sjællandskommuner har relativt få fattige pr. 1.000 indbyggere.

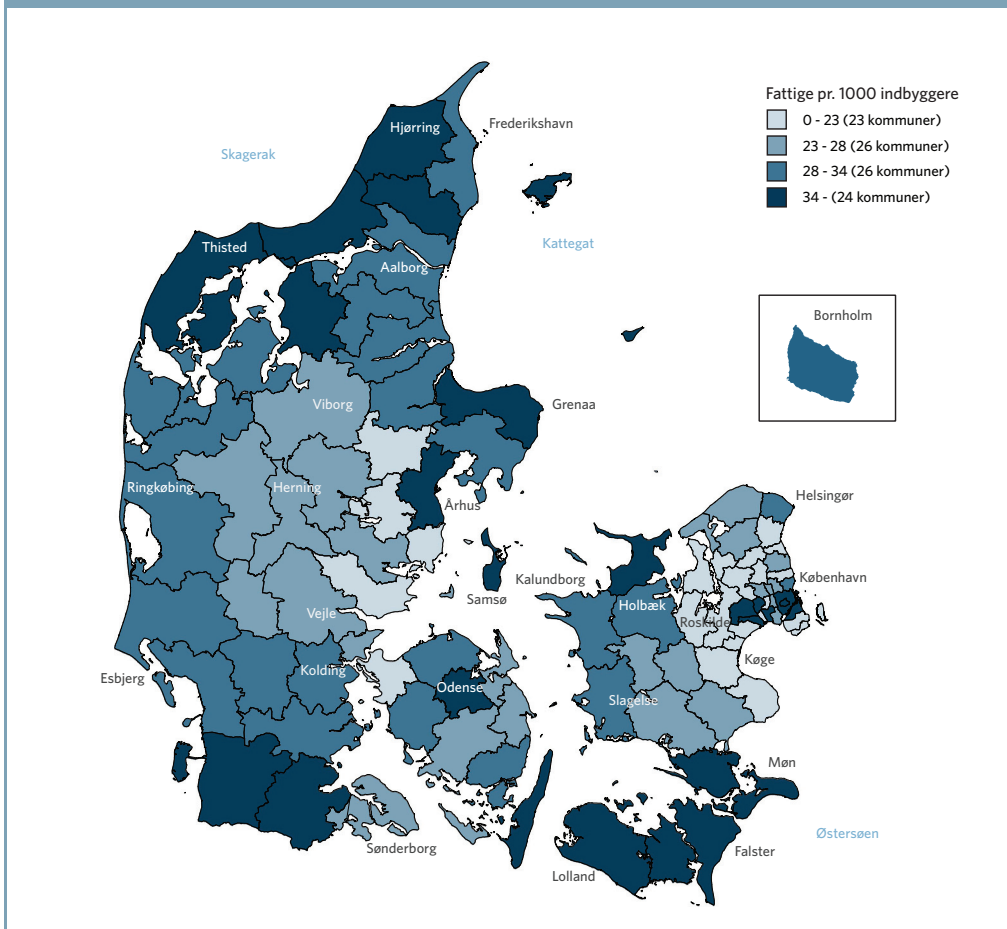
Flere hænger fast i fattigdom

Der er en forholdsvis stor indkomstmobilitet i

Danmark. Det betyder, at det ikke nødvendigvis er de samme personer, der befinder sig i gruppen af fattige år efter år. Men på trods af en generelt høj indkomstmobilitet i Danmark er der et stadig større antal personer, der lever i fattigdom i lang tid. I 2006 var der godt 43.000 danskere, der havde levet i relativ fattigdom i tre eller flere år i træk. Det svarer til, at omkring en fjerdedel af de fattige i 2005 har været fattige i mindst tre år.

Som det fremgår af figur 4, er antallet af personer, der lever i længerevarende fattigdom, steget med omkring 15.000 personer fra 2001 til 2006, svarende til en stigning i omegnen af 50 procent. Hvis man medtager studerende i antallet af læn-

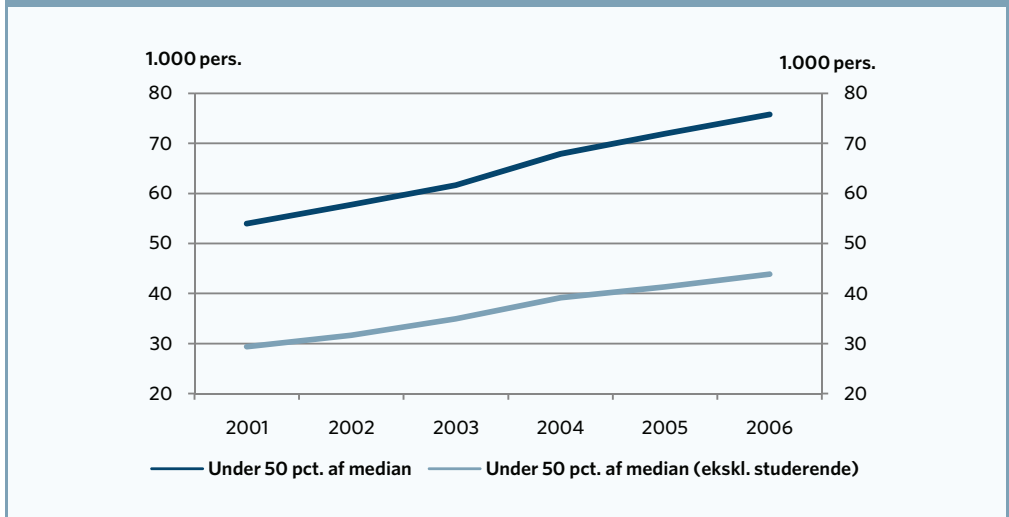
Figur 3. Antal fattige pr. 1000 indbyggere i danske kommuner

Anm.: Opgørelsen er uden familier, hvor mindst én af forsørgerne er studerende. Registertal fra 2006.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Figur 4. Udviklingen i antallet af længerevarende fattige

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

gerevarende fattige, er tallet noget højere. Således var der i 2006 knap 76.000 personer, der havde været ramt af fattigdom i mindst tre år i træk. Når man ser på den længerevarende fattigdom, er der altså en klar tendens til, at fattigdomsproblemet er stigende.

Samtidig er der en tendens til, at den længerevarende fattigdom udgør en stadig større andel af den samlede fattigdom. I 2001 var det 21,4 procent af de fattige, som havde været fattige i tre sammen-

hængende år, mens denne andel i 2006 var steget til 25,0 procent. Igen er der store kommunale forskelle. Som tabel 7 viser, har København, Tønder og Langeland kommuner relativt flere længerevarende fattige pr. 1.000 indbyggere end de øvrige kommuner i 2006. I Københavns kommune var mere end 15 personer pr. 1.000 indbyggere ramt af længerevarende fattigdom i 2006. Derimod er der forholdsvis få pr. 1.000 indbyggere i kommunerne Dragør, Solrød og Allerød kommuner, der er ramt af længerevarende fattigdom.

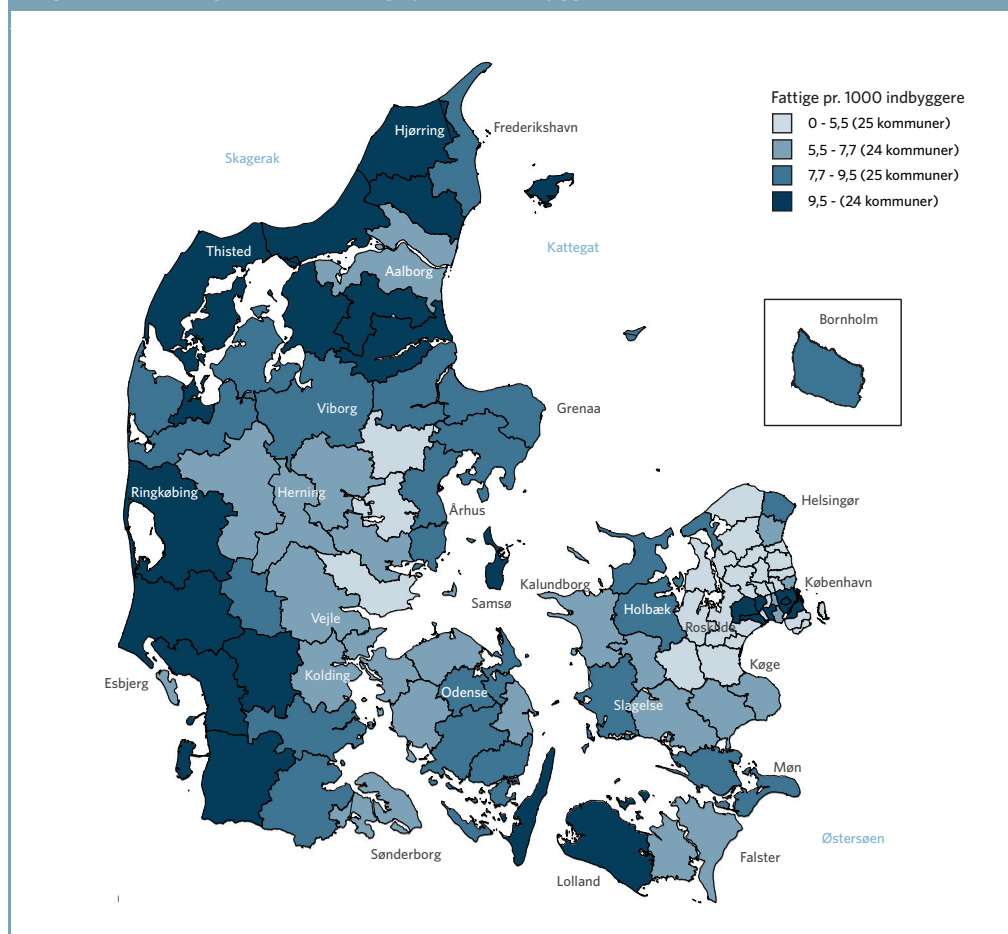
Tabel 7. Længerevarende fattige fordelt på kommuner

Top 10 kommune	Antal fattige pr. 1000 indbyggere	Bund 10 kommune	Antal fattige pr. 1000 indbyggere
Langeland	16,0	Dragør	2,1
København	15,9	Allerød	3,1
Tønder	15,1	Solrød	3,3
Jammerbugt	13,3	Egedal	3,4
Morsø	11,9	Furesø	3,7
Thisted	11,6	Glostrup	3,7
Lolland	11,5	Greve	4,0
Høje-Taastrup	11,4	Vallensbæk	4,1
Brønderslev	10,9	Favrskov	4,1
Albertslund	10,8	Frederikssund	4,2
Hele landet	8,4	Hele Landet	8,4

Anm.: Opgørelsen er uden familier, hvor mindst én af forsørgerne er studerende. Registertal fra 2006. Læsø, Samsø, Ærø og Fanø kommuner er sorteret fra.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Figur 5. Antal længerevarende fattige pr. 1000 indbyggere i danske kommuner

Anm.: Opgørelsen er uden familier, hvor mindst én af forsørgerne er studerende. Registertal fra 2006.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Figur 5 viser den længerevarende fattigdom pr. 1.000 indbyggere på kommuneniveau. Her ses igen en tendens til, at yderkantsområderne er hårdest ramt. Til gengæld er Københavns Kommune den eneste af de største byer, som har relativt mange indbyggere, der lever længere tid i fattigdom. I både Odense og Århus var antallet af "midlertidigt" fattige indbygger højt, men indbyggerne hænger tilsyneladende ikke i ligeså høj grad fast i fattigdom som i Københavns Kommune. Igen ser billede noget lysere ud for mange af de sjællandske kommuner, hvor få er fattige i længere tid.

Undersøgelsen bekræfter, at fattigdom udgør et stadigt større samfundsproblem i Danmark. En officiel fattigdomsgrænse i Danmark vil være det første skridt på vejen til at erkende det stigende problem og være med til at skabe enighed om problemets omfang. Den næste udfordring er at finde de initiativer, der skal sættes ind over for problemet. Selvom Danmark er et rigt land, hvor mange ikke mangler basale fornødenheder, er det afgørende, at den voksende fattigdom bremses.

KAPITEL 3

Danmarks rigeste familier

De rigeste familier i Danmark er en gruppe på knap 200.000 personer, der alle har en indkomst efter skat på over 400.000 kr. Hovedparten af familierne består af to voksne i aldersgruppen 50-65 år uden hjemmeboende børn. Samtidig er personer med lang videregående uddannelse klart overrepræsenteret blandt de rigeste, ligesom topledere og lønmodtagere på højeste niveau. Langt de fleste rige familier bor nord for København, mens det i udkantskommunerne er det mindre end 1 ud af 100 indbyggere, som er blandt de rigeste i Danmark. Alene siden 2004 er gruppen vokset med omkring 20 procent.

I dette kapitel er fokus på de rigeste familier i Danmark. Det er de familier, som har mere end dobbelt så meget i indkomst efter skat som den typiske familie i Danmark. Alle har således en indkomst efter skat på over 400.000 kr., og i gennemsnit har de en indkomst efter skat på omkring 585.000 kr. Samlet udgør gruppen 193.000 personer, hvilket svarer til 3,6 procent af befolkningen. Dette er vist i tabel 1.

De rigeste familiers indkomst

Opgørelsen af de rigeste familier baserer sig på den husstandsækvivalerede indkomst efter skat. I dette indkomstbegreb tages der højde for hele husstandens indkomst og antallet af personer i husstanden. Af tabel 2 fremgår den personlige indkomst for den voksne del af de rigeste familier. De rigeste familier har en gennemsnitlig lønindkomst på 480.000 kr. Dette er mere end dobbelt så meget som den gennemsnitlige lønindkomst for hele den voksne befolkning.

Derudover har de rigeste en gennemsnitlig kapitalindkomst på 226.000 kr., hvilket er tretten gange mere end hele befolkningens gennemsnitlige kapitalindkomst, som er på 17.300 kr. Samlet har hver voksen blandt de rigeste en indkomst før skat på 870.000 kr. Dette er knap tre gange så meget som den gennemsnitlige voksne person i hele befolkningen.

Der er imidlertid en meget stor spredning i indkomsterne for de rigeste. Dette kan illustreres ved at opdele de rigeste voksne i fire lige store grupper efter størrelsen af deres husstandsækvivalerede disponible indkomst. Dette er gjort i tabel 3. Som det fremgår har den fjerdedel med den højeste indkomst blandt de rigeste en gennemsnitlig bruttoindkomst på over 1,5 mio. kr. Det er næsten tre gange så meget som den gennemsnitlige bruttoindkomst for den fjerdedel af de rigeste med relativt lavest indkomst. Den fjerdedel med relativt lavest indkomst blandt de rigeste har en gennemsnitlig indkomst før skat på 570.000 kr.

Tabel 1. Disponibel indkomst for de rigeste

Indkomstgrænse (1.000 kr.)	395,3
Gennemsnitlig indkomst (1.000 kr.)	588,1
Antal personer (1.000 personer)	190,4
Andel af befolkningen (pct.)	3,6

Anm.: Data er fra 2006 fremskrevet til 2009 med lønudviklingen. Indkomsterne er husstandsækvivalerede. Definitionen af de rigeste er an givet i boks 1 sidst i kapitlet.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag 2009.

Tabel 2. Personlige indkomster for de rigeste voksne

	De rigeste voksne	Alle voksne
	1.000 kr.	
Lønindkomst	482,3	203,4
Kapitalindkomst*	226,1	17,3
Overførsler	17,2	53,4
Anden indkomst**	144,6	29,7
Bruttoindkomst	870,2	303,7

Anm.: Kun personer over 17 år. Data er fra 2006 fremskrevet til 2009 med lønudviklingen. Indkomsterne er husstandsækvivalerede. Definitionen af de rigeste er angivet i boks 1 sidst i kapitlet. Kapitalindkomst inkl. imputeret afkast af ejerbolig. Anden indkomst indeholder bl.a. virksomhedsindkomst og private pensionsudbetalinger.

Kilde: AE på baggrund af lovmodellens datagrundlag 2009.

Det fremgår yderligere af tabel 3, at den største spredning inden for indkomsterne blandt de rigeste er i kapitalindkomsten. Den rigeste fjerdedel har væsentlig højere kapitalindkomster end de resterende rigeste. Således har de 25 procent med den højeste indkomst en gennemsnitlig kapitalindkomst på 650.000 kr. Det er ti gange større end den gennemsnitlige kapitalindkomst på 63.000 kr. for de 25 procent af de rigeste med den laveste indkomst.

Af tabel 3 fremgår det endvidere, at "anden indkomst" er væsentlig højere for de 25 procent rigeste end for resten af de rigeste. Posten indeholder bl.a. virksomhedsindkomst og private pensionsudbetalinger. Denne post udgør i gennemsnit 258.000 kr. for de 25 procent rigeste af de rigeste.

De rigeste familiers formuer

De rigeste har en væsentlig højere formue end resten af befolkningen. Det fremgår af tabel 4, at mens de rigeste i gennemsnit har en formue på 2,3

mio. kr., så har den gennemsnitlige voksne dansker en nettoformue på 385.000 kr. Formuerne er fremskrevet til 2009 således, at der er taget højde for de faldende aktiekurser og boligpriser efter 2006.

De rigeste har både væsentlig højere friværdi og aktieformue end resten af befolkningen. Mens de rigeste voksne i gennemsnit har en friværdi på knap 1,3 mio. kr., så har en gennemsnitlig voksen blandt hele befolkningen en friværdi på 320.000 kr. Ser man på aktieformuen, så har de rigeste en gennemsnitlig aktiebeholdning på 685.000 kr., mens en gennemsnitlig voksen har en aktieformue på 55.000 kr. Dette er vist i tabel 4.

Tabel 4 dækker over en stor spredning i formuerne blandt de rigeste. Hvis de rigeste voksne ligesom ovenfor opdeles i fire lige store grupper efter størrelsen af deres disponible indkomst, er det muligt at illustrere spredningen af formuen. Dette er vist i tabel 5.

Tabel 3. Personlige indkomster for de rigeste voksne opdelt på kvartiler

	Laveste fjerdedel	Næstlaveste fjerdedel	Næsthøjeste fjerdedel	Højeste Fjerdedel
	1.000 kr.			
Lønindkomst	412,5	442,6	467,4	606,6
Kapitalindkomst	63,5	80,9	110,1	650
Overførsler	15,6	15,2	18,5	19,3
Anden indkomst	79,1	100,9	140,4	258
Bruttoindkomst	570,7	639,7	736,4	1533,8

Anm.: Som tabel 2. De rigeste voksne er opdelt på kvartiler efter deres husstandsækvivalerede disponible indkomst.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag 2009.

Tabel 4. Formuer for de rigeste voksne

	De rigeste voksne	Alle voksne
	1.000 kr.	
Friværdis	1272,8	319,6
Aktieformue	684,3	54,9
Anden formue	847,8	174,5
Anden gæld	461,9	164,2
Nettoformue	2343	384,9

Anm.: Kun personer over 17 år. Data er fra 2006 fremskrevet til 2009 med boligprisudvikling, aktiekurser og renteutvikling på detaljeret niveau. Formuen er fordelt ligeligt på voksne medlemmer af familien. Definitionen af de rigeste er angivet i boks 1 sidst i kapitlet.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag 2009.

Tabel 5. Formuer for de rigeste voksne opdelt på kvartiler

	Laveste fjerdedel	Næstlaveste fjerdedel	Næsthøjeste fjerdedel	Højeste fjerdedel
	1.000 kr.			
Friværdis	882,1	978,9	1147,1	2083,1
Aktieformue	121,2	140,2	264,8	2211,0
Anden formue	409,0	424,2	651,1	1906,8
Anden gæld	219,7	240,3	329,6	1058,1
Nettoformue	1192,6	1303,0	1733,5	5142,9

Anm.: Som tabel 4. De rigeste voksne er opdelt på kvartiler efter deres husstandsækvivalerede disponible indkomst.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Af tabellen fremgår det, at mens den laveste fjerdedel blandt de rigeste har en gennemsnitlig nettoformue på 1,2 mio. kr., så har den højeste fjerdedel blandt de rigeste en nettoformue på over 5,1 mio. kr. Den højeste fjerdedel har specielt en meget høj aktieformue på over 2,2 mio. kr., hvilket er væsentlig mere end resten af de rigeste. I dette er der taget højde for faldet i aktiekurserne frem til slutningen af 2008.

Mange rige midaldrende par

Blandt de rigeste familier er der omtrent lige mange mænd og kvinder. Det skyldes, at de rigeste

er defineret ud fra en husstandsækvivaleret indkomst, hvor alle i husstanden får den samme indkomst. En kvinde med relativ lav indkomst kan således godt være blandt de rigeste, hvis hun er gift med en mand med en meget høj indkomst. Det fremgår af tabel 6, at der er knap 52 procent mænd i gruppen af de rigeste, mens de resterende godt 48 procent er kvinder.

Mænd og kvinder blandt de rigeste har dog langt fra samme indkomst, hvis man ser på deres personlige indkomst. Således har voksne mænd blandt de rigeste en gennemsnitlig indkomst før

Tabel 6. Kønsfordeling for de rigeste

	De rigeste	Personlig bruttoindkomst
	Pct.	1.000 kr.
Mænd	51,7	1155,0
Kvinder	48,3	563,7
I alt	100,0	870,2

Anm.: Som tabel 1. Den personlige bruttoindkomst er kun vist for de rigeste personer over 17 år.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Tabel 7. Aldersfordeling for de rigeste

Alder	De rigeste	Hele befolkningen
		Pct.
Under 18	11,1	22,1
18-29	5,2	13,5
30-39	9,0	14,1
40-49	15,8	14,7
50-59	32,1	13,5
60-69	19,6	11,4
Over 70	7,2	10,6
I alt	100,0	100,0

Anm.: Som tabel 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

skat på knap 1,2 mio. kr. Dette er over dobbelt så meget som de rige voksne kvinder, der i gennemsnit har en indkomst før skat på knap 565.000 kr. Dette er vist i tabel 6.

Tabel 7 viser aldersfordelingen for de rigeste danskere. Som det fremgår af tabellen, er personer i aldersgruppen 50-59 år meget overrepræsenterede blandt de rigeste. Således udgør denne aldersgruppe næsten en tredjedel af de rigeste. Blandt hele befolkningen udgør denne aldersgruppe blot 14 procent. Også personer i aldersgruppen 60-69 år er overrepræsenterede blandt de rigeste. Opdeler man denne aldersgruppe yderligere, er det specielt personer i aldersgruppen 60-65 år, som er overrepræsenterede. Omvendt er børn og unge under 18 år kraftigt underrepræsenteret blandt de rigeste. Mens børn og unge under 18 år udgør 22 procent af hele befolkningen, så udgør de kun 11 procent af de rigeste.

De rigeste personer i Danmark er typisk par uden børn. Som tabel 8 viser, er over halvdelen af de rigeste par uden hjemmeboende børn, hvilket er en dobbelt så høj andel som for hele befolkningen, hvor godt en fjerdedel er i et par uden hjemmeboende børn. Derudover er en tredjedel af de rigeste i en familie bestående af et par med hjemmeboende børn, hvilket er en mindre andel end for hele befolkningen. Under to procent af de rigeste er enlige med hjemmeboende børn.

Langt de fleste af de rigeste familier er etniske danskere. Som det er vist i tabel 9, er over 95 procent af de rigeste er etniske danskere, mens under fem procent er indvandrere eller efterkommere. Hovedparten af de indvandrere, der befinder sig blandt de rigeste, er indvandrere fra mere udviklede lande, som er overrepræsenteret blandt de rigeste. Mens indvandrer fra mere udviklede lande udgør 3,7 procent af de rigeste, så udgør de til sammenligning 3,0 procent af hele befolkningen.

Tabel 8. Familietyper for de rigeste

Familietype	De rigeste	Hele befolkningen
		Pct.
Enlig uden hjemmeboende børn	12,6	23,0
Enlig med hjemmeboende børn	1,7	8,1
Samboende uden hjemmeboende børn	52,4	26,5
Samboende med hjemmeboende børn	33,4	42,4
I alt	100,0	100,0

Anm.: Som tabel 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Tabel 9. Herkomstfordeling for de rigeste

Herkomst	De rigeste	Hele befolkningen
		Pct.
Dansker	95,3	91,6
Indvandrere fra mindre udviklede lande	0,6	3,3
Indvandrere fra mere udviklede lande	3,8	3,0
Efterkommere	0,4	2,1
I alt	100,0	100,0

Anm.: Som tabel 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Efterkommere og indvandrere fra mindre udviklede lande er meget underrepræsenterede blandt de rigeste. Selvom der er lige over 3 procent indvandrere fra mindre udviklede lande i Danmark, udgør de kun 0,5 procent de rigeste.

Mange flere blandt de rigeste voksne har en lang videregående uddannelse end blandt hele den voksne befolkning. Det ses af tabel 10, som viser, at mere end hver fjerde blandt de rigeste voksne har en lang videregående uddannelse, mens det samme kun er tilfældet for under seks procent af hele den voksne befolkning. Også personer med en mellemlang videregående uddannelse er overrepræsenteret blandt de rigeste. Omvendt er der under 14 procent af de rigeste, der kun har grundskolen som uddannelse, mens det gælder for knap 36 procent blandt hele den voksne befolkning.

Mange topledere blandt de rigeste

De rigeste er meget overrepræsenterede blandt toplederne. Der er således næsten seks gange så stor andel blandt de rigeste, der er topledere, sammenlignet med andelen blandt resten af befolkningen. Tilsvarende er lønmodtagere på højeste niveau kraftigt overrepræsenterede. Lønmodtagere på højeste niveau udgør knap 23 procent af de rigeste, mens de udgør blot 8,1 procent blandt resten af befolkningen. Omvendt er pensionister og andre uden for arbejdsmarkedet underrepræsenterede blandt de rigeste familier. Kun 17 procent af de rigeste er uden for arbejdsstyrken, mens en tredjedel af hele befolkningen er uden for arbejdsstyrken. Dette er vist i tabel 11.

Tabel 10. Uddannelse for de rigeste voksne

Uddannelse	De rigeste voksne	Alle voksne
		Pct.
Grundskole	13,6	35,6
Gymnasial	8,0	7,5
Erhvervsfaglig	24,6	33,0
KVU	5,4	4,7
MVU og bachelorer	22,6	13,5
LVU	25,8	5,8
I alt	100,0	100,0

Anm.: Som tabel 1. Kun personer over 17 år er taget med.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Tabel 11. Socioøkonomisk gruppe for de rigeste voksne

Socioøkonomisk gruppe	De rigeste	Hele befolkningen
		Pct.
Selvstændig	8,9	4,6
Topleder	9,8	1,7
Lønmodtager højeste niveau	22,7	8,1
Lønmodtager mellemniveau	14,8	11,0
Lønmodtager grundniveau	26,5	39,3
Ledig	0,7	1,8
I alt i arbejdsstyrken	83,4	66,6
Efterløn	2,7	3,3
Pensionist	8,4	17,6
Andre uden for arbejdsstyrken	5,5	12,5
I alt uden for arbejdsstyrken	16,6	33,4
I alt	100,0	100,0

Anm.: Som tabel 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

I tabel 12 er vist de ti brancher med forholdsvis flest ansatte fra de rigeste. Som det fremgår af tabellen, udgør de rigeste især en stor andel af de ansatte inden for realkreditinstitutter, hvor over 20 procent af de ansatte er blandt de rigeste. Derudover er der også forholdsvis mange af de ansatte inden for finansiel service og blandt læger og advokater, som er blandt de rigeste.

Rige familier bor i stigende grad i Nordsjælland

Ser man på den geografiske fordeling af de rigeste, bliver fordommen om, at de rigeste familier bor nord for København, i høj grad bekræftet. Som det fremgår af danmarkskortet i figur 1, ligger de 25 kommuner med relativt flest bosatte fra de rigeste således alle i området omkring København. De kommuner med relativt færrest af de rigeste familier er udkantskommuner og ø-kommuner.

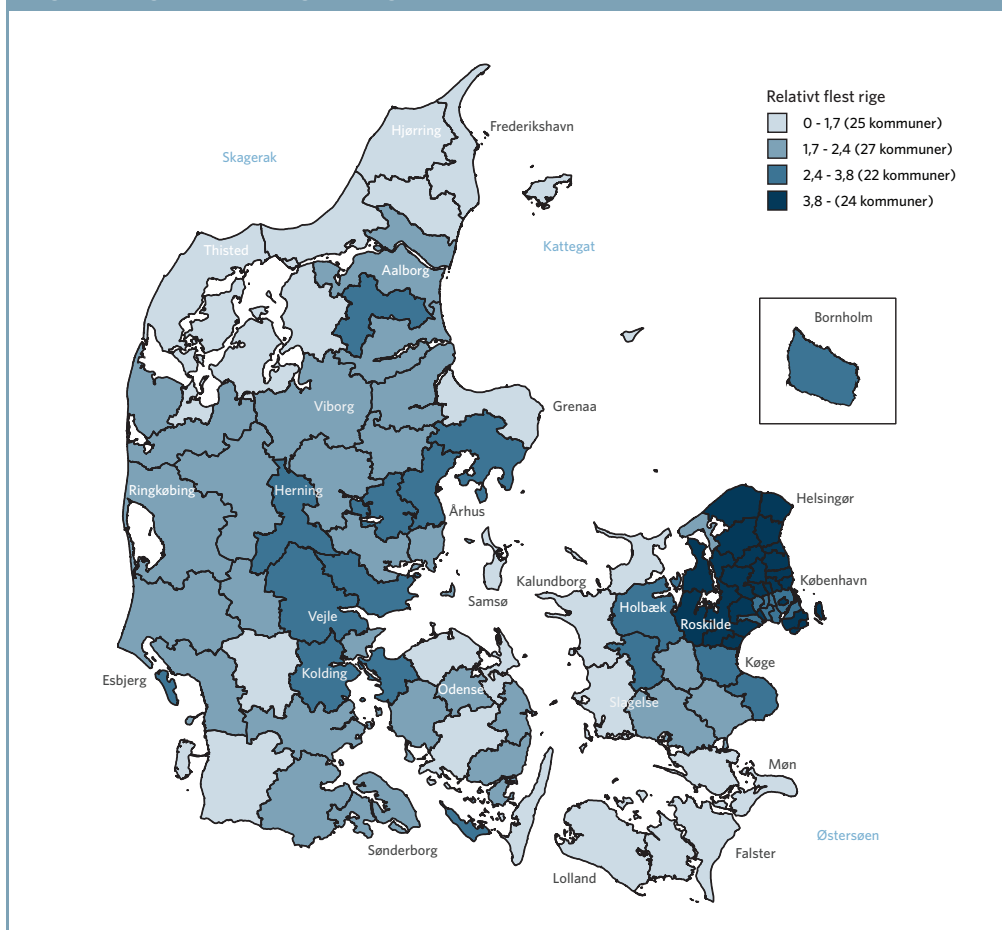
Tabel 12. Top ti brancher for de rigeste voksne

Placering	Branche	Andel rige i branchen
1	Realkreditinstitutter	22,7
2	Finansiel service	15,3
3	Læger, tandlæger og dyrlæger	14,7
4	Advokatvirksomhed	14,0
5	Medicinalindustri	13,0
6	Revision og bogføringsvirksomhed	12,9
7	Skibsfart	12,0
8	It-service	11,7
9	Ejendomsmægler	11,2
10	Forsikring	11,2
I alt	I alt	4,1

Anm.: Som tabel 1. Kun brancher med mere end ti observationer for de rigeste er taget med.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Figur 1. Geografisk fordeling af de rigeste familier

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Koncentrationen af de rigeste familier nord for København er endnu mere tydelig, når man ser på top 15 over de kommuner med relativt flest rige familier. Specielt top tre skiller sig kraftigt ud, og i Gentofte, Rudersdal og Hørsholm er koncentrationen af rige familier meget stor. I disse kommuner er det således mellem 20-25 procent af indbyggerne, som er i en rig familie. Herefter er der et lille spring, og i de næste kommuner på listen, Lyngby-Taarbæk, Allerød og Furesø er det mellem 11 og 14 procent af indbyggerne, som lever i en rig familie.

I den anden ende af skalaen er det ligeledes tydeligt, at det er udkantsområderne, der har meget få rige familier. På Langeland, Bornholm og i Thisted

er det under én procent af indbyggerne, som lever i en rig familie. Der er altså meget stor forskel på andelen af rige for de kommuner nord for København med flest rige og udkantskommunerne med færrest rige. Dette er illustreret i tabel 13.

Udover at Gentofte og Rudersdal er de kommuner med flest rige familier, så er det også de to kommuner, der har haft den største vækst i andelen af rige i løbet af perioden 2001-2006. I Gentofte er andelen af rige steget med syv procent point, mens den i Rudersdal kommune er steget med godt fire procent point. Herudover har Allerød og Lyngby-Taarbæk haft en stor vækst i andelen af rige. Dermed ligger de fire kommuner med den største fremgang i andelen af rige alle i top

Tabel 13. Rige familier fordelt på kommuner

Top 15	Pct.	Bund 15	Pct.
Gentofte	24,2	Langeland	0,4
Rudersdal	23,5	Thisted	0,8
Hørsholm	22,2	Bornholm	0,9
Lyngby-Taarbæk	14,0	Nordfyn	1,0
Allerød	12,7	Tønder	1,1
Furesø	11,1	Hjørring	1,1
Dragør	9,6	Vesthimmerland	1,1
Vallensbæk	8,3	Lolland	1,1
Frederiksberg	8,2	Skive	1,1
Fredensborg	8,1	Norddjurs	1,1
Greve	6,6	Kalundborg	1,1
Solrød	6,3	Vejen	1,2
Helsingør	6,2	Slagelse	1,3
Roskilde	6,2	Jammerbugt	1,3
Hillerød	6,1	Morsø	1,4

Anm.: Som tabel 1. Kun kommuner med over 10 observationer for de rige familier er taget med.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

fem over kommuner med den største andel af rige i 2006, hvilket tyder på en yderligere koncentration af de rigeste i bestemte kommuner.

I den anden ende af skalaen er tre ud af de fem kommuner med det største fald i andelen af rige kommuner der alle lå i top 15 over kommuner med færrest andel rige. Således har Slagelse, Bornholm og Thisted oplevet et fald i andelen af rige indbyggere på omkring 0,7 procentpoint. Derudover har Egedal og Ringsted kommune også haft et stort fald i andelen af rige. I tabel 14 er ændringen i andelen af rige i kommunen vist for de fem kommuner med henholdsvis den største fremgang og det største fald.

Stor stigning i andelen af rige

Gruppen af de rigeste har været i kraftig fremgang i perioden 2004-2006. Således er gruppen vokset fra at udgøre omkring tre procent i 2004 til at udgøre over 3,6 procent i 2006. Dette er en vækst i gruppen på omkring 20 procent. Dette er vist i figur 2.

En del af forklaringen på denne stigning er væksten i kapitalindkomsten for de rigeste. Denne gruppe har således haft en vækst på 70.000 kr. i alene i kapitalindkomst i perioden 2001-2006. Dette svarer til knap tre fjerdedele af den samlede vækst i bruttoindkomsten for de rigeste. Til sammenligning har hele befolkningen oplevet en

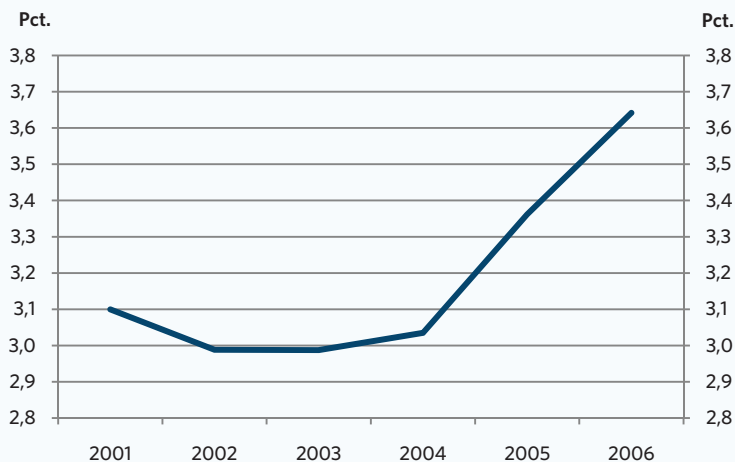
Tabel 14. Ændring i andelen af rige familier, 2001-2006

Top 5	Pct.point	Bund 5	Pct.point
Gentofte	6,7	Egedal	-1,6
Rudersdal	4,0	Ringsted	-0,8
Allerød	3,1	Slagelse	-0,7
Lyngby-Taarbæk	2,1	Bornholm	-0,7
Gribskov	1,7	Thisted	-0,6

Anm.: Som tabel 1. Kun kommuner med over 10 observationer for de rige familier er taget med.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Figur 2. Udviklingen i gruppen af de rigeste

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

vækst på godt 10.000 kr. i kapitalindkomsten, hvilket forklarer godt 40 procent af deres samlede vækst i indkomsten. Sammenlagt har de rigeste voksne haft en fremgang i indkomsten før skat

på 95.000 kr., mens hele den voksne befolkning har haft en fremgang på godt 25.000 kr. Dette er vist i tabel 15.

Tabel 15. Vækst i indkomster, 2001-2006

	Vækst i 1000 kr.		Andel af samlet vækst i pct.	
	Rige voksne	Alle voksne	Rige voksne	Alle voksne
Lønindkomst	21,1	9,6	22,3	38,3
Kapitalindkomst	69,7	10,1	73,8	40,4
Overførsler	1,6	0,9	1,7	3,7
Anden indkomst	2,1	4,4	2,2	17,6
Bruttoindkomst	94,4	25	100	100

Anm.: Som tabel 2. Indkomster fra 2001 er fremskrevet til 2006 med inflationen.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Boks 1. Definition af de rigeste familier

I denne analyse er de rigeste familier defineret ud fra en relativ indkomstdefinition. Konkret er der valgt at se på indkomsten i forhold til medianindkomsten for hele befolkningen. Indkomsten måles ved husstandsækvivaleret disponibel indkomst, dvs. den indkomst man har efter skat korrigeret for husstandens samlede størrelse og indkomst. Konkret skal man have over dobbelt så meget i husstandsækvivaleret disponibel indkomst som medianindkomsten. Det svarer til over 395.000 kr. i husstandsækvivaleret disponibel indkomst for at være blandt de rigeste.

Data er fra 2006 fremskrevet til 2009. Indkomster er fremskrevet med lønudviklingen. Formuer er fremskrevet med husprisstatistikken fra Realkreditrådet til 2008 på detaljeret niveau. Herefter er der indlagt et fald på 5 procent for 2009. Aktiekurser er fremskrevet til kursværdien ultimo 2008, hvorefter udviklingen er lagt flad. Resten af formuen er fremskrevet med renteutviklingen.

KAPITEL 4

Middelklassen i Danmark skrumper

Mens antallet af rige og fattige stiger år for år i Danmark, så svinder middelklassen ind. Alene siden 2001 er middelklassen faldet med omkring 100.000 personer. I denne analyse beskrives middelklassen nærmere ved at opdele middelklassen i tre grupper, der hver består af omkring 30 procent af befolkningen.

Når man beskriver levevilkårene i Danmark, fokuseres der ofte på toppen og bunden af samfundet. I denne analyse er fokus rettet mod middelklassen i Danmark. I analysen er middelklassen opdelt i "den lavere middelklasse", "middelklassen" og "den højere middelklasse".

Den lavere middelklasse er den del af middelklassen med relativt lavest indkomst, uden at de tilhører de fattigste i Danmark. Middelklassen er den gruppe, der har en indkomst lige omkring den typiske indkomst i Danmark, mens den højere middelklasse er den del af middelklassen med den højeste indkomst, uden dog at tilhøre den allerrigste del af befolkningen.

Hver gruppe består af omkring 1,6 mio. personer, hvilket svarer til ca. 30 procent af den samlede befolkning. De tre middelklasser udgør altså tilsammen over 90 procent af den samlede befolkning. Dette er illustreret i tabel 1.

Middelklassens indkomster og formuer

Middelklassen er defineret ud fra familiens indkomst efter skat. Konkret er indkomstgrænserne valgt ud fra familiens relative afvigelse fra den typiske indkomst i Danmark. En familie i middelklassen har således en indkomst på +/- 15 procent af den typiske indkomst i Danmark. En familie i den lavere middelklasse har en indkomst under middelklassens niveau, men over halvdelen af den typiske indkomst. Tilsvarende har en familie i den højere middelklasse en indkomst over middelklassens niveau, men under det dobbelte af den typiske indkomst. Dette er forklaret nærmere i boks 1 sidst i kapitlet.

Med de valgte definitioner har den lavere middelklasse en indkomst på mellem 100.000 kr. og 170.000 kr. pr. person efter skat. Middelklassen har en indkomst i intervallet 170.000 kr. og 230.000 kr. pr. person. Endelig har den højere middelklasse en indkomst på mellem 230.000

Tabel 1. Middelklassen

	Antal	Andel af befolkningen
	Mio. personer	Pct.
Lavere middelklasse	1,56	29,1
Middelklassen	1,62	30,3
Højere middelklasse	1,7	31,9
I alt	4,88	91,3

Anm.: Data er fra 2006 fremskrevet til 2009 med lønudviklingen. Definitionen af middelklassen er angivet i boks 1 sidst i kapitlet.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Tabel 2. Disponibel indkomst for middelklassen

	Lavere middelklasse	Middelklasse	Højere middelklasse
		1.000 kr.	
Laveste indkomstgrænse	98,8	168,0	227,3
Højeste indkomstgrænse	168,0	227,3	395,3
Gennemsnitlig indkomst	138,5	196,8	281,9

Anm.: Som tabel 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

kr. og knap 400.000 kr. Dette er vist i tabel 2.

Som det fremgår af tabel 2, har hver person i den lavere middelklasse har en gennemsnitlig disponibel indkomst på knap 140.000 kr. Middelklassen har en gennemsnitlig indkomst på godt 195.000 kr., mens den højere middelklasse har en gennemsnitlig indkomst på godt 280.000 kr.

I tabel 2 er det de husstandsækvivalerede indkomster efter skat, der er vist. Der er således taget højde for husstandens samlede indkomst og sammensætning samt skattebetalingen. Alternativt kan man se på den personlige indkomst for de voksne personer i husstanden. Dette er vist i tabel 3, hvor der ikke tages højde for husstandens samlede indkomst og sammensætning, og hvor børn ikke er taget med.

Af tabel 3 ses det, at voksne personer i den lavere middelklasse har en lønindkomst på blot 77.000 kr. Dette skyldes, at over halvdelen af gruppen ingen lønindkomst har, da de er uden for arbejdsstyrken, mens resten har en lønindkomst på omkring 175.000 kr. De mange personer uden for

arbejdsstyrken i gruppen er ligeledes årsagen til, at den gennemsnitlige overførselsindkomst er forholdsvis høj i denne gruppe næsten 100.000 kr. Samlet har hver voksen person i den lavere middelklasse en indkomst før skat på knap 190.000 kr. Det svarer til 15.700 kr. pr. måned.

Middelklassen har en årlig lønindkomst på 200.000 kr. Dette dækker over, at omkring en fjerdedel i gruppen ingen lønindkomst har, mens den resterende del har en gennemsnitlig lønindkomst på omkring 275.000 kr. Den gennemsnitlige overførselsindkomst for denne gruppe er på 50.000 kr., og samlet har middelklassen en indkomst på godt 280.000 kr. før skat. Det svarer til, at hver voksen person i middelklassen har en bruttoindkomst før skat på 23.400 kr. pr. måned.

Den højere middelklasse har en gennemsnitlig lønindkomst på over 300.000 kr. I denne gruppe er det blot en ottendedel, der ingen lønindkomst har, mens den resterende del har en gennemsnitlig lønindkomst på godt 360.000 kr. De voksne personer i den højere middelklasse har en gennemsnitlig kapitalindkomst på næsten 20.000 kr.

Tabel 3. Personlige indkomster for den voksne middelklasse

	Lavere middelklasse	Middelklasse	Højere middelklasse
		1.000 kr.	
Lønindkomst	77,0	199,3	304,4
Kapitalindkomst*	1,6	4,5	19,6
Overførsler	97,8	51,0	23,2
Anden indkomst**	11,9	25,6	39,6
Bruttoindkomst	188,3	280,4	386,8

Anm.: Kun personer over 17 år. Data er fra 2006 fremskrevet til 2009 med lønudviklingen. Definitionen af middelklassen er angivet i boks 1.

* Kapitalindkomst inkl. imputeret afkast af ejerbolig.

** Anden indkomst indeholder bl.a. virksomhedsindkomst og private pensionsudbetalinger.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Tabel 4. Formuer for den voksne middelklasse

	Lavere middelklasse	Middelklasse	Højere middelklasse
		1.000 kr.	
Friværdis	148,6	240,5	442,7
Aktieformue	14,4	20,7	44,9
Anden formue	103,9	128,3	196,3
Anden gæld	-101,9	-149,2	-166,4
Nettoformue	165,1	240,3	517,4

Anm.: Kun personer over 17 år. Data er fra 2006 fremskrevet til 2009 med boligprisudvikling, aktiekurser og renteutvikling på detaljeret niveau. Formuen er fordelt ligeligt på voksne medlemmer af familien. Definitionen af middelklassen er angivet i boks 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

samt gennemsnitlige overførsler på godt 23.000 kr. Samlet har den højere middelklasse en gennemsnitlig årlig bruttoindkomst på knap 387.000 kr., hvilket svarer til 32.200 kr. pr. måned.

I tabel 4 er formuen for middelklassen vist. Formuen er fremskrevet til 2009 således, at der er taget højde for faldet i aktiekurser og boligpriser fra 2006-2009. Den lavere middelklasse har en gennemsnitlig nettoformue på 165.000, mens middelklassen har en lidt højere gennemsnitlig nettoformue på 240.000 kr. Den højere middelklasse har en nettoformue, der er over dobbelt så høj som middelklassens formue. Den højere middelklasse har således en gennemsnitlig nettoformue på knap 520.000 kr.

Hvem er middelklassen?

Mens middelklassen har en helt lige kønsfordeling med 50 procent mænd og 50 procent kvinder, er der en overvægt af kvinder i den lavere middelklasse og en overvægt af mænd i den højere middelklasse. Dette er illustreret i tabel 5.

I den lavere middelklasse er omkring en fjerdedel af personerne børn under 18 år. I middelklassen er der lidt flere børn, knap 27 procent, mens

det i den højere middelklasse blot er 17,4 procent, der er børn. Der er lidt flere unge i aldersgruppen 18-29 år i den lavere middelklasse end i de andre grupper, mens andelen af ældre over 70 år er væsentlig større i den lavere middelklasse end i de andre grupper. Hele 22 procent i den lavere middelklasse er over 70 år, mens det blot er 4,4 procent i den højere middelklasse. I den højere middelklasse er personer i aldersgruppen 40-59 år overrepræsenteret. Dette er vist i tabel 6.

Relativt mange fra den lavere middelklasse er enlige. Knap en tredjedel af den lavere middelklasse er således enlige uden hjemmeboende børn, og derudover lever knap 17 procent i en familie bestående af enlige forsørgere med hjemmeboende børn. Over halvdelen af middelklassen er familier med hjemmeboende børn, mens blot 6 procent af denne gruppe er enlige med hjemmeboende børn. For den højere middelklasse er der relativt mange par uden hjemmeboende børn og par med hjemmeboende børn. Enlige udgør kun en lille del af den højere middelklasse. Dette er vist i tabel 7.

Mens blot fire procent af den højere middelklasse er indvandrere og efterkommer, så er det over 13 procent i den lavere middelklasse, der er indvan-

Tabel 5. Kønsfordeling for middelklassen.

Køn	Lavere middelklasse	Middelklasse	Højere middelklasse
		Pct.	
Mænd	45,4	50,1	52,1
Kvinder	54,6	49,9	47,9
Total	100,0	100,0	100,0

Anm.: Som tabel 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Tabel 6. Aldersfordeling for middelklassen

Alder	Lavere middelklasse	Middelklasse	Højere middelklasse
Under 18	24,6	26,4	17,4
18-29	14,0	11,6	10,3
30-39	12,3	17,3	13,4
40-49	9,8	16,1	18,8
50-59	6,0	10,0	23,1
60-69	11,0	10,9	12,6
Over 70	22,3	7,8	4,4
Total	100,0	100,0	100,0

Anm.: Som tabel 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

drere eller efterkommere. Specielt indvandrere fra mindre udviklede lande samt efterkommere befinder sig i den lavere middelklasse, mens indvandrere fra mere udviklede lande er lidt mere jævnt fordelt på de tre middelklassegrupper. Dette er vist i tabel 8.

Over halvdelen af de voksne i den lavere middelklasse har ingen uddannelse udover grundskolen. I middelklassen er det omkring en tredjedel af de

voksne, der har grundskolen som højest fuldførte uddannelse, mens det blandt de voksne i den højere middelklasse blot er under en fjerdedel.

Mens godt ni procent af den højere middelklasse har en lang videregående uddannelse, er det blot 1,6 procent af den lavere middelklasse og 3,6 procent af middelklassen, der har en lang videregående uddannelse. Dette er vist i tabel 9.

Tabel 7. Familietype for middelklassen

Familietype	Lavere middelklasse	Middelklasse	Højere middelklasse
Enlig uden hjemmeboende børn	32,8	19,2	13,6
Enlig med hjemmeboende børn	16,9	5,9	2,5
Samboende uden hjemmeboende børn	20,7	21,3	36,4
Samboende med hjemmeboende børn	29,6	53,6	47,4
Total	100,0	100,0	100,0

Anm.: Som tabel 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Tabel 8. Herkomstfordeling for middelklassen

Herkomst	Lavere middelklasse	Middelklasse	Højere middelklasse
Dansker	86,7	94,3	96,1
Indvandrer, mindre udviklede lande	5,8	2,1	1,0
Indvandrer, mere udviklede lande	3,3	2,3	2,3
Efterkommer	4,2	1,3	0,6
Total	100,0	100,0	100,0

Anm.: Som tabel 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Hvor bor middelklassen?

Det er store forskelle i, hvor de tre grupper af middelklasser er bosat. Den lavere middelklasse er overrepræsenteret i Nordjylland, Sønderjylland, Sydfyn, Lolland-Falster, Bornholm og København. Omvendt er der meget få fra den lavere middelklasse, som er bosat i området omkring hovedstaden. Dette er vist i figur 1 i bilaget sidst i kapitlet.

Middelklassen er forholdsvis jævnt fordelt ud over hele landet og er ikke voldsomt under- eller overrepræsenteret i specielle områder. Der er dog en tendens til, at denne gruppe er en smule overrepræsenterede i Midt- og Vestjylland, på Fyn og i enkelte sjællandske kommuner. Samtidig er middelklassen underrepræsenteret i de nordsjællandske kommuner. Dette er illustreret i figur 2 i bilaget sidst i kapitlet.

Den højere middelklasse er klart overrepræsenteret i kommunerne omkring hovedstaden, og specielt nord for København er der en høj koncentration af personer fra den højere middelklasse. Omvendt er der en underrepræsentation af personer fra den højere middelklasse i yderkantsområder som Nordjylland, Bornholm, Langeland og Lolland. Dette er illustreret i figur 3 i bilaget sidst i kapitlet.

I tabel 10 er der vist en top 15 over de kommuner, hvor der er størst overrepræsentation af de tre middelklassegrupper.

De tre kommuner med den største koncentration af den lavere middelklasse er alle ø-kommuner. Således tilhører omkring 40 procent af indbyggerne på Lolland, Langeland og Bornholm den

lavere middelklasse. Københavns kommune er ligeledes at finde på top 15 over kommuner med relativt flest fra den lavere middelklasse, her tilhører knap 35 procent af indbyggerne den lavere middelklasse.

Den midterste middelklasse er mere spredt ud over hele landet, og der er ingen kommune, hvor denne gruppe udgør mere end 40 procent af indbyggerne. De kommuner med den største koncentration af middelklassen er fynske kommuner som Nordfyn, Middelfart og Kerteminde samt en række midtjyske kommuner som Billund, Fredericia, Hedensted og Ikast-Brande.

Den højere middelklasse er mere koncentreret i enkelte kommuner end den lavere middelklasse og middelklassen er. I de seks kommuner med den største koncentration af den højere middelklasse udgør den højere middelklasse således mellem 50-60 procent af indbyggerne. Det drejer sig om kommunerne Dragør, Allerød, Vallensbæk, Egedal, Solrød og Furesø. Dette er vist i tabel 10.

Hvor arbejder middelklassen?

Over halvdelen af de voksne i den lavere middelklasse er uden for arbejdsstyrken. Således er det godt to femtedele fra denne gruppe, der er i arbejdsstyrken, mens den resterende tre femtedele ikke er i arbejdsstyrken. En stor del af disse er pensionister, der udgør over halvdelen af den lavere middelklasse uden for arbejdsmarkedet. Ser man på de beskæftigede i gruppen, er der flest lønmodtagere på grundniveau i den lavere middelklasse, men de er dog underrepræsenterede, hvis man sammenligner med de andre to middelklasser. De

Tabel 9. Uddannelsesniveau for den voksne middelklasse

Uddannelse	Lavere middelklasse	Middelklasse	Højere middelklasse
		Pct.	
Grundskole	54,3	33,7	22,2
Gymnasial	7,9	5,7	6,0
Erhvervsfaglig	26,8	38,8	37,3
KVU	2,7	5,0	6,2
MVU og bacheloror	6,6	13,2	19,0
LVU	1,6	3,6	9,2
Total	100,0	100,0	100,0

Anm.: Som tabel 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Tabel 10. Top 15 kommuner for middelklassen

Lavere middelklasse		Middelklasse		Højere middelklasse	
Kommune	Pct.	Kommune	Pct.	Kommune	Pct.
Lolland	43,4	Nordfyn	39,0	Dragør	58,7
Langeland	40,7	Middelfart	38,3	Allerød	57,0
Bornholm	39,9	Hedensted	37,9	Vallensbæk	52,9
Morsø	37,9	Fredericia	37,9	Egedal	52,9
Tønder	37,8	Billund	37,6	Solrød	51,9
Hjørring	36,0	Kerteminde	37,6	Furesø	50,0
Brønderslev-Dronninglund	35,5	Ikast-Brande	37,4	Greve	48,3
Vesthimmerland	35,3	Holstebro	36,6	Lejre	47,5
Struer	35	Ringkøbing-Skjern	36,4	Hillerød	47,3
Nyborg	35,0	Favrskov	36,1	Fredensborg	46,6
Thisted	34,9	Randers	36,0	Roskilde	45,4
Guldborgsund	34,8	Brønderslev-Dronninglund	35,9	Hørsholm	44,7
Sønderborg	34,6	Herning	35,9	Rudersdal	44,6
Norddjurs	34,5	Vesthimmerland	35,7	Gribskov	44,5
København	34,5	Varde	35,5	Frederikssund	44,3
Hele landet	29,2	Hele landet	30,3	Hele landet	31,9

Anm.: Som tabel 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

socioøkonomiske grupper, der er overrepræsenterede i den lavere middelklasse, er pensionister, ledige, kontanthjælpsmodtagere, førtidspensionister og uddannelsessøgende.

I den midterste voksne middelklasse er der omkring 70 procent, der er i arbejdsstyrken. Af de 30 procent, der er uden for arbejdsmarkedet, udgør pensionisterne omkring halvdelen. En stor del af de resterende uden for arbejdsmarkedet er førtidspensionister eller efterlønsmodtagere. Blandt den midterste middelklasse, der er på arbejdsmarkedet, er hovedparten lønmodtagere på grundniveau.

For den højere middelklasse er næsten 85 procent i arbejdsstyrken. Af de resterende knap 15 procent udgør pensionister omkring halvdelen, således at blot 8 procent er i den arbejdsdygtige alder, men uden for arbejdsstyrken. Blandt de beskæftigede er den højere middelklasse overrepræsenteret både blandt selvstændige, topledere og lønmodtagere på alle niveauer. De tre middelklasser opdelt på socioøkonomiske grupper er vist i tabel 11.

I tabel 12 er top 5 brancher for hver af de tre middelklasser illustreret. Tabellen viser, hvor stor en andel af samtlige ansatte inden for en given branche, middelklassen udgør. Eksempelvis viser tabellen, at 31,6 procent af alle ansatte inden for "hoteller og restauration" er fra den lavere middelklasse.

De eneste to brancher, hvor den lavere middelklasse er overrepræsenteret, er "Hoteller og restauration" samt "Landbrug og fiskeri". I alle de resterende brancher er der færre fra den lavere middelklasse, end der er i hele befolkningen. Brancherne "Detailhandel og reparation" samt "Sociale institutioner" ligger højt på listen over brancher med relativt mange fra den lavere middelklasse og er også blandt de brancher med det største antal ansatte fra den lavere middelklasse.

De to brancher, hvor den midterste middelklasse er mest overrepræsenteret, er "Møbelindustri" og "Nærings- og nydelsesmiddelindustri", hvor næsten 40 procent af de ansatte er fra middelklassen. "Jern og metalindustri" samt "Bygge- og anlægsvirksomhed" ligger også højt på listen og er

Tabel 11. Socioøkonomisk gruppe for den voksne middelklasse

	Lavere middelklasse	Middelklasse	Højere middelklasse
		pct.	
Selvstændig	3,9	3,9	4,5
Topleder	0,2	0,9	3,0
Lønmodtager højeste niveau	2,2	6,2	13,9
Lønmodtager mellemniveau	4,0	11,3	17,4
Lønmodtager grundniveau	28,8	46,7	44,1
Ledig	2,8	1,5	1,0
I alt i arbejdsstyrken	41,9	70,6	83,9
Kontanthjælp	2,4	0,3	0,1
Uddannelsessøgende	1,7	0,9	0,8
Førtidspensionist	8,3	6,3	2,1
Efterløn	2,9	4,2	3,4
Pensionist	36,5	14,8	7,6
Andre	6,4	3,0	2,2
I alt uden for arbejdsstyrken	58,1	29,4	16,1
I alt	100,0	100,0	100,0

Anm.: Som tabel 1. Kun personer over 17 år er taget med.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

samtidig blandt de brancher med flest ansatte fra middelklassen.

Den højere middelklasse er meget overrepræsenteret inden for "Råstofudvinding" og "Energi og vandforsyning", som dog er to relativt små brancher. Blandt de større brancher er den højere middelklasse overrepræsenteret i "Finansiering og forretningsvirksomhed", "Offentlig administration" og "Undervisning", hvor mellem 50-60 procent af de ansatte kommer fra den højere middelklasse. Dette er vist i tabel 12.

Middelklassen skrumper

Mens den lavere middelklasse og den højere middelklasse har udgjort en nogenlunde konstant andel af befolkningen i perioden 2001-2006, har der været et fald i middelklassen. Således var omkring 32 procent af befolkningen i middelklassen i 2001-2003, hvorefter andelen er faldet ned til godt 30 procent i 2006. Det er et fald på omkring 2 procentpoint, eller hvad der svarer til 6 procent. Hvis der havde været den samme andel i middelklassen i 2006 som i 2001, ville der være omkring

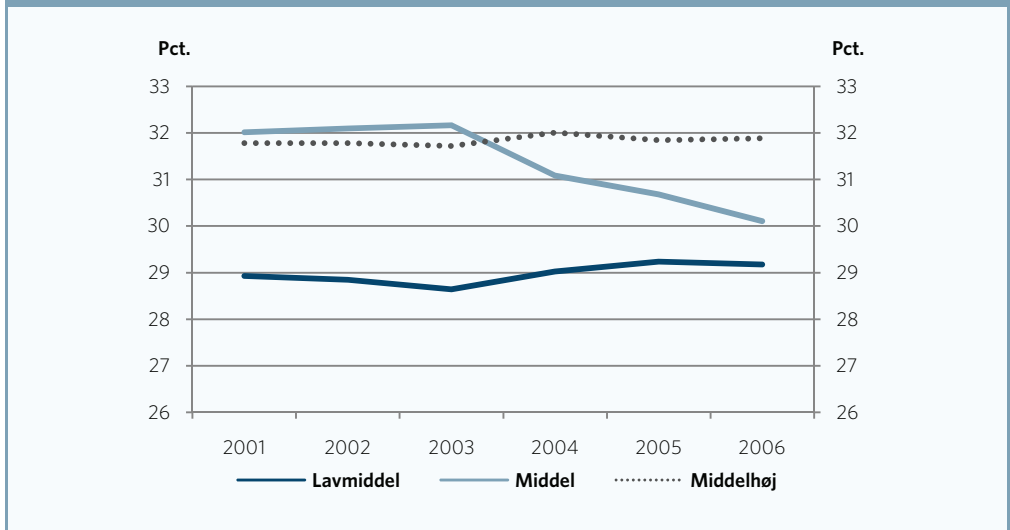
Tabel 12. Top 5 brancher for den voksne middelklasse

Lavere middelklasse		Middelklasse		Højere middelklasse	
Branche	Pct.	Branche	Pct.	Branche	Pct.
Hoteller og restauration	31,6	Nærings- og nydelsesmiddel industri	39,0	Råstofudvinding	64,4
Landbrug og fiskeri	29,7	Møbel- og anden industri	38,5	Energi- og vandforsyning	61,9
Detailhandel og reparation	26,1	Tekstil- og beklædning	35,7	Finansiering og forretningsvirksomhed	60,4
Sociale institutioner	21,7	Jern- og metalindustri	35,7	Offentlig administration	54,3
Tekstil og beklædning	20,4	Bygge og anlægsvirksomhed	34,9	Undervisning	49,3
I alt	28,1	I alt	28,6	I alt	33,8

Anm.: Som tabel 1. Kun personer over 17 år er taget med.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Figur 4. Udvikling i middelklassen

Anm.: Definitionen af middelklassen er angivet i boks 1.
Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

100.000 flere personer i middelklassen. I figur 4 er udviklingen i middelklassen illustreret.

Selvom den lavere middelklasse og den højere middelklasse har ligget nogenlunde konstant i hele perioden, er det dog ikke nødvendigvis de samme personer, der er i middelklasserne i alle årene. Tager man udgangspunkt i middelklasserne i 2001, så forsvinder mellem 20-30 procent over i andre indkomstgrupper i løbet af bare et år. Den største afgang er fra den midterste middelklasse, hvor kun 70 procent af dem, der er i den midterste middelklasse i 2001, også er det i 2002. Ser man helt frem til 2006, så er det under halvdelen, der fortsat er i den midterste middelklasse. For de to andre middelklassegrupper er det næsten to tredjedele, der stadig er i samme indkomstgruppe i 2006. Dette er illustreret i figur 5.

Omkring halvdelen af dem, der forlader middelklassen i perioden 2001-2006, forlader gruppen til fordel for en højere indkomstklasse, mens den anden halvdel forlader gruppen til en lavere indkomstklasse. Dem, der rykker opad, kan f.eks. være personer, der stiger i løn, får nyt job, eller hvor børnene flytter hjemmefra. For dem, der rykker ned i den lavere middelklasse, kan det f.eks. være personer, der forlader arbejdsmarkedet, el-

ler børn der flytter hjemmefra og stifter egen familie.

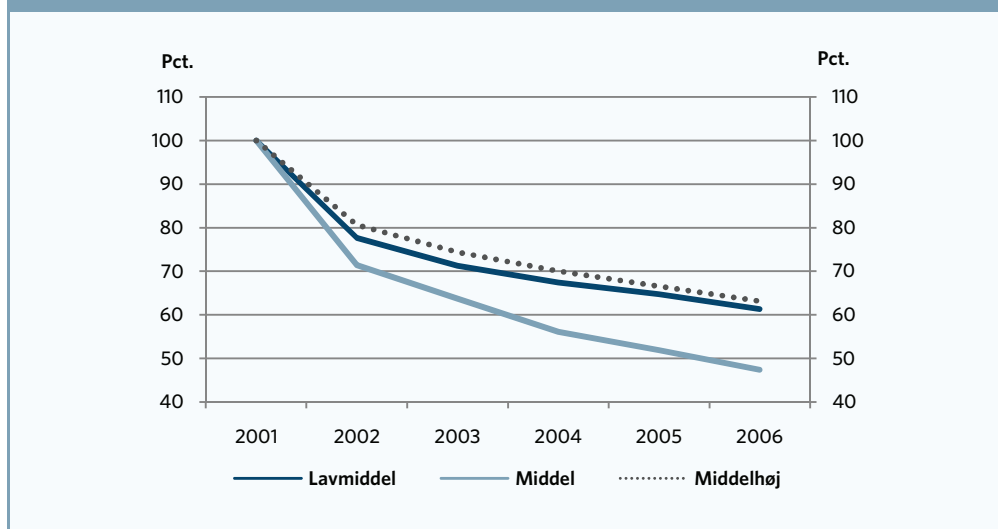
For den højere middelklasse i 2001 er det over 60 procent, der stadig er i den højere middelklasse i 2006. For dem, der forlader den højere middelklasse, er det omkring 6 procent, der stiger til en højere indkomstklasse, mens de resterende godt 30 procent er kommet i en lavere indkomstklasse.

Også i den lavere middelklasse fra 2001 er omkring 60 procent stadig i den lavere middelklasse i 2006. For dem der forlader den lavere middelklasse, rykker omkring 30 procent til en højere middelklasse, mens de resterende i 2006 befinder sig i en lavere indkomstklasse.

I figur 6 er disse vandringer for middelklasserne illustreret. Figuren viser, hvor stor en andel af de tre middelklasser, der henholdsvis er blevet i samme indkomstklasse eller er rykket op eller ned i indkomstklasserne.

Vandringerne for middelklasserne kan også illustreres i en krydstabel, hvor også indkomstklasserne over og under middelklasserne er med. Dette er gjort i tabel 13. Indkomstklassen over den højere middelklasse kaldes "de rigeste", mens

Figur 5. Andel som bliver i indkomstgruppen fra 2001

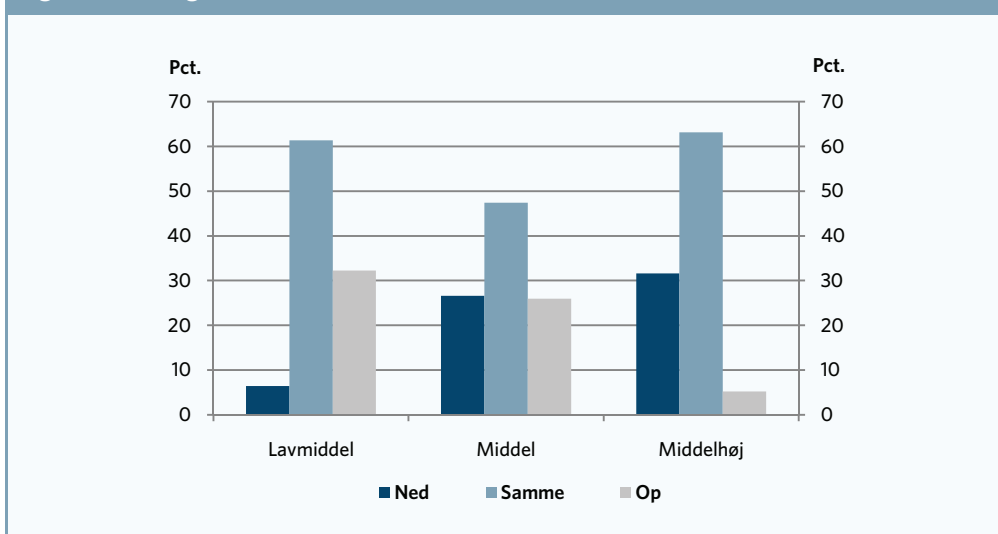
Anm.: Definitionen af middelklassen er angivet i boks 1. Kun personer, som er i en af de tre middelklasser i 2001, og som ikke dør eller udvander i løbet af perioden 2001-2006 er taget med.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

indkomstklassen under den lavere middelklasse er "de fattigste". Fattigdomsgrænsen bliver dermed 50 procent af medianen, hvilket svarer til f.eks. OECDs definition af fattige.

Af tabellen kan man præcis se, hvor personerne i de forskellige indkomstklasser vandrer hen. For den højere middelklasse er der således 63 procent, der stadig er i den højere middelklasse i 2006. 5,2 procent er rykket op blandt de rigeste,

Figur 6. Vandringer for middelklasserne

Anm.: Som figur 2. Figuren viser, hvor stor en andel af den givne middelklasse fra 2001 er rykket ned, blevet eller rykket op i indkomstklasse i 2006.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Tabel 13. Vandringer for alle indkomstklasser

2001	2006					Total
	Fattige	Lavmiddel	Middel	Middelhøj	Rige	
Fattige	24,1	38,2	22,2	14,5	1,1	100,0
Lavmiddel	6,5	61,3	23,6	8,3	0,4	100,0
Middel	2,9	23,8	47,4	25,4	0,6	100,0
Middelhøj	2,4	7,9	21,3	63,1	5,2	100,0
Rige	2,7	4,2	5,1	33,9	54,1	100,0

Anm.: Definitionen af middelklassen er angivet i boks 1. Kun personer, som er i en af de tre middelklasser i 2001, og som ikke dør eller udvandrer i løbet af perioden 2001-2006, er taget med.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

og 21,3 procent er rykket ned i middelklassen. Blot 2,4 procent er havnet blandt den fattigste gruppe, og 7,9 procent er i den lavere middelklasse.

24 procent af de fattigste i 2001 er stadig blandt de fattigste i 2006. Blandt de resterende er langt hovedparten i den lavere middelklasse eller midterste middelklasse, mens blot 1,1 procent af de fattige i 2001 er blandt de rigeste i 2006.

For middelklassen ses det også, at langt hovedparten af dem, der forlader gruppen, rykker en indkomstkasse op eller ned, mens relativt få rykker til den fattigste eller rigeste del.

Dette er ligeledes det overordnede billede. De fleste bliver i den samme indkomstkasse i løbet af perioden 2001-2006, og for de der forlader indkomstkasse, rykker man typisk kun én indkomstkasse op eller ned. Det er de færreste, der tager springet over flere indkomstkasser.

Boks 1. Hvordan defineres middelklassen?

I denne analyse er middelklassen defineret ud fra en relativ indkomstdefinition. Konkret er der valgt at se på indkomsten i forhold til medianindkomsten for hele befolkningen. Indkomsten måles ved husstandsækvivaleret disponibel indkomst, dvs. den indkomst man har efter skat korrigeret for husstandens samlede størrelse og indkomst. De tre grupper af middelklassen er defineret som nedenfor.

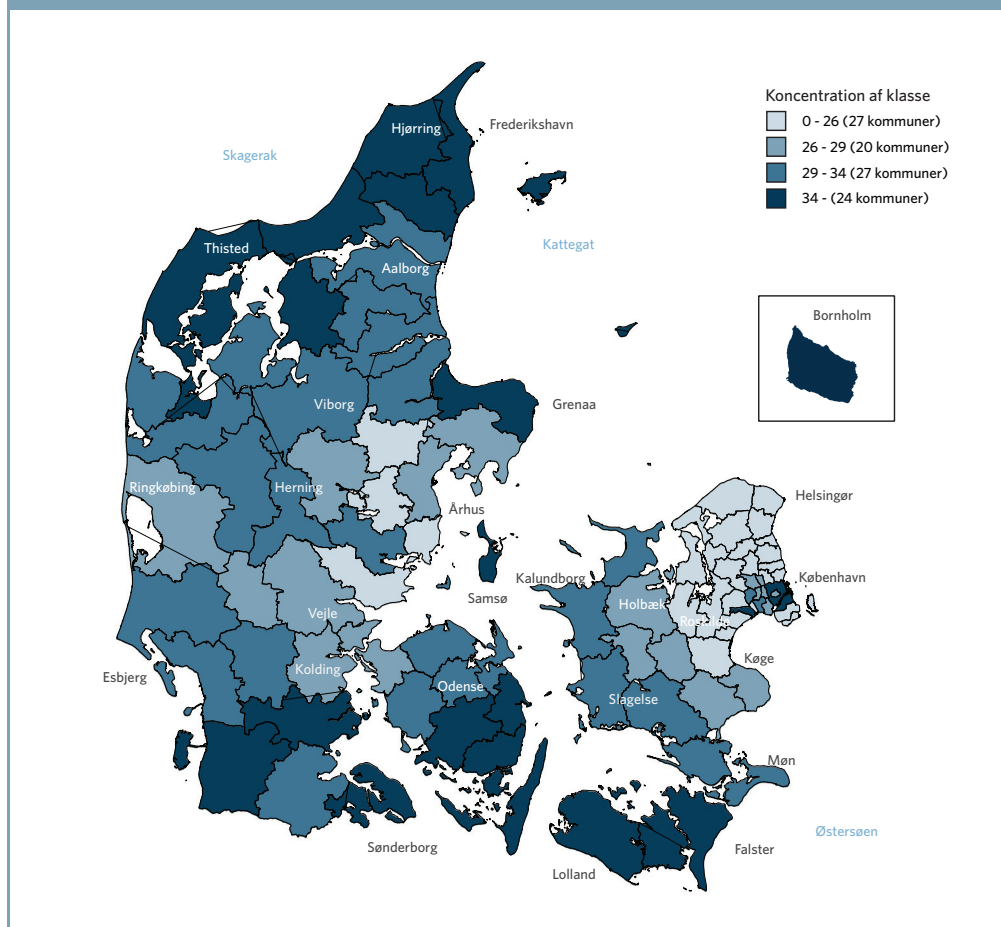
	Definition	Min. indkomst	Max indkomst
	Pct. af median	Kr.	Kr.
Lavere middel	50-85	98,8	167,9
Middel	85-115	167,9	227,1
Højere middel	115-200	227,1	395,0

Anm.: Indkomsten er husstandsækvivaleret.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Bilag

Figur 1. Koncentration af den lavere middelklasse

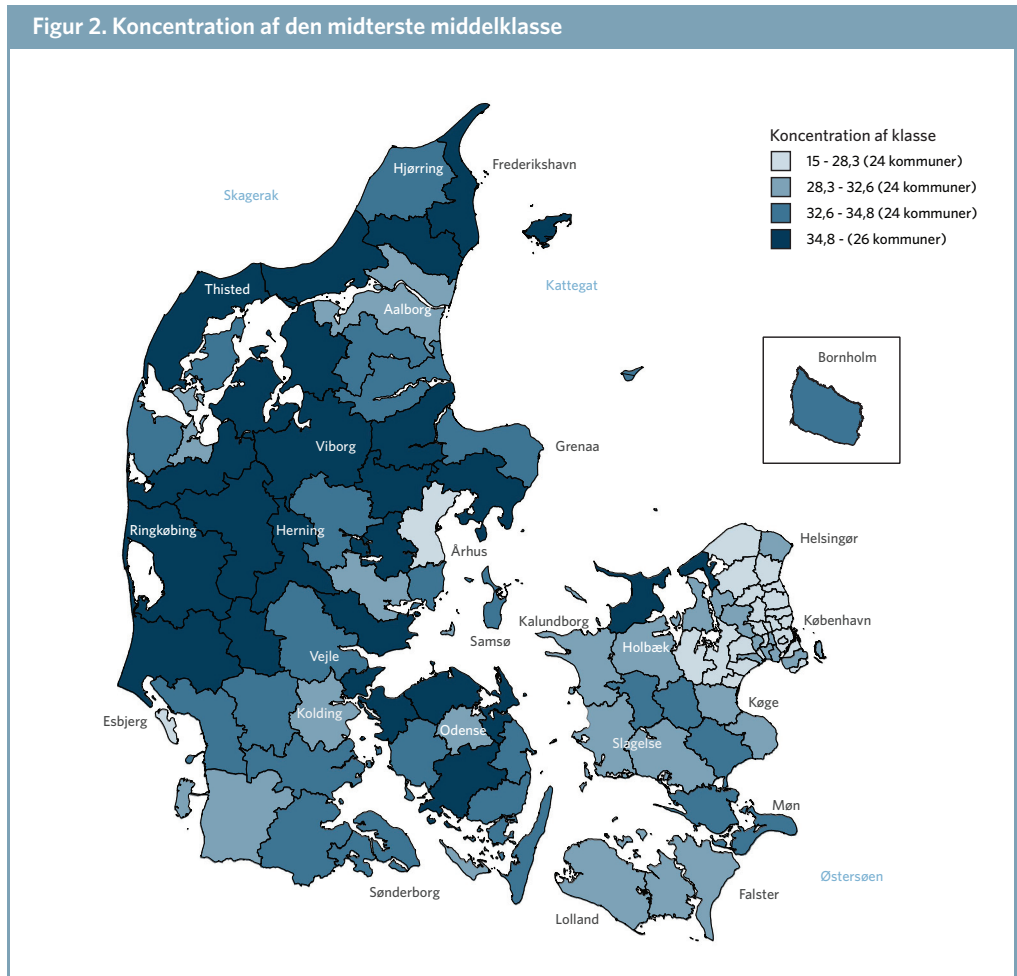

Anm.: Som tabel 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Figur 1 viser koncentrationen af den lavere middelklasse. Det ses her, at den lavere middelklasse er overrepræsenteret i Nordjylland, Sønderjylland, Sydfyn, Lolland-Falster, Bornholm og København.

Omvendt er der meget få fra den lavere middelklasse, som er bosat i området omkring hovedstaden.

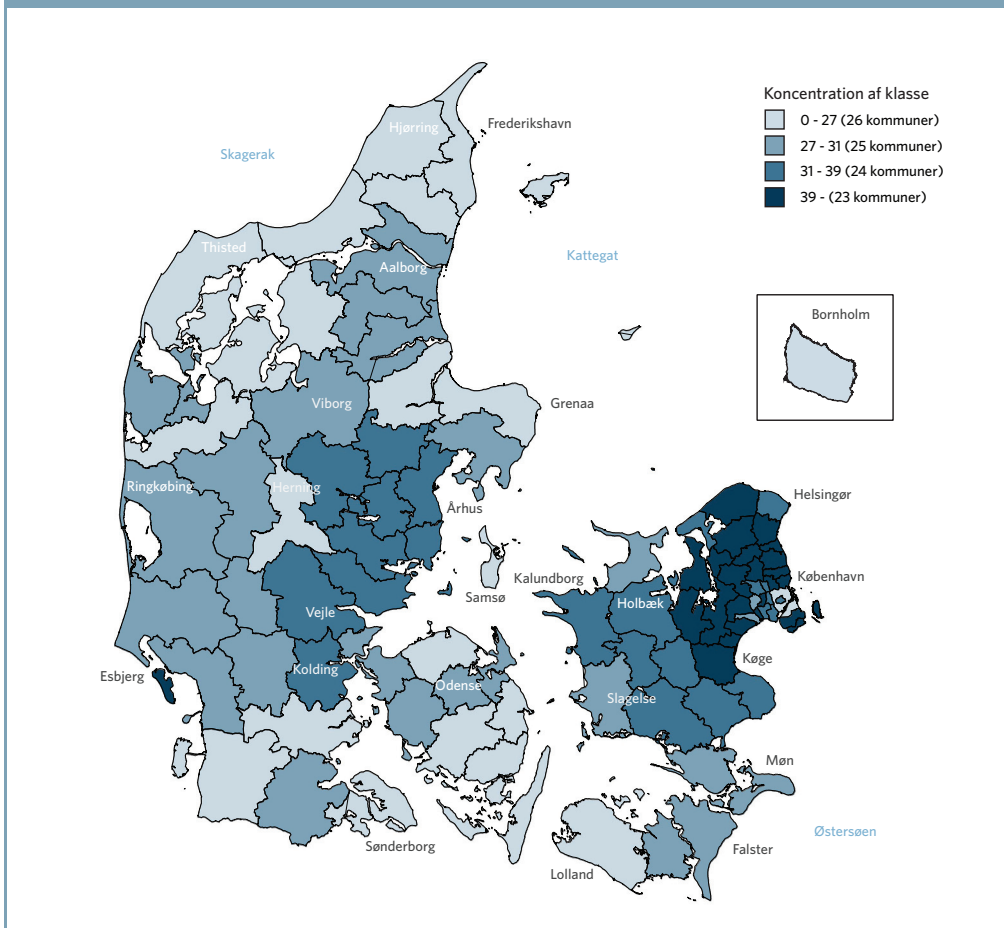
Anm.: Som tabel 1.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Figur 2 viser koncentrationen af midterste middelklasse. Denne del af middelklassen er forholdsvis jævnt fordelt ud over hele landet og er ikke meget under- eller overrepræsenteret i specielle områder. Der er dog en tendens til, at de er lidt overre-

præsenterede i Midt- og Vestjylland, på Fyn og i enkelte sjællandske kommuner. Samtidig er middelklassen underrepræsenteret i de nordsjællandske kommuner.

Figur 3. Koncentration af den højere middelklasse

Anm.: Som tabel 1.
 Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Figur 3 viser koncentrationen af den højere middelklasse. Den højere middelklasse er klart overrepræsenteret i kommunerne omkring hovedstaden, og specielt nord for København er der en høj koncentration af personer fra den højere middel-

klasse. Omvendt er der en underrepræsentation af personer fra den højere middelklasse i yderkantsområder som Nordjylland, Bornholm, Langeland og Lolland.

KAPITEL 5

Stærk social arv i uddannelse

Næsten halvdelen af alle 25-årige med ufaglærte forældre har ikke en uddannelse eller er påbegyndt en. Til sammenligning gælder det kun 7 procent af de 25-årige, der har mindst en forælder med en lang videregående uddannelse. Det svarer til, at der er næsten ti gange så stor risiko for at være uden uddannelse, hvis ens forældre er ufaglærte, som hvis mindst en af forældrene har en videregående uddannelse. Samtidig er stor sammenhæng mellem mængden af risikofaktorer i barndommens og andelen af 25-årige, der har eller er påbegyndt en uddannelse.

Når man taler om at bryde den sociale arv, tænker man som oftest på at bryde den negative sociale arv, hvor børn viderefører nogle uheldige livsmønstre fra deres forældre. Det er afgørende, fordi det er vigtigt at bryde den negative sociale arv, sådan at alle, uanset baggrund, kan have lige muligheder for at udnytte medfødte evner. Det gælder lige muligheder i uddannelsessystemet, lige muligheder på arbejdsmarkedet og i det hele taget lige muligheder i livet.

Når lige muligheder for uddannelse er så afgørende, skyldes det, at uddannelse i høj grad bestemmer voksenlivet. Uddannelse betyder, at man klarer sig bedre på arbejdsmarkedet. Og klarer man sig bedre på arbejdsmarkedet, får man højere løn, mindre risiko for at blive afhængig af overførselsindkomst fra det offentlige og mindre risiko for at blive marginaliseret.

I Danmark er der, trods gratis uddannelse og SU, en klar sammenhæng mellem unges uddannelse og deres forældres uddannelsesbaggrund. I figur 1 ses det, at 46 procent, dvs. næsten halvdelen, af alle børn med ufaglærte forældre, hverken har fuldført eller påbegyndt nogen uddannelse, når de er 25 år. Til sammenligning gælder det, at kun knap 7 procent af de 25-årige, som har mindst en forælder med en lang videregående uddannelse, ikke har nogen uddannelse eller er påbegyndt en. Det svarer til, at risikoen for ikke at få en uddannelse eller være i gang med en næsten tidobles, hvis ens forældre er ufaglærte i forhold til, hvis den ene har en lang videregående uddannelse.

Figuren viser samtidig, at har blot en af forældrene en gymnasial eller en faglig uddannelse, så mere end halveres andelen af 25-årige, der ikke har en uddannelse, så "kun" godt en femtedel er uden uddannelse.

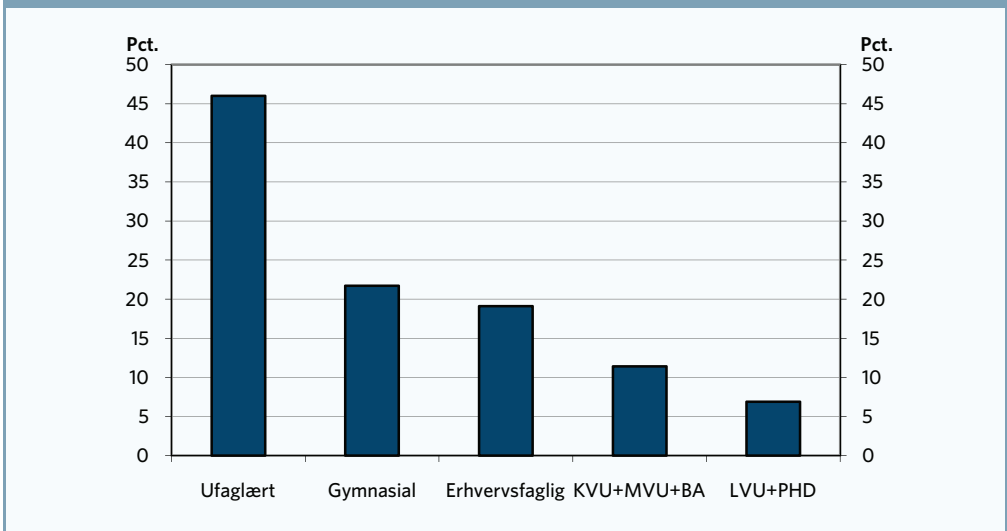
Opdeles den tilsvarende risiko for ikke at have afsluttet eller være i gang med en uddannelse som 25-årig på køn, ses det, at der generelt er en større andel mænd, som står uden uddannelse som 25-årig. Dette fremgår af figur 2. Det gælder både for mænd og kvinder, at en stor andel 25-årige er uden uddannelse, såfremt begge deres forældre er ufaglærte. Det fører til spring i andelen af unge, der får en uddannelse, såfremt blot en af forældrene har en gymnasial eller erhvervsfaglig uddannelse, ses særlig tydeligt hos kvinderne. Andelen af ufaglærte unge kvinder går fra at udgøre 43 procent til at udgøre 16 procent, hvilket er mere end en halvering.

Der er således en klar sammenhæng mellem forældrenes uddannelsesbaggrund om spørgsmålet om, hvorvidt deres børn får en uddannelse. Desto mere uddannelse forældrene har, desto flere 25-årige har en uddannelse eller er påbegyndt en.

Den sociale baggrund spiller ind

Andre familiebaggrunds-karakteristika spiller imidlertid også ind på, om man får en uddannelse. Det kan være familiens indkomstgrundlag, hvorvidt forældrene har boet sammen, og hvor den unge er vokset op.

Figur 1. Andel 25-årige uden uddannelse fordelt på forældrebaggrund

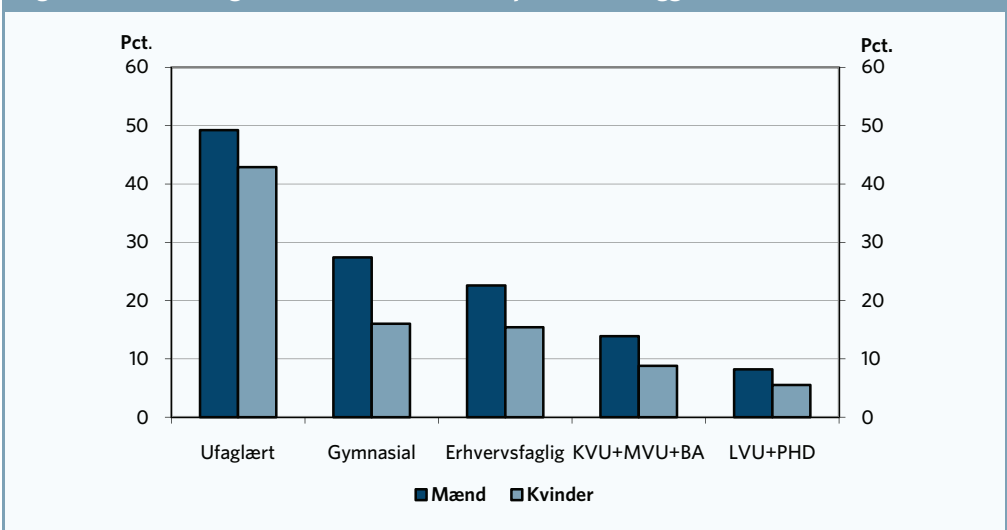

Kilde: AE på basis af IDA-registret 2007.

Samler man en række karakteristika, der kan give et bredere billede af den sociale baggrund, de 25-årige er vokset op med, er det muligt at undersøge disse sammenhænge nærmere. Risikofaktorerne kan i sig selv ikke sige noget om, hvorvidt de har haft en belastet opvækst, men de kan være med til at beskrive forskelle i uddannelsesmuligheder hos unge:

- Ingen af forældrene har en uddannelse ud over folkeskolen.
- Forældrene boede ikke sammen, da den unge var 15 år.
- Mindst en af forældrene levede overvejende af kontanthjælp/førtidspension, da den unge var 15 år.

Figur 2. Andel 25-årige uden uddannelse fordelt på forældrebaggrund

Kilde: AE på basis af IDA-registret 2007.

- Familien boede i almennyttigt etagebyggeri, da den unge var 15 år.

I figur 3 er andelen af 25-årige uden uddannelse opgjort ud fra, hvor mange af de definerede risikofaktorer, der var i barndoms miljøet. Der ses en markant sammenhæng mellem risikofaktorer som børn og andelen af 25-årige, der ikke får eller er i gang med en uddannelse. Blandt 25-årige uden risikofaktorer har hver tiende ikke påbegyndt eller afsluttet en uddannelse ud over folkeskolen. Er der imidlertid tale om 3-4 risikofaktorer, så femdobles andelen af 25-årige, der ikke har fået en uddannelse. Med 3-4 risikofaktorer i barndommen, gælder det, at halvdelen af de 25-årige ikke har eller er i gang med en uddannelse.

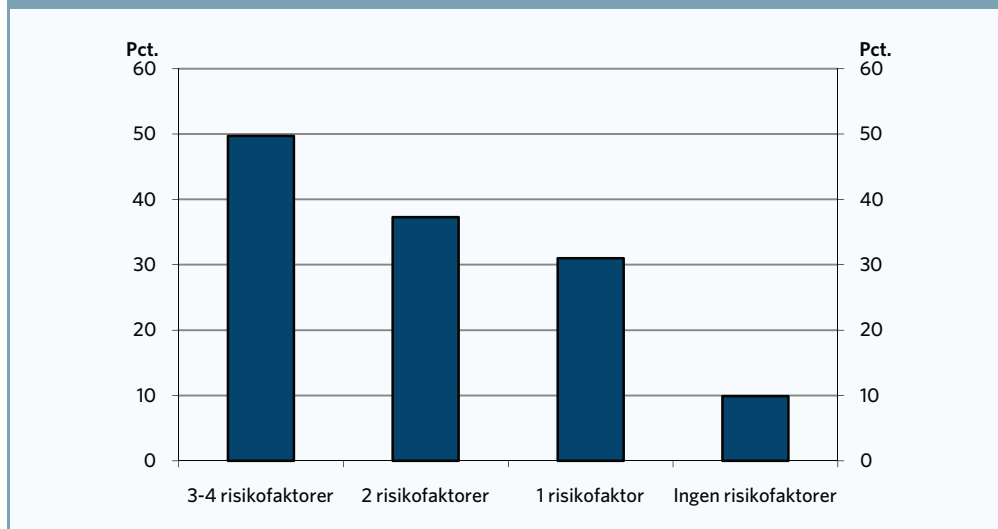
Billedet fra figur 2 gentages, når andelen af 25-årige mænd og kvinder uden uddannelse fordeles på risikofaktorer. Dette fremgår af figur 4. Mændene får dog i mindre grad en uddannelse end kvinderne. For mænd med 3-4 risikofaktorer i barndoms miljøet er det godt 55 procent, der ikke har en uddannelse eller er påbegyndt en. Tilsvarende gælder det "kun" for knap 45 procent af kvinderne.

Særligt indvandrere i risikogruppen

I figur 5 er risikoen for ikke at have nogen uddannelse som 25-årig ud fra antallet af risikofaktorer fordelt på herkomst. Mønsteret for indvandrere og efterkommere afviger en del fra personer med dansk herkomst. Figuren viser, at der uanset antallet af risikofaktorer, er flere indvandrere og efterkommere, der ikke har eller er i gang med en uddannelse som 25-årig end for danskere. Gennemsnitligt for alle danskere gælder, at knap 18 procent ikke har afsluttet eller er i gang med en uddannelse som 25-årig. Til sammenligning gælder det, at 55 procent indvandrere og efterkommere ikke har en uddannelse eller er i gang med en som 25-årig. Det svarer til, at indvandrere har mere end tre gange så stor risiko for ikke at have nogen uddannelse eller være i gang med en som 25-årig end etnisk danskere.

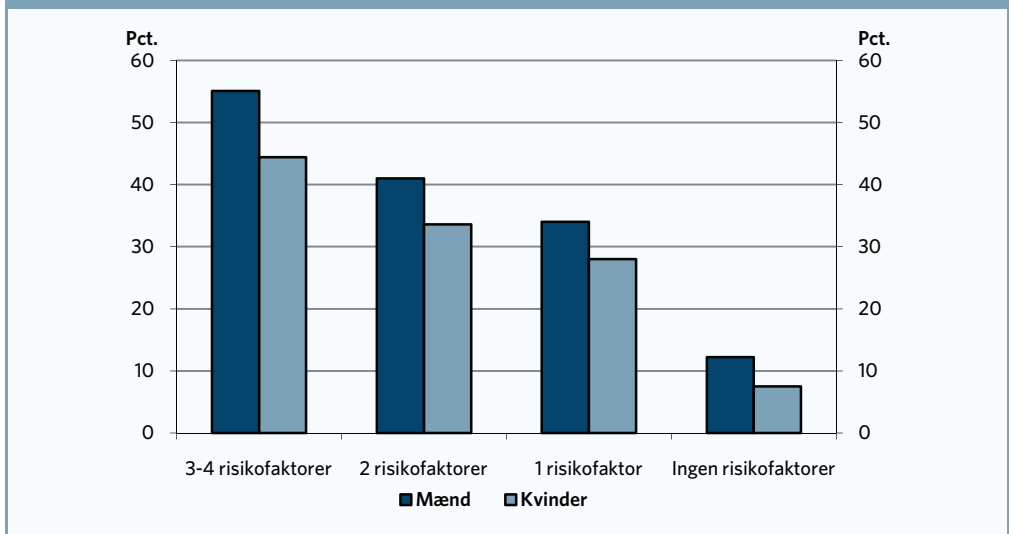
Figuren viser samtidig, at for unge 25-årige med én risikofaktor i barndoms miljøet er der godt 20 procent med dansk herkomst, som ikke har en uddannelse, mens andelen for indvandrere og efterkommere er næsten 3 gange så stor, godt 58 procent. Derimod er forskellen for unge 25-årige med 3-4 risikofaktorer stort set udlignet. Derudover afviger sammenhængen mellem risi-

Figur 3. Andel 25-årige uden uddannelse fordelt på antal risikofaktorer

Kilde: AE på basis af IDA-registret 2007.

Figur 4. Andel 25-årige uden uddannelse fordelt på antal risikofaktorer

Kilde: AE på basis af IDA-registret 2007.

kofaktorer og andelen, der ikke får en uddannelse for de to herkomstgrupper. Hvor der for personer med dansk herkomst er en klar sammenhæng mellem risikofaktorer i barndomsmiljøet og andelen, der ikke får nogen uddannelse, er billedet ikke helt så entydigt for indvandrere og efterkommere.

Det fremgår af figuren, at langt størstedelen af indvandrere og efterkommere uden risikofaktorer i barndommen får en uddannelse. Omvendt ses det for indvandrere og efterkommere med blot én risikofaktor til stede i barndomshjemmet. For uanset om indvandrere og efterkommere har 1, 2 eller 3-4 risikofaktorer i barndommen, så ligner uddannelsesmønstret det, som danskere har med 3-4 risikofaktorer.

Børn med svag og stærk hjemmebaggrund

Børns hjemmebaggrund er vigtig for deres fremtidige uddannelsesbeslutninger. Det fremgår klart af forrige afsnit. I det følgende kortlægges, hvor mange børn, der lever med en svag hjemmebaggrund samt hvilke kommuner, som har en stor andel af børn med svag hjemmebaggrund, og hvor-dan børnene bor.

Til formålet opstilles først en række målevariable, som har til formål at beskrive hjemmebaggrunden for de 14-17-årige. Der er opstillet følgende 3 kriterier til at måle hjemmebaggrunden:

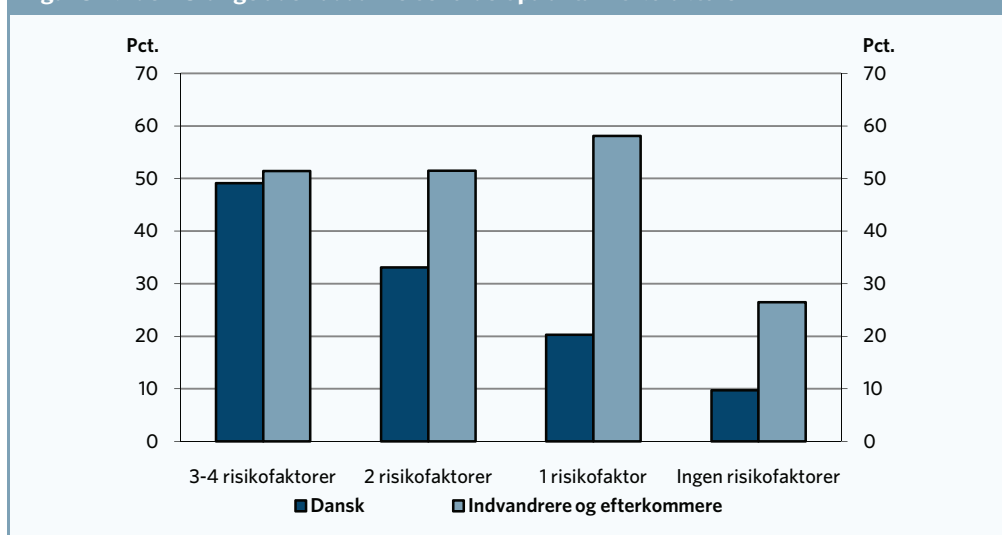
- Bor barnet sammen med både far og mor.
- Får begge forældre deres overvejende indkomst fra andet end kontanthjælp eller førtidspension.
- Har mindst én af forældrene en uddannelse ud over folkeskolen.

Hvis alle tre kriterier er opfyldt, tilhører barnet gruppen af børn med en "stærk hjemmebaggrund". Hvis 2 kriterier er opfyldt, tilhører barnet "mellegruppen", og hvis ét eller ingen kriterier er opfyldt, kategoriseres barnet som havende en "svag hjemmebaggrund".

Derudover er der foretaget en yderligere inddeling af "stærk hjemmebaggrund", så der skelnes mellem børn, der har mindst en forælder med en videregående uddannelse og andre børn i gruppen.

Det skal understreges, at det på ingen måde kan konkluderes, at børn, der vokser op med en svag hjemmebaggrund i denne analyses forstand, hverken mistrives eller bor i et socialt belastet hjem. Som tidligere analyser har vist, kan visse

Figur 5. Andel 25-årige uden uddannelse fordelt på antal risikofaktorer

Anm.: Der er ikke så mange personer i gruppen af indvandrere og efterkommere uden uddannelse og uden risikofaktorer, hvorfor resultaterne for denne gruppe kan være lidt usikre.

Kilde: AE på basis af IDA-registret 2007.

karakteristika i familiebaggrund imidlertid have stor betydning for børnenes uddannelsesmuligheder. Beskrivelsen af hjemmebaggrunden skal alene ses som et redskab til at kategorisere børns opvækst på.

I tabel 1 ses det, at der i alt i 2007 var godt 270.000 børn mellem 14 og 17 år. Heraf havde godt halvdelen en stærk hjemmebaggrund. Lidt over en fjerdedel havde en stærk hjemmebaggrund med en forælder med en videregående uddannelse.

Den anden halvdel af alle 14-17-årige tilhører mellemgruppen eller vokser op med en svag hjemmebaggrund. I alt havde knap 14 procent af alle 14-17-årige en svag hjemmebaggrund i 2007, hvilket svarer til knap 37.000 børn. Andelen af børn med svag hjemmebaggrund er faldet fra 1997 til 2007, men fordi der har været en relativ stor stigning i antallet af børn, så har der været en stigning i antallet af børn med svag hjemmebaggrund på knap 1.300 børn.

Ser man nærmere på, hvor i Danmark børnene med en svag hjemmebaggrund bor, ses det i tabel 2, at Lolland er det sted, hvor der er flest børn med svag hjemmebaggrund som andel af alle børn mellem 14 og 17. Faktisk vokser næsten hver fjerde barn her op med en svag hjemmebag-

grund. Efter Lolland kommer Ishøj og København, med hhv. godt 21 og 20 procent af alle børn. De ti kommuner, der har den største andel af børn med svag hjemmebaggrund, dækker tilsammen mere end hvert femte barn med svag hjemmebaggrund i Danmark.

I den modsatte ende af skalaen er de ti kommuner, der har færrest børn med en svag hjemmebaggrund. Disse fremgår af tabel 3. Vallensbæk er den kommune med absolut færrest børn med svag hjemmebaggrund som andel af alle børn, men også Allerød har en meget lille andel af børn med en svag hjemmebaggrund. De fleste af disse ti kommuner ligger omkring København, og tilsammen udgør børnene med svag hjemmebaggrund knap 3 procent af hele landets børn med svag hjemmebaggrund.

I figur 6 sidst i kapitlet er andelen af børn med svag hjemmebaggrund gengivet i form af et landkort. De fleste kommuner nord for København og omegnen af Århus har en meget lille andel af børn med en svag hjemmebaggrund.

Modsat er København og Århus nogle af de steder med absolut flest børn med svag hjemmebaggrund. Derudover er der mange børn med svag

Tabel 1. 14-17-årige fordelt på hjemmebaggrund

	1997		2007		Ændring i antallet af unge
	Antal	Pct.	Antal	Pct.	Pct.
Stærk hjemmebaggrund, videregående uddannelse	52.999	22,9	72.287	26,8	36,4
Stærk hjemmebaggrund, i øvrigt	65.128	28,1	64.364	23,8	-1,2
Mellemgruppen	78.161	33,7	96.528	35,7	23,5
Svag hjemmebaggrund	35.638	15,4	36.911	13,7	3,6
I alt	231.926	100,0	270.090	100,0	16,5

Kilde: AE på basis af IDA-registret 2007.

hjemmebaggrund i de vestsjællandske kommuner samt Lolland og Falster. Midt- og Vestjylland har en relativ lille andel børn med svag hjemmebaggrund.

I tabel 4 er alle børn fordelt på hvilken type af bolig, de bor i. Størstedelen af børn med stærk hjemmebaggrund bor i ejerbolig. Kun knap 4 procent bor i almen bolig.

For børn med svag hjemmebaggrund er mønstret ikke direkte omvendt, men her bor størstedelen, knap 43 procent, i almen bolig, mens godt 40 procent bor i ejerbolig.

Behov for en styrket indsats

AE har i tidligere analyser påvist, at arbejdslivet

for ufaglærte er langt mere usikkert og turbulent end for øvrige uddannelsesgrupper og at disse gruppers ansættelsesforhold typisk, er af kortere varighed. Derudover har efterspørgslen efter ufaglært arbejdskraft været faldende indenfor lang årrække, og der er ikke meget der tyder på, at denne udvikling vender. Det er derfor vigtigt, at flere unge får en uddannelse.

Som undersøgelsen viser, har 93 procent af de unge, der vokser op i familier, hvor mindst en af forældrene har en lang videregående uddannelse, også selv en uddannelse eller er i gang med at tage en. For denne gruppe af unge, er regeringens mål om, at 95 procent af en årgang i 2015 skal have en ungdomsuddannelse, næsten nået. For gruppen af unge, der er opvokset i et hjem med to

Tabel 2. Top 10 - kommuner med flest børn med svag hjemmebaggrund

	14-17-årige med svag hjemmebaggrund	
	Antal	Pct.
Lolland	563	23,3
Ishøj	275	21,2
København	2.985	20,3
Odsherred	337	19,9
Kalundborg	506	19,7
Brøndby	332	18,2
Vordingborg	426	17,8
Odense	1.452	17,5
Frederiksværk-Hundested	246	17,1
Guldborgsund	523	16,9
Top 10	7.645	19,2
Hele landet	35.594	13,3

Kilde: AE på basis af IDA-registret 2007.

Tabel 3. Bund 10 - kommuner med flest børn med svag hjemmebaggrund

	14-17-årige med svag hjemmebaggrund	
	Antal	Pct.
Vallensbæk	24	4,0
Allerød	65	4,8
Gentofte	191	5,8
Hørsholm	73	6,0
Lyngby-Taarbæk	145	6,2
Egedal	147	6,4
Rudersdal	181	6,5
Solrød	74	7,2
Lejre	97	7,3
Dragør	51	7,4
Bund 10	1.048	6,2
Hele landet	35.594	13,3

Kilde: AE på basis af IDA-registret 2007.

ufaglærte forældre, er det imidlertid kun lidt over halvdelen, der har en ungdomsuddannelse eller er påbegyndt en, når de er 25 år.

Dette mønster gælder ligledes for gruppen af indvandrere og efterkommere. Hvis der blot er tale om én risikofaktor i barndommen for indvandre-re og efterkommere, så har mindre end halvde-len en uddannelse eller er i gang med at tage en, når de er 25 år. Dette er kun tilfældet for etniske danskere, hvis der er 3-4 risikofaktorer til stede i barndommen.

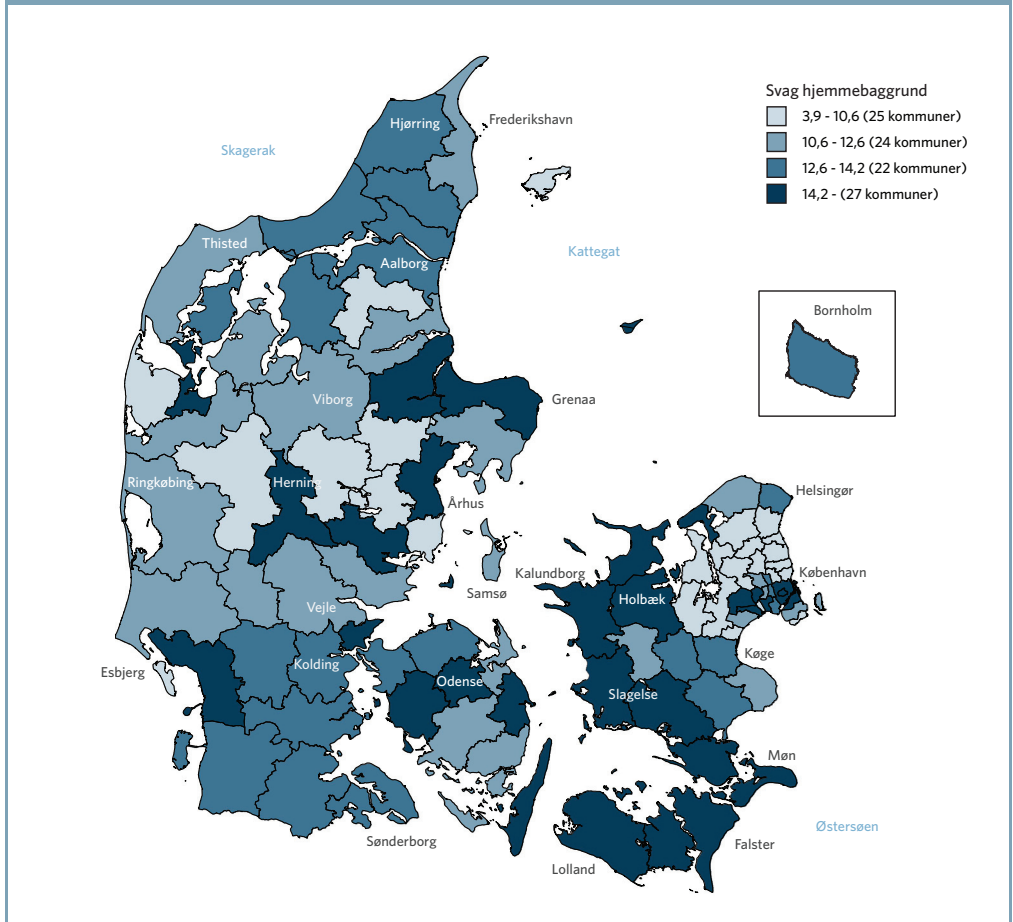
Der er derfor flere grupper af unge, for hvem der er lang vej igen, hvis regeringen skal nå sit mål, og hvis de unge selv skal klare sig godt på arbejdsmarkedet. Der er desværre ikke meget, der tyder på, at denne udvikling sker af sig selv. Der skal en aktiv og styrket indsats til, hvis den sociale arv skal brydes og disse grupper både skal i gang med en uddannelse og fastholdes i uddannelsessyste-met.

Tabel 4. Andel 14-17-årige fordelt efter hjemmebaggrund og boligtype

	Ejerbolig	Almen bolig	Øvrig bolig	I alt
Stærk hjemmebaggrund, videregåendeuddannelse	89,7	3,9	6,5	100,0
Stærk hjemmebaggrund, i øvrigt	88,1	7,4	4,4	100,0
Mellemgruppen	61,5	24,9	13,6	100,0
Svag hjemmebaggrund	40,2	42,7	17,0	100,0
I alt	72,5	17,5	10,0	100,0

Kilde: AE på basis af IDA-registret 2007.

Figur 6. Børn med svag hjemmebaggrund fordelt på kommuner

Kilde: AE på basis af IDA-registret 2007.

KAPITEL 6

Store forskelle i danskernes indkomst gennem livet

Der er stor forskel på, hvor meget man kan forvente at tjene igennem livet. Personer med lange uddannelser tjener langt mere end personer med kort uddannelse. Mens en læge kan se frem til en livsindkomst på 24 mio. kr., så tjener en pædagog 11 mio. kr. over livet. Udover at der er sammenhæng mellem livsindkomst og uddannelseslængde, så afhænger livsindkomsten i høj grad af forældrenes livsindkomst og dermed af deres uddannelse. Undersøgelsen viser, at for hver gang forældrenes livsindkomster bliver 1 procent højere, øges børnenes livsindkomst med 0,4 procent.

Den sociale arv gør sig gældende på mange måder i det danske samfund. Det er derfor nærliggende at undersøge, om der eksisterer en sammenhæng mellem børns og forældres livsindkomster, dvs. hvor mange penge de tjener gennem et helt liv. Første afsnit ser på livsindkomsten for forskellige uddannelser, mens andet afsnit ser på, om der er social arv målt ud fra livsindkomst.

Private livsindkomster

Uddannelse er en god investering – både for den enkelte og for samfundet. Personer med kompetencegivende uddannelse har højere løn, lavere risiko for ledighed og dermed højere indkomster end personer uden uddannelse. En måde at betragte den private gevinst ved en uddannelse er at beregne summen af indkomst over livsforløbet – de såkaldte livsindkomster. Beregnes livsindkomsterne for forskellige uddannelser, kan den sam-

lede gevinst af en uddannelse fastlægges. Hermed fås et klart billede af indkomsten, og dermed forbrugsmulighederne for personer med forskellige uddannelser. Dette afsnit ser nærmere på livsindkomsterne for en lang række uddannelser.

Livsindkomsterne her belyser det privatøkonomiske afkast af uddannelserne, hvorfor den disponible indkomst er brugt. Livsindkomsterne er beregnet for 18-80-årige og tager udover løn højde for perioder med ledighed, men også SU, pensioner og andre former for indkomst og skat.

Livsindkomsterne tager højde for, at lange videregående uddannelser typisk giver lav indkomst i de tidlige leveår og højere indkomst senere i livet, mens erhvervsfaglige uddannelser omvendt giver en relativt høj indkomst tidligt i livet.

Tabel 1. Disponibel livsindkomst for hovedgrupper

	Mio. kr.
Ufaglærte	9,4
Erhvervsuddannelser	10,8
Korte videregående uddannelser	12,2
Mellemlange videregående uddannelser	12,9
Lange videregående uddannelser	18,4

Anm.: Den anvendte metode er beskrevet i boks 1.

Kilde: AE på baggrund af IDA-registeret, Danmarks Statistik. Seneste registertal fra 2007.

Tabel 2. Livsindkomst på disponibel indkomst. Faglærte

	Mio. kr.
Køkkenassistent m.v.	9,6
Frisør m.v.	9,6
SOSU-assistent	10,1
Kok	10,7
Handel	10,9
Tømrer/snedker	11,4
Murer/maler mv.	11,5
Kontor	11,7
Mekaniker	12,2
Elektriker	12,5
Gennemsnit for faglærte	10,8

Anm.: Den anvendte metode er beskrevet i boks 1.

Kilde: AE på baggrund af IDA-registeret, Danmarks Statistik Seneste registertal fra 2007.

Tabel 1 nedenfor viser den disponible livsindkomst for de 5 hoveduddannelsesgrupper. Det ses, at der er en klar sammenhæng mellem livsindkomst og uddannelsens længde. Mens en ufaglært over livet har en disponibel indkomst på 9,4 mio., så giver en erhvervsfaglig uddannelse en livsindkomst på godt 11 mio. kr. En kort videregående uddannelse giver 12 mio. kr., en mellemlang videregående uddannelse giver knap 13 mio. kr. og en lang videregående uddannelse giver lidt over 18 mio. kr. Den anvendte metode er beskrevet i boks 1.

Beregningerne tager hensyn til, at personer med nogle uddannelser er mere ramt af ledighed end andre, og at nogle uddannelser som følge af højere bruttoindkomst betaler mere i skat end andre.

Den disponible livsindkomst viser så at sige, hvad der er tilbage til forbrug af fødevarer, bolig, rejser og andet, når skatten er betalt.

For de enkelte uddannelser er der dog stor variation i livsindkomsterne. Tabel 2 viser livsindkomsten for de erhvervsfaglige uddannelser. Inden for de erhvervsfaglige uddannelser ligger elektrikere og mekanikere højest med livsindkomster på 12 - 13 mio. kr., mens servicefag som SOSU-assisterter og frisører ligger i bunden med livsindkomster på knap 10 mio. kr. Til sammenligning viste tabel 1, at en ufaglært arbejder, dvs. en person uden kompetencegivende uddannelse, i gennemsnit tjener 9,4 mio. kr.

Blandt de korte videregående uddannelser er der

Tabel 3. Livsindkomst på disponibel indkomst. Korte videregående uddannelser

	Mio. kr.
Laborant	11,0
Farmakonom/tandplejer m.v.	11,0
Formidling/erhvervsprog	11,6
Skuespiller/kunstner	11,8
Datamatik/merkonom	12,7
Politi/fængselsbetjente	12,9
Ejendomsmægler/økonomi	14,9
Gennemsnit for korte videregående uddannelser	12,2

Anm.: Den anvendte metode er beskrevet i boks 1.

Kilde: AE på baggrund af IDA-registeret, Danmarks Statistik. Seneste registertal fra 2007.

Tabel 4. Livsindkomst på disponibel indkomst - mellemlange videregående uddannelser

	Mio. kr.
Pædagog	10,6
Sygeplejerske	11,6
Bioanalytiker	11,7
Socialrådgiver	11,9
Folkeskolelærer	12,8
Ergoterapeut/fysioterapeut	13,1
Journalist/bibliotekar	13,6
Bygningskonstruktør	14,0
Diplomingeniør	15,6
HD/HA	19,1
Gennemsnit for mellemlange videregående uddannelser	12,9

Anm.: Den anvendte metode er beskrevet i boks 1.

Kilde: AE på baggrund af IDA-registeret, Danmarks Statistik. Seneste registertal fra 2007.

mindre spredning i livsindkomsterne. En økonomisk uddannelse som f.eks. ejendomsmægler ligger i top med en livsindkomst 15 mio. kr., mens farmakonomer, tandplejere og laboranter ligger i bunden med livsindkomster på 11 mio. kr. Også polititbetjente ligger relativt højt med en livsindkomst på 13 mio. kr., hvilket er over den gennemsnitlige livsindkomst for korte videregående uddannelser generelt. Dette er vist i tabel 3.

En klar tendens i analysen er, at professionsbachelorne blandt de mellemlange uddannelser har

relativt lave livsindkomster. Både pædagoger, sygeplejersker og socialrådgivere ligger i bunden blandt de mellemlange videregående uddannelser med livsindkomster på under 12 mio. kr. Til sammenligning har en kontoruddannet en livsindkomst på 12 mio. kr. Derimod kan en HD-uddannet se frem til en livsindkomst på 19 mio., mens en diplomingeniør tjener 16 mio. kr. over livet. Folkeskolelærere ligger nogenlunde midt i feltet med en livsindkomst på knap 13 mio. kr. Dette ses i tabel 4.

Tabel 5. Livsindkomst på disponibel indkomst. Lange videregående uddannelser

	Mio. kr.
Kunstnerisk	12,2
Pædagogik	13,6
Humaniora/teologi	14,1
Arkitekt	14,8
Naturvidenskabelig	16,3
Ph.d. / forskere	17,9
Civ.ingeniør	19,7
Tandlæge/farmaceut	19,9
Jura/statskundskab	22,5
Økonomi	23,9
Læge	23,9
Gennemsnit for lange videregående uddannelser	18,4

Anm.: Den anvendte metode er beskrevet i boks 1.

Kilde: AE på baggrund af IDA-registeret, Danmarks Statistik. Seneste registertal fra 2007.

Boks 1. Metode til beregning af livsindkomster

Livsindkomster målt på den disponible indkomst måles i denne analyse på baggrund af den gennemsnitlige disponible indkomst for forskellige uddannelsesgrupper. Den disponible indkomst dækker over den samlede indkomst, dvs. både lønindkomst og overførsler, kapitalindkomst, pensioner, virksomhedsindkomst osv. fratrukket skat.

Livsindkomsten for en given uddannelse er beregnet på baggrund af indkomstoplysninger fra 2006. En 35 pct. stikprøve på IDA-registeret er anvendt. Livsindkomsten er beregnet ved for en given uddannelse at summere den gennemsnitlige indkomst i de enkelte aldersgrupper fra 18 til 80 år. Der er ikke foretaget diskontering af indkomsterne, svarende til en implicit antagelse om, at den forventede reallønsfremgang modsvarer den forventede reale diskonteringsrate.

Livsforløbene for de forskellige uddannelser er sat sammen ud fra de statistiske forventede fuldførelsesaldrer og fuldførelsestid således, at livsforløbet skifter fra før uddannelse til under uddannelse og efter uddannelse. I de tre stadier er anvendt forskellige gennemsnitlige indkomster alt afhængigt af, hvornår personer med den givne uddannelse typisk begynder på uddannelse og færdiggør. Den gennemsnitlige indkomst før uddannelsen er fundet ved hjælp af propensity score matching og er konstrueret som kontrolgruppe for dem, der er i gang med en uddannelse. Indkomsten under uddannelse er den gennemsnitlige indkomst for personer, der er under uddannelse, mens indkomsten efter er beregnet blandt dem, der har gennemført den pågældende uddannelse.

Blandt de lange videregående uddannelser er der også stor forskel på livsindkomsternes størrelse. Mens økonomer og læger ligger pænt over gennemsnittet for gruppen med livsindkomster på 24 mio. kr., så har personer med humanistiske og kunstneriske kandidatksamener relativt lave livsindkomster. Dette ses i tabel 5.

Den store variation inden for uddannelserne afspejler dels forskelle i lønindkomst, men i høj grad også forskelle i arbejdstid, ledighedsrisiko og tilbageskrækningsalder. Forskellen inden for hovedgrupperne skyldes flere forskellige forhold, og den store variation i livsindkomsterne inden for flere af uddannelsesgrupperne viser, at det ikke kun er længden af uddannelsen, der er vigtig, men også retningen.

Forklaringen er dels, at livsindkomsten afhænger af efterspørgslen efter typen af uddannelsen både målt på ledighedsrisiko og lønniveau, og dels afhænger livsindkomsten også af, hvornår uddannelsen færdiggøres. Samtidig har det en betydning, hvilken sektor uddannelsen er rettet imod. Det er meget forskelligt, om en uddannelse er snævert rettet mod én type af job eller er af mere generel karakter, der giver mulighed for forskellige jobs. Herudover er hele analysen her bygget op omkring uddannelse, hvilket vil sige, at en folkeskolelærer, der har taget arbejde i en privat virksomhed, ligger i samme gruppe som en traditionel folkeskolelærer, der arbejder på en skole

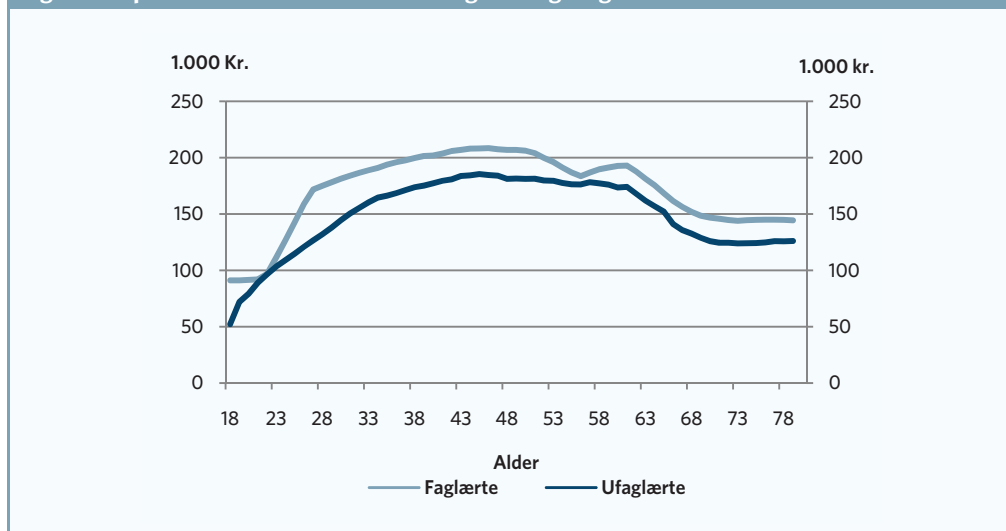
Stor forskel på indkomst gennem livet

Livsindkomster er velegnede til at vise, hvordan indkomsten ændrer sig over livet. Ufaglærte og faglærte har en relativ høj disponibel indkomst tidligt i livsforløbet sammenlignet med de videregående uddannelser. Ufaglærte og faglærte begynder allerede som 21-23-årige at opleve en vækst i den disponible indkomst, hvorimod de korte og mellemlange videregående uddannelser først oplever en vækst som 26-27-årige. Dette ses af figur 1 og 2.

De lange videregående uddannelser tjener relativt lidt helt frem til det 30. leveår, hvor deres indkomst for alvor begynder at stige. Forklaringen er, at dimissionsalderen typisk er stigende i takt med uddannelsens længde, så selvom job under studierne og SU tæller med i livsindkomsten, får personer med lange videregående uddannelser først rigtig gavn af uddannelsen, når de har passeret i de 30 år. En af de omkostninger, der er ved at tage en uddannelse ud fra et privatøkonomisk perspektiv, er netop den manglende lønindkomst under uddannelsen – kaldet alternativomkostningen.

Det ses af figur 2, at især mellemlange og lange videregående uddannelser har en omkostning i form af relativ lav indkomst sidst i 20'erne sammenlignet med de personer, der er ude på arbejdsmarkedet.

Figur 1. Disponibel indkomst over livet for faglærte og ufaglærte

Anm.: Den anvendte metode er beskrevet i boks 1. Figuren viser et 5-årigt glidende gennemsnit af de årlige gennemsnitlige indkomster for uddannelses-grupperne.

Kilde: AE på baggrund af IDA-registeret, Danmarks Statistik Seneste registertal fra 2007.

Ud fra figuren kan man se, at der er en tydelig sammenhæng mellem uddannelsens længde og størrelsen af livsindkomsten. Set over hele livet tjener personer med lange videregående uddannelser mest, idet de har den højeste disponible indkomst fra de er 30 til de er 80 år. Et godt stykke under ligger de mellemlange og dernæst korte uddannelser. Der er dog knap så stor forskel på de gennemsnitlige årlige indkomster mellem de korte og mellemlange uddannelser, og det er først fra en alder i slutningen af 30'erne, at de mellemlange uddannelser begynder at have en højere årlig indkomst end de korte videregående uddannelser.

Det ses desuden, at uddannelsen også har betyd-

ning for indkomsten i pensionisttilværelsen. Her er det højere pensionsudbetalinger og senere tilbagetrækning, der gør de længere uddannelser til en god investering.

Tabel 6 viser, hvor stor en andel af livsindkomsten de forskellige uddannelsestyper typisk har optjent som 30-årig, 50-årig og 70-årig. Som 30-årig har en faglært tjent en syvendedel af sin livsindkomst, mens en person med en mellemlang videregående uddannelse kun har tjent en ottendedel af sin livsindkomst. Omvendt har en person med en lang videregående uddannelse kun tjent 82 procent af sin livsindkomst som 70-årig, mens en ufaglært har tjent 87 procent.

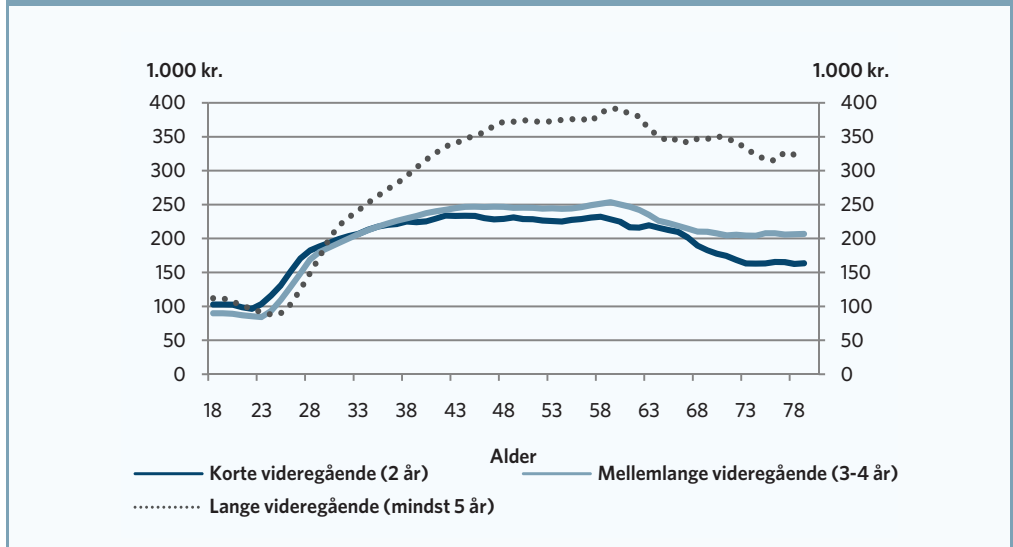
Tabel 6. Andel af samlet livsindkomst fordelt på alderstrin

	27-årige	48-årige	68-årige
		Pct.	
Ufaglært	14,7	52,0	86,7
EUD	15,9	53,2	86,6
KVU	14,3	51,0	86,6
MVU	11,9	47,7	84,1
LVU	8,4	42,3	82,2

Anm.: Tabellen viser andelen af livsindkomsten optjent pr. alderstrin.

Kilde: AE på baggrund af IDA-registeret, Danmarks Statistik. Seneste registertal fra 2007.

Figur 2. Disponibel indkomst over livet for videregående uddannelser

Anm.: Den anvendte metode er beskrevet i boks 1. Figuren viser et 5-årigt glidende gennemsnit af de årlige gennemsnitlige indkomster for uddannelsesgrupperne.

Kilde: AE på baggrund af IDA-registret, Danmarks Statistik. Seneste registertal fra 2007.

Tabellen viser, at personer med korte uddannelser typisk tjener det meste af livsindkomsten tidligt i livet, mens højtuddannede tjener hovedparten af livsindkomsten senere i livet.

Da livsindkomsterne er beregnet ud fra de gennemsnitlige indkomster for personer i 2006, er det ikke muligt at tage højde for de seneste års udbygning af pensionsordninger på LO-området. Boks 2 beskriver problemet.

Social arv på livsindkomster

I denne del af analysen ses på, om der er en sammenhæng mellem børns og forældres livsindkomst. Tidligere analyser viser, at der er en klar sammenhæng mellem børns og forældres uddannelsesniveau. Da livsindkomst i høj grad hænger sammen med uddannelse, er det nærliggende at

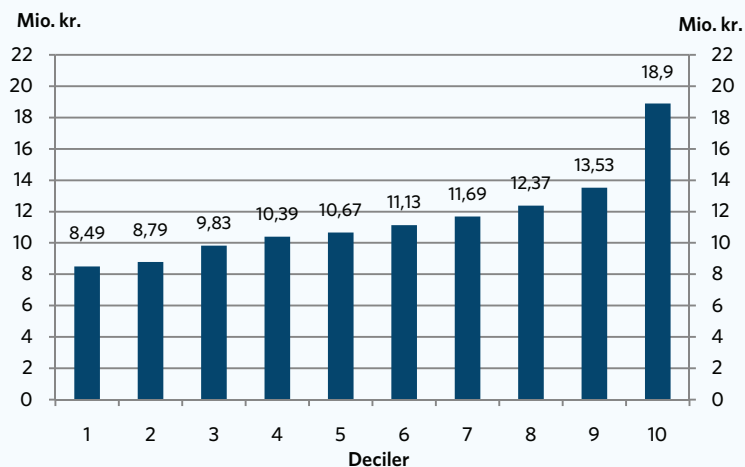
undersøge, om den sociale arv også gør sig gældende målt på livsindkomst.

Dog er det her vigtigt at huske på, at livsindkomsterne i analysen er defineret ud fra personernes uddannelse, hvorfor indkomstmobiliteten skal tolkes som et udtryk for mobilitet i uddannelse. Alligevel vil en signifikant sammenhæng mellem børns og forældres livsindkomst sige noget om, hvor meget den sociale arv koster i kroner og ører for den enkelte dansker. Fremgangsmåden er beskrevet i boks 3 på side 8.

Blandt de 25-35-årige er der stor variation i størrelsen af livsindkomsten. Størrelsesordenen svinger fra 8 mio. kr. til 25 mio. kr. over livet. Målt på deciler er det især i toppen af fordelingen, at der er stor spredning.

Boks 2. Pensionsordninger

De senere års udbygning af pensionsordningerne på især LO-området er ikke medtaget i analysen, idet beregningerne beror på en betragtning af livsindkomsterne i 2006. De udbyggede pensionsordninger for LO-området har derfor endnu ikke nået at få en effekt på danskerne. Derfor vil de højest uddannede fremstå med en højere indtægt i pensionisttilværelsen end de typiske LO-faggrupper. Det er en tendens i analysen til, at indkomsten for LO-uddannelser er undervurderet i de sene leveår.

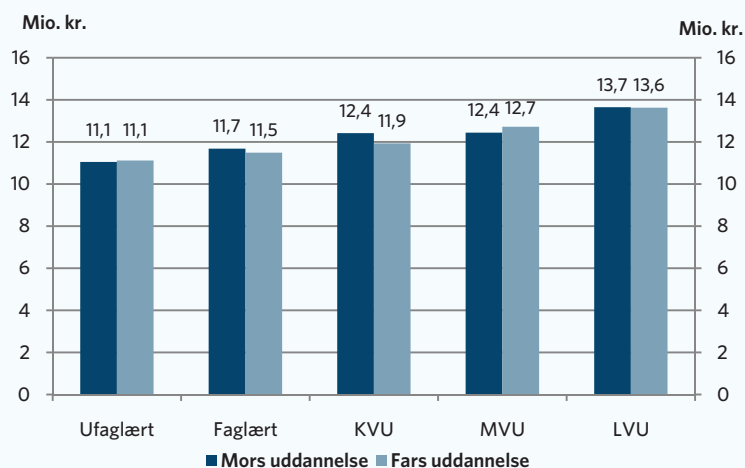
Figur 3. Gennemsnitlig disponibel indkomst på deciler - 25-35-årige danskere

Anm.: Figuren viser sammenhængen mellem de 25-35-åriges livsindkomster i mio. kr. og fordelingen af livsindkomsterne.
 Kilde: AE på baggrund af IDA-registeret, Danmarks Statistik. Seneste registertal fra 2007.

Figur 3 viser, at opdeles de 25-35-årige efter størrelsen af deres livsindkomster, så er der stor forskel på top og bund. Mens de ti procent med laveste livsindkomst tjener 8,5 mio. kr. i gennemsnit på et helt liv, så tjener de ti procent med højest

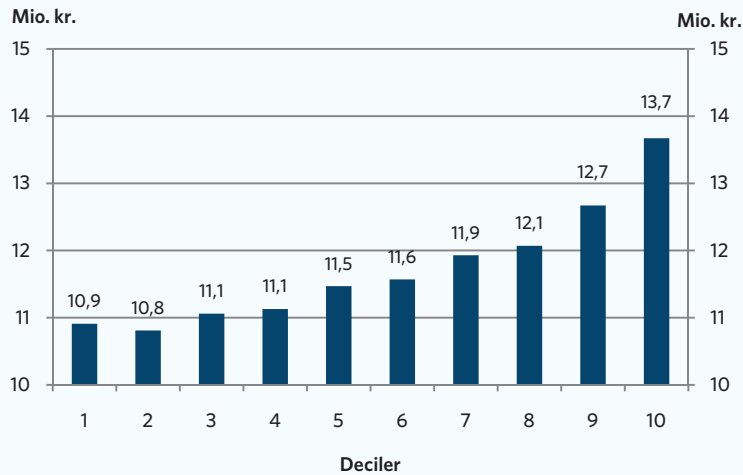
livsindkomst knap 19 mio. kr. i gennemsnit.

Sammenholdes de 25-35-åriges livsindkomster med deres forældres uddannelse er sammenhængen markant. I figur 4 ses det, at de 25-35-årige,

Figur 4 Gennemsnitlig livsindkomst for 25-35-årige fordelt efter forældrenes højeste fuldførte uddannelse

Anm.: Figuren viser sammenhængen mellem de 25-35-åriges livsindkomster i mio. kr. og fordelingen af livsindkomsterne.
 Kilde: AE på baggrund af IDA-registeret, Danmarks Statistik. Seneste registertal fra 2007.

Figur 5. 25-35-åriges livsindkomst fordelt efter forældrenes livsindkomst

Anm.: Decilfordelingen er dannet på baggrund af forældrenes gennemsnitlige livsindkomst.

Kilde: AE på baggrund af IDA-registeret, Danmarks Statistik. Seneste registertal fra 2007.

hvis fader ingen kompetencegivende uddannelse har, typisk tjener 11 mio. kr. over livet. Har faderen derimod en lang videregående uddannelse bliver livsindkomsten på 14 mio. kr. Det samme mønster gør sig gældende for moderens uddannelse, om end sammenhængen her er lidt mindre klar. Figuren viser tydeligt, at der er positiv sammenhæng mellem forældres uddannelsesniveau og deres børns livsindkomst.

Fordeles børnenes livsindkomst efter forældrenes livsindkomst bliver den social arv af indkomst endnu mere klar. Figur 5 viser de 25-35-åriges livsindkomst fordelt på deciler ud fra forældrenes gennemsnitlige livsindkomst. De 25-35-årige, hvis forældre har en høj livsindkomst, har selv en høj livsindkomst.

Børn af de ti procent af forældrene med lavest livsindkomst tjener i gennemsnit 11 mio. kr., mens børn af de ti procent med størst livsindkomst tjener godt 14 mio. kr. De børn, der har forældre med

lav livsindkomst og dermed ingen eller lav uddannelse, vil sandsynligvis selv opleve en relativ lav livsindkomst.

For at afgøre om der statistisk set kan siges at være sammenhæng mellem børn og forældres livsindkomster, er der estimeret en model, der forklarer de 25-35-åriges livsindkomster ud fra flere faktorer. Metoden er beskrevet i boks 3.

Analysen viser, at der er en mærkbar sammenhæng mellem 25-35-åriges livsindkomster og deres forældres livsindkomst. Hvis forældrenes livsindkomst stiger med 1 procent, vil barnets livsindkomst vokse med 0,41 procent. Dette er vist i tabel 7.

Udover forældrenes livsindkomst har etnicitet og geografisk opvækst også en betydning for livsindkomsten. 25-35-årige med anden etnisk oprindelse vil typisk have en livsindkomst, der er 3 procent mindre end etniske danskere med de samme

Boks 3. Social arv på livsindkomster

Livsindkomster er beregnet for mænd og kvinder på de 59 uddannelsesgrupper, der er vist i tabel 1. Herefter er livsindkomsterne koblet på 2006-befolkningen i IDA-registeret ud fra personernes, køn og uddannelsesniveau. I analysen ses særskilt på de 25-35-årige, da der for disse generationer er fyldestgørende oplysninger om forældre og barndommens bopæl. Datamaterialet indeholder 743.000 observationer.

Tabel 7. Marginale effekter på 25-35-åriges livsindkomster

	Pct.
Stigning på 1 pct.	
Forældrenes livsindkomst (vokser med 1 pct.)	0,4
Ændringer i personlige karakteristika:	
Opvokset i storby (over 100.000 indb.)	-0,8
Opvokset i mindre by (under 40.000 indb.)	0,8
Opvokset på landet	0,5
Anden etnisk oprindelse	-2,8

Anm.: Referencepersonen er dansk og opvokset i provinsby med 40.000-100.000 indbyggere. Tabellen viser, hvor mange procent livsindkomsten ændres ved ændring i forældrenes livsindkomst eller baggrundsvariable. Alle variable er signifikante på 1 % -niveau. Estimationen udført med robuste standardfejl.

Kilde: AE på baggrund af IDA-registeret, Danmarks Statistik. Seneste registertal fra 2007.

karakteristika. Er man opvokset på landet eller i en mindre by, har man en livsindkomst, der er 1,3 til 1,6 procent større end personer, der er opvokset i en storby med over 100.000 indbyggere.

Omregnes betydningen af de forklarende faktorer vil det give en typisk 25-35-årig godt 377.000 kr. ekstra over livet, hvis forældrenes gennemsnitlige livsindkomst vokser med 1 mio. kr. fra 13 mio. kr. til 14 mio. kr.

Til sammenligning vil en 25-35-årig med anden etnisk oprindelse have en livsindkomst, der er ca. 330.000 kr. lavere i forhold til en etnisk dansk 25-35-årig med de samme karakteristika. Dette ses i tabel 8.

Ud fra den estimerede sammenhæng kan livsindkomsten for de 25-35-årige estimeres for forskellige uddannelseskombinationer hos forældrene. En mor, der er ufaglært og en far med tømrerud-

dannelse, giver en 25-35-årig i 2006 en livsindkomst på knap 11 mio. kr. Er forældrene derimod læge og økonom, vil livsindkomsten for samme person blive 15 mio. kr. Dette er vist i tabel 9.

Har forældrene en gennemsnitlig livsindkomst på 11 mio. kr., hvilket svarer til en SOSU-uddannet mor og en elektrikeruddannet far, så vil en typisk 25-35-årig opnå en livsindkomst på 11 mio. kr. Hvis forældrene i stedet har en livsindkomst på 18 mio. kr., hvilket svarer til en bioanalytiker og en jurist, så vil den typiske 25-35-årige opnå en livsindkomst på 14 mio. kr. Dette er vist i figur 6.

Naturligvis skal man holde sig for øje, at denne analyse ser på den gennemsnitlige livsindkomst inden for de forskellige uddannelsesgrupper, og at modellen kun medtager få faktorer i bestemmelsen af børnenes livsindkomster, da der kun ses på uddannelsesretning, uddannelsesniveau,

Tabel 8. Marginale effekter på 25-35-åriges livsindkomster

	Kr.
Stigning på 1 mio. kr.	
Forældrenes livsindkomst (vokser med 1 pct.)	377.000
Ændringer i personlige karakteristika:	
Opvokset i storby (over 100.000 indb.)	-100.000
Opvokset i mindre by (under 40.000 indb.)	94.000
Opvokset på landet	58.000
Anden etnisk oprindelse	-332.000

Anm.: Referencepersonen er dansk og opvokset i provinsby med 40.000-100.000 indbyggere. Tabellen viser, hvor mange procent livsindkomsten ændres ved ændring i forældrenes livsindkomst eller baggrundsvariable. Alle variable er signifikante på 1 % -niveau. Estimationen udført med robuste standardfejl.

Kilde: AE på baggrund af IDA-registeret, Danmarks Statistik. Seneste registertal fra 2007.

Tabel 9. Forskellige kombinationer af forældreuddannelse og livsindkomst

Mors uddannelse	Fars uddannelse	25-35-åriges livsindkomst, kr.
Ufaglært	Tømrer	10,9
SOSU-hjælper	Elektriker	11,3
Pædagog	Journalist	12,1
Lærer	Jurist	12,3
Læge	Økonom	15,4

Anm.: Sammenhængen er estimeret for en etnisk dansker, der er opvokset i provinsen.

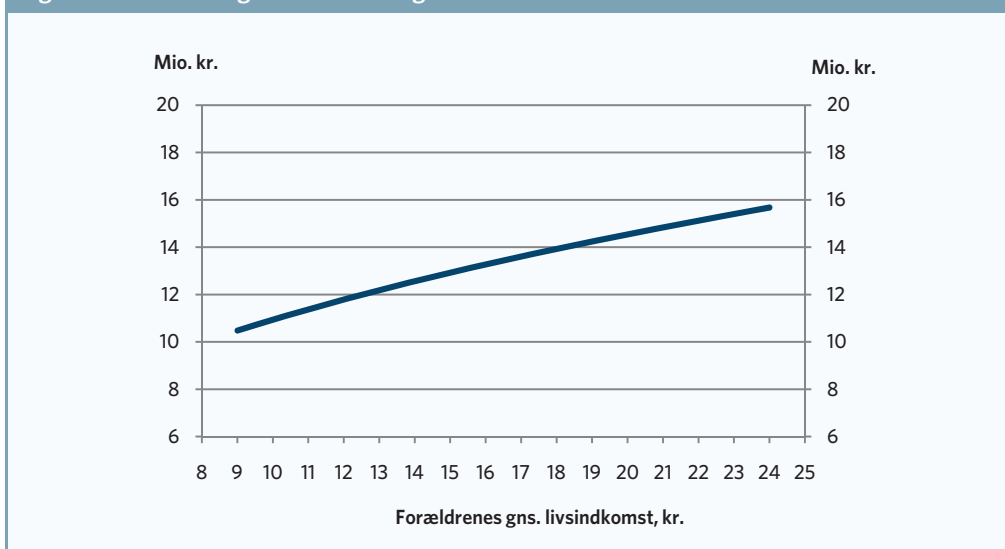
Kilde: AE på baggrund af IDA-registeret, Danmarks Statistik. Seneste registertal fra 2007.

køn, bopæl og etnicitet. Mange andre forhold har givetvis også betydning for livsindkomsten som f.eks. arbejdsmotivation, evner, civilstand, sundhedstilstand etc.

Det faktum, at sammenhængen er estimeret på de gennemsnitlige livsindkomster inden for hvert uddannelsesniveau, betyder, at livsindkomsten i virkeligheden godt kan blive større, end disse eksempler viser. Derfor kan et barn af en elektriker og en SOSU-assistent reelt set godt have en anden livsindkomst end de 11 mio. kr., der er estimeret her. Denne analyse ser på de gennemsnitlige livsindkomster, da det er nødvendigt for at kunne estimere en statistisk sammenhæng.

En anden ting ved den estimerede sammenhæng er, at det ikke er muligt at adskille effekten af forældrenes uddannelse fra selve livsindkomsten, da livsindkomsterne er en direkte funktion af den enkeltes uddannelse. Derfor skal betydningen af forældres livsindkomst ses i sammenhæng mellem den sociale arv på uddannelse. Social arv på livsindkomster er en direkte konsekvens af den sociale arv på uddannelse.

På samme måde har det heller ikke været muligt at tage særskilt højde for forskellen i livsindkomster fordelt på køn i modellen, da livsindkomsterne netop er tildelt befolkningen på baggrund af køn.

Figur 6. Sammenhæng mellem børns og forældres livsindkomst

Anm.: Figuren viser sammenhængen mellem forældrenes gennemsnitlige indkomst og de 25-35-åriges estimerede indkomst ud fra modellen. Sammenhængen er estimeret for en etnisk dansker, der er opvokset i provinsen.

Kilde: AE på baggrund af IDA-registeret, Danmarks Statistik. Seneste registertal fra 2007.

Boks 4. Estimation af social arv

I analysen er 25-35-åriges livsindkomster forsøgt forklaret ud fra forældrenes livsindkomst og en række baggrundsvariable, der ikke ændrer sig over livet. Da livsindkomsterne er dannet ud fra uddannelse og køn, tager modellen implicit højde for disse faktorer, og herudover er etnicitet og bopæl som 15-årig medtaget. Bopælen som 15-årig er valgt for at undersøge, om det har nogen betydning på livsindkomsten, hvor man er opvokset. Den estimerede model er:

$$\log(\text{livsindkomst})_i = \alpha + \beta_1 \log(\text{forældrenes gennemsnitlige livsindkomst})_i + \beta_2(\text{ej_dansk})_i + \beta_3(\text{by mere end 100.000 indb.})_i + \beta_4(\text{by mindre end 40.000 indb.})_i + \beta_5(\text{landet})_i + \dots + e$$

Modellen estimeres således i forhold til etniske danskere, der er opvokset i en større provinsby på mellem 40.000 og 100.000 indbyggere. Modellen er estimeret ved en lineær regression med robuste standardfejl, og alle forklarende variable er signifikante på 1 % -niveau.

Oplysningerne til modellen er hentet fra Danmarks Statistiks registerdata, hvor knap 550.000 25-35-årige og deres forældre er udvalgt. Det er valgt at estimere sammenhængen mellem livsindkomsterne ved hjælp af en logaritmisk transformation. Dels er der en række tekniske fordele under estimationen, og dels tillader man, at sammenhængen mellem børns og forældres livsindkomst kan være andet end lineær.

Uddannelse til alle er vejen frem

Som undersøgelsen viser, har den sociale arv afgørende betydning for, hvor meget man som person tjener gennem livet. Hvis forældrene har en høj livsindkomst, vil deres børn med stor sandsynlighed selv opnå en høj livsindkomst og omvendt for børn, hvis forældre har en lav livsindkomst. I den forstand har forældrenes uddannelse stor betydning for børnenes indtjening over livet.

Undersøgelsen slår således endnu engang fast, at det er vigtigt, at alle i befolkningen får en uddannelse.

Uddannelse er den eneste vej til at bryde den sociale arv og sikre lige vilkår for alle. Indtjeningen gennem livet afhænger nøje af, hvilken uddannelse man selv har, men det har som vist ligeledes betydning, hvilken uddannelse ens forældre har.

KAPITEL 7

Stor variation i arbejdsmiljø

Arbejdsmiljøet i Danmark varierer markant på tværs af uddannelsesniveau, a-kasser og socioøkonomisk status. Generelt har personer med en lang videregående uddannelse et væsentligt bedre både fysisk og psykisk arbejdsmiljø, end andre uddannelsesgrupper, mens personer med lav eller ingen uddannelse har et dårligere arbejdsmiljø. For a-kasserne er det især LO-forbund der har et dårligt fysisk og psykisk arbejdsmiljø. Samtidig er der en klar sammenhæng mellem arbejdsmiljøet og tilbøjeligheden til at modtage sygedagpenge.

Arbejdsmiljø spiller en stor rolle i personers almene trivsel, idet man tilbringer meget af sin tid på arbejdspladsen. Et dårligt arbejdsmiljø kan både være fysiske arbejdsbetingelser, der kan virke nedslidende eller medføre fysiske skavanker. Samtidig kan dårlige psykiske forhold lede til psykiske gener som stress og depression. Begge dele helbredstilstande, der kan give sig udslag i form af øget sygefravær eller i værste fald udtrædelse af arbejdsmarkedet.

I dette kapitel er fokus rettet mod forskelle i arbejdsmiljø på tværs af uddannelser, a-kasser og socioøkonomisk status. Derudover undersøges sammenhængen mellem personers arbejdsmiljø og tilbøjeligheden til at modtage sygedagpenge og dagpenge. Der er desuden set nærmere på, hvordan andelen af sygedagpengemodtagere udvikler sig for grupper med godt og dårligt arbejdsmiljø.

Højere uddannelsesniveau giver bedre arbejdsmiljø

I første del af undersøgelsen ses der nærmere på, om der er en forskel i fysisk og psykisk arbejdsmiljø på tværs af uddannelsesniveau. I tabel 1 er forholdet mellem det fysiske arbejdsmiljø og uddannelse illustreret. Her finder man en væsentlig forskel på arbejdsmiljøet på tværs af uddannelser. Ufaglærte og til dels også personer med en erhvervsfaglig uddannelse har et væsentligt dårligere fysisk arbejdsmiljø end gennemsnittet, mens personer med en videregående uddannelse har et bedre fysisk arbejdsmiljø.

Personer med en lang videregående uddannelse har ligeledes et relativt bedre psykisk arbejdsmiljø end gennemsnittet, mens uaglærte oplever et dårligere psykisk arbejdsmiljø. Dette er vist i tabel 2.

Tabel 1. Uddannelse og fysisk arbejdsmiljø

	Indeks
Ufaglært/Uoplyst	143
Gymnasial	105
Erhvervsfaglig	114
KVU og MVU	66
LVU	35
Total	100

Anm.: Indeksværdierne er nærmere beskrevet i boks 1 sidst i kapitlet. Ufaglært indeholder også personer med uoplyst uddannelse.
Kilde: AE på baggrund af NAK og IDA.

Tabel 2. Uddannelse og psykisk arbejdsmiljø

	Indeks
Ufaglært/Uoplyst	106
Gymnasial	100
Erhvervsfaglig	99
KVU og MVU	98
LVU	93
Total	100

Tabel 3. Uddannelse og psykisk arbejdsmiljø

	Indeks
Ufaglært/Uoplyst	114
Gymnasial	103
Erhvervsfaglig	102
KVU og MVU	90
LVU	86
Total	100

Anm.: Indeksværdierne er nærmere beskrevet i boks 1. Ufaglært indeholder også personer med uoplyst uddannelse. Tabel 3 er uden følelsesmæssige krav.

Kilde: AE på baggrund af NAK og IDA.

Den mindre forskel på det psykiske arbejdsmiljø mellem personer med henholdsvis højt og lavt uddannelsesniveau skyldes, at en af komponenterne i det psykiske arbejdsmiljø - "Følelsesmæssige krav" - er høj for personer med videregående uddannelser og lav for ufaglærte. I tabel 3 er det psykiske arbejdsmiljø illustreret uden komponenten "Følelsesmæssige krav". Her observeres en væsentlig større forskel på det psykiske arbejdsmiljø på tværs af uddannelsesniveau.

Ser man nærmere på det psykiske arbejdsmiljø, kan det deles op i fem underkategorier som vist i tabel 4. Denne tabel viser, at det især er jobusikkerheden, der er lavere, og udviklingsmulighederne og indflydelsen, der er højere for personer med en videregående uddannelse og omvendt for personer med lav eller ingen uddannelse. Der er dog en undtagelse i forhold til de følelsesmæssige krav, som de adspurgte oplever på jobbet. Personer med en kort og mellemlang videregående uddannelse føler højere krav end gennemsnittet, mens personer med lav eller ingen uddannelse har lavere følelsesmæssige krav på jobbet.

Forklaringen på, hvorfor det psykiske arbejdsmiljø forbedres ved højere uddannelse, skal formentlig findes i, at de jobmuligheder et højere uddannelsesniveau giver, indebærer mere ansvar og medbestemmelse. Årsagen til de højere følelsesmæssige krav i samme gruppe kan forklares ved, at mange job med menneskelig kontakt såsom sygeplejersker, socialrådgivere, folkeskolelærere m.fl., findes i gruppen af personer med korte og mellemlange videregående uddannelser.

For det fysiske arbejdsmiljø viser tabel 5, at personer med en videregående uddannelse oplever væsentligt mindre støj, belastende arbejdsstillinger og tunge løft end gennemsnittet, mens især ufaglærte har et dårligt arbejdsmiljø i disse kategorier. Personer med en erhvervsfaglig uddannelse skiller sig også ud i tabellen, da disse har et relativt dårligt arbejdsmiljø især inden for kategorien "Tunge løft".

Grunden til, at det fysiske arbejdsmiljø er dårligere for personer uden uddannelse, kan findes i, at jobmulighederne er færre, jo lavere uddannelse man

Tabel 4. Uddannelse og psykisk arbejdsmiljø - komponenter

	Jobusikkerhed	Følelsesmæssige krav	Udviklingsmuligheder	Mening i arbejdet	Indflydelse
Ufaglært/Uoplyst	131	78	90	98	88
Gymnasial	85	90	93	95	87
Erhvervsfaglig	103	88	97	100	98
KVU og MVU	84	131	109	103	111
LVU	81	118	115	103	117
Total	100	100	100	100	100

Anm.: Indeksværdierne er nærmere beskrevet i boks 1. Ufaglært indeholder også personer med uoplyst uddannelse.

Kilde: AE på baggrund af NAK og IDA.

Tabel 5. Uddannelse og fysisk arbejdsmiljø - komponenter

	Støj	Indeklima-problemer	Belastende arbejdsstillinger	Ensidige gentagne bevægelser	Tunge løft
Ufaglært/Uoplyst	129	123	158	130	173
Gymnasial	111	115	88	118	99
Erhvervsfaglig	99	112	117	114	130
KVU og MVU	102	79	56	62	34
LVU	25	45	34	72	2
Total	100	100	100	100	100

Anm.: Indeksværdierne er nærmere beskrevet i boks 1. Ufaglært indeholder også personer med uoplyst uddannelse.

Kilde: AE på baggrund af NAK og IDA.

har, og at arbejdsmarkedet er hårdere med dårligere arbejdsbetingelser og -miljø. At personer med en erhvervsfaglig uddannelse ligeledes har et ringere fysisk arbejdsmiljø skyldes, at disse job oftest er fysisk krævende.

De viste tabeller tyder alle på en markant forskel i både det fysiske og psykiske arbejdsmiljø på tværs af uddannelsesniveau. Ser man på dette i forhold til social ulighed, er der stærke tegn på, at uddannelsesniveaet spiller en stor rolle i forhold til personers levevilkår - i dette tilfælde i forhold til deres sundhedstilstand.

Stor forskel på arbejdsmiljø imellem a-kasser

I tabel 6 er det vist, hvordan det psykiske arbejdsmiljø er fordelt på a-kasser i forhold til gennemsnittet. Det er især personer fra NNF, stats- og teleansatte, 3F, FOA og HK samt personer, der ikke er forsikrede, som har et relativt dårligt psykisk arbejdsmiljø, mens a-kasser, der er karakteriseret

af et generelt højere uddannelsesniveau som ingeniører, civiløkonomer, personer ansat i it-sektoren, Blik & Rør, el-faget og selvstændige, har et godt psykisk arbejdsmiljø i forhold til gennemsnittet.

I tabel 7 er det fysiske arbejdsmiljø på tværs af a-kasser illustreret. Denne tabel viser, at det især er LO a-kasser, der har et dårligt fysisk arbejdsmiljø, eksemplerne her er NNF, Blik og Rør, TIB, Malerfaget, 3F og Metal. Omvendt er det især a-kasser præget af et højt uddannelsesniveau, der har et godt fysisk arbejdsmiljø. A-kasserne med det bedste fysiske arbejdsmiljø er ingeniører, magistre, økonomer og akademikere.

En af de kategorier inden for det psykiske arbejdsmiljø, der gør sig særligt bemærket, er de "Følelsesmæssige krav", der stilles på jobbet. Figur 1 viser, hvordan a-kasserne fordeler sig i forhold til gennemsnittet med fokus på denne arbejdsmiljøtype.

Tabel 6. A-kasser og psykisk miljø

	Dårligst psykisk AM		Bedst psykisk AM
Ikke forsikret	120	Business	90
NNF	120	CA, økonomernes	89
Stats- og teleansatte	114	IT-faget og merkonomer	89
3F	111	El-faget	86
FOA	110	Ingeniører	85
HK	105	Blik og Rør	84
FTF	104	DANA / ASE	82

Anm.: Indeksværdierne er nærmere beskrevet i boks 1.

Kilde: AE på baggrund af NAK og IDA.

Tabel 7. A-kasser og fysisk arbejdsmiljø

Dårligst fysisk AM		Bedst fysisk AM	
NNF	227	Business	59
Blik og Rør	207	IT-faget og merkonomer	53
TIB	199	Teknikerne	52
Malerfaget	192	Danske sundhedsorg.	52
3F	168	AC, akademikere	39
Metal	149	CA, økonomernes	39
Ikke forsikret	143	Magistre	35
BUPL	126	Ingeniører	32

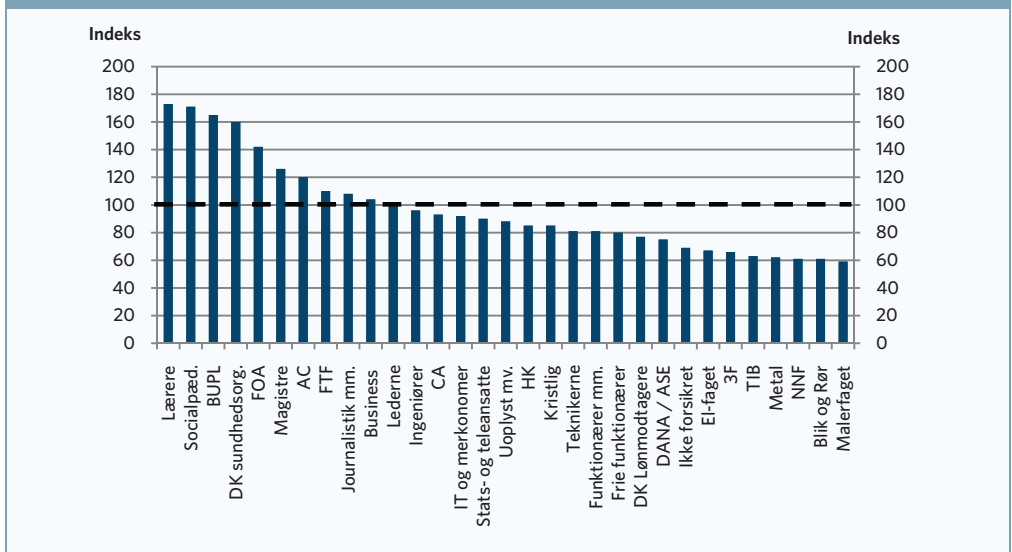
Anm.: Indeksværdierne er nærmere beskrevet i boks 1.
 Kilde: AE på baggrund af NAK og IDA.

Figuren viser, at det især er inden for de store offentlige områder, organiseret af a-kasserne Socialpædagoger, BUPL, folkeskolelærere, sundhedspersonale og FOA, at medlemmerne oplever høje følelsesmæssige krav i forhold til gennemsnittet. Disse a-kasser er karakteriseret ved, at de dækker personer ansat i stillinger med en høj grad af menneskelig kontakt, og sammenholder man dette med tabel 4, understøtter det tesen om, at det netop er personer i disse brancher med korte og mellemlange videregående uddannelser samt FOA, der oplever høje følelsesmæssige krav på jobbet.

Kategorien "Belastende arbejdsstillinger", der er en komponent i det fysiske arbejdsmiljø, er illustreret i figur 2.

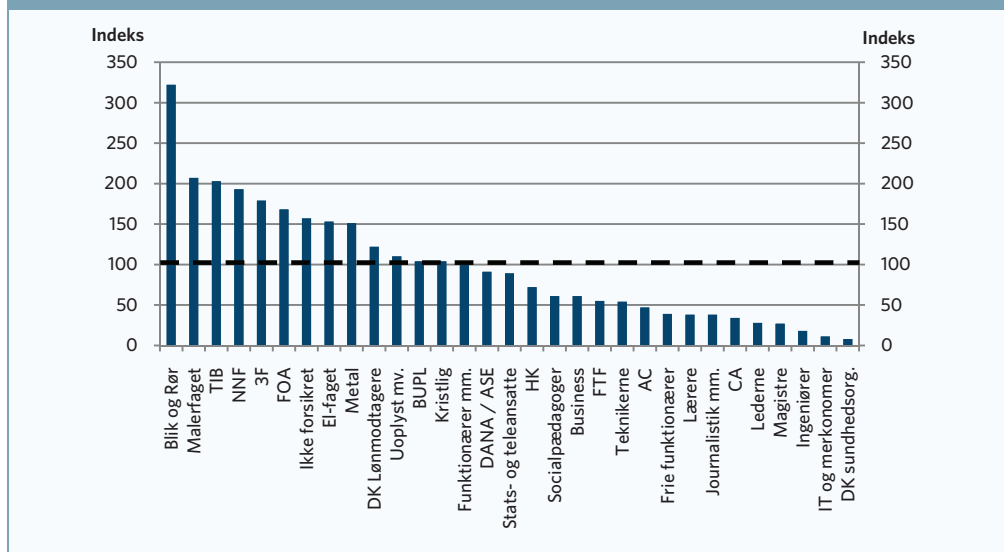
Denne viser, at især Blik og Rør skiller sig ud ved at være den a-kasse med det dårligste arbejdsmiljø, når det kommer til belastende arbejdsstillinger i forhold til gennemsnittet. Medlemmerne i Blik og Rør er primært blikkenslagere, VVS'ere og andre, der beskæftiger sig med håndværksmæssige installationer - stillinger der er kendetegnet ved, at de netop er fysisk krævende. Også medlemmerne af Malerfaget, TIB, NNF, 3F, FOA, EI-faget

Figur 1. Følelsesmæssige krav og a-kasser

Anm.: Indeksværdierne er nærmere beskrevet i boks 1.
 Kilde: AE på baggrund af NAK og IDA.

Figur 2. Belastende arbejdsstillinger og a-kasser

Anm.: Indeksværdierne er nærmere beskrevet i boks 1.

Kilde: AE på baggrund af NAK og IDA.

og Metal, der alle organiserer personer ansat i fysisk krævende brancher, oplever en høj grad af belastende arbejdsstillinger i jobbet.

Jo højere socioøkonomisk status desto bedre arbejdsmiljø

Topledere og selvstændige oplever generelt et godt psykisk arbejdsmiljø, viser tabel 8. Personerne med det relativt dårligste psykiske arbejdsmiljø finder man i gruppen af lønmodtagere på grundniveau.

I tabel 9 er det fysiske arbejdsmiljø fordelt på socioøkonomisk status illustreret. Denne tabel viser,

at det fysiske arbejdsmiljø er markant bedre end gennemsnittet for personer i toplederstillinger eller lønmodtagere på højeste niveau, mens det for lønmodtagere på grundniveau er dårligere end gennemsnittet. Tabel 10 viser, at det især er komponenterne indflydelse og udviklingsmuligheder, hvor personer med en høj socioøkonomisk status har et markant bedre psykisk arbejdsmiljø end gennemsnittet, hvilket givetvis skyldes, at en højere stilling giver et større ansvar.

Ydermere har personerne med en høj socioøkonomisk status også en markant lavere jobusikkerhed. Undtagelsen er de følelsesmæssige krav,

Tabel 8. Socioøkonomisk status og psykisk arbejdsmiljø

	Indeks
Topleder	85
Lønmodtager højeste niveau	94
Lønmodtager mellemniveau	100
Lønmodtager grundniveau	102
Selvstændige	81
Andre og uoplyste	109
Total	100

Tabel 9. Socioøkonomisk status og fysisk arbejdsmiljø

	Indeks
Topleder	33
Lønmodtager højeste niveau	47
Lønmodtager mellemniveau	71
Lønmodtager grundniveau	127
Selvstændige	78
Andre og uoplyste	128
Total	100

Anm.: Indeksværdierne er nærmere beskrevet i boks 1.

Kilde: AE på baggrund af NAK og IDA.

Tabel 10. Socioøkonomisk status og psykisk arbejdsmiljø - komponenter

	Jobusikkerhed	Følelsesmæssige krav	Udviklingsmuligheder	Mening i arbejdet	Indflydelse
Topleder	72	123	118	109	141
Lønmodtager højeste niveau	80	129	115	104	119
Lønmodtager mellemniveau	92	121	107	103	106
Lønmodtager grundniveau	108	84	93	98	92
Selvstændige	45	75	94	105	119
Andre og uoplyste	127	84	91	93	80
Total	100	100	100	100	100

Anm.: Indeksværdierne er nærmere beskrevet i boks 1.

Kilde: AE på baggrund af NAK og IDA

der stilles på jobbet, hvor personer med en lav socioøkonomisk status oplever meget lave krav, mens lønmodtagere på højeste niveau og ledere oplever relativt høje følelsesmæssige krav.

Med hensyn til det fysiske arbejdsmiljø findes de største forskelle mellem personer med forskellig socioøkonomisk status i komponenterne "Tunge løft" og "Belastende arbejdsstillinger", som er illustreret i tabel 11.

Her har lønmodtagere på grundniveau et markant dårligere arbejdsmiljø end gennemsnittet, mens topledere og lønmodtagere på højeste niveau har et væsentlig bedre arbejdsmiljø. Forklaringen på dette skal nok findes i, at lønmodtagere på grundniveau ofte er ansat i erhverv med store fysiske krav, mens topledere og lønmodtagere på højeste niveau sjældent har decideret fysisk krævende opgaver i deres job.

Arbejdsmiljø og sygedagpenge

En naturlig forlængelse af analysen er at se på sammenhængen mellem arbejdsmiljø og sygdom. I de følgende tabeller er personerne fra undersøgelsen opdelt i fire lige store grupper og rangeret efter arbejdsmiljø.

Det vil sige, at personer i 1. kvartil er den fjerdedel af de adspurgte med det bedste arbejdsmiljø, og 4. kvartil er den fjerdedel med det dårligste arbejdsmiljø. Tabel 12 viser, hvor stor en andel af hver gruppe, der modtog sygedagpenge mindst én uge i løbet af 2006.

Tabellen viser, at 17,1 procent af personerne med det dårligste psykiske arbejdsmiljø har modtaget sygedagpenge mindst én uge i 2006, mens det samme tal for personerne med det bedste psykiske arbejdsmiljø er 11,1 procent. For det fysiske arbejdsmiljø viser tabellen en lignende historie, 11 procent af den fjerdedel med det bedste

Tabel 11. Socioøkonomisk status og fysisk arbejdsmiljø - komponenter

	Støj	Indeklima-problemer	Belastende arbejdsstillinger	Ensidige gentagne bevægelser	Tunge løft
Topleder	55	27	15	58	12
Lønmodtager højeste niveau	76	54	39	65	1
Lønmodtager mellemniveau	89	85	56	90	35
Lønmodtager grundniveau	113	122	133	115	153
Selvstændige	48	41	96	99	108
Andre og uoplyste	113	110	157	117	144
Total	100	100	100	100	100

Anm.: Indeksværdierne er nærmere beskrevet i boks 1.

Kilde: AE på baggrund af NAK og IDA.

Tabel 12. Andel dagpengemodtagere i kvartiler - 2006 (alderskorrigeret)

	Psykisk arbejdsmiljø	Fysisk arbejdsmiljø
25 % med bedst arbejdsmiljø	11.1	11.0
2. kvartil	13.0	10.2
3. kvartil	14.9	17.5
25 % med dårligst arbejdsmiljø	17.1	19.2

Anm.: Indeksværdierne er nærmere beskrevet i boks 1.

Kilde: AE på baggrund af NAK, IDA og DREAM.

arbejdsmiljø har modtaget sygedagpenge i 2006, mens tallet for gruppen med det dårligste arbejdsmiljø er 19,2 procent.

I tabel 13a og 13b er udviklingen i andelen af sygedagpengemodtagere fra 2000 til 2006 illustreret. Arbejdsmiljøet er igen opdelt i kvartiler. Denne gang på baggrund af arbejdsmiljøet i 2000.

Begge tabeller bekræfter tendensen fra 2005 med, at både et dårligt fysisk og psykisk arbejdsmiljø er forbundet med en større andel sygedagpengemodtagere, mens et godt arbejdsmiljø betyder færre på sygedagpenge. Derudover viser tabellerne, at andelen af sygedagpengemodtagere efter seks år stadig er væsentligt større for de 25 procent med det dårligste arbejdsmiljø end for de 25 procent med det bedste arbejdsmiljø.

I et forsøg på at vurdere, i hvor stort et omfang en person er ramt af sygdom, viser tabel 14, hvor

mange uger en person på sygedagpenge har modtaget ydelsen i 2006.

For det psykiske arbejdsmiljø ses en klar sammenhæng mellem kvaliteten af arbejdsmiljøet og antallet af uger, hvor en sygedagpengemodtager får ydelsen. Den fjerdedel med det bedste arbejdsmiljø har i løbet af 2006 modtaget sygedagpenge i 8,1 uger, mens antallet af uger for gruppen med det dårligste arbejdsmiljø er 12. En noget svagere tendens ses for det fysiske arbejdsmiljø, hvor kvartilet med det bedste arbejdsmiljø i snit har haft sygedagpenge som dominerende ydelse i 9,8 uger, og gennemsnittet for kvartilet med det dårligste arbejdsmiljø er 11,2 uger.

Tabel 13a. Andel sygedagpengemodtagere - psykisk arbejdsmiljø

	2000	2006
25 % med bedst arbejdsmiljø	13.7	13.6
2. kvartil	11.8	15.3
3. kvartil	14.7	14.7
25 % med dårligst arbejdsmiljø	17.2	18.4

Tabel 13b. Andel sygedagpengemodtagere - fysisk arbejdsmiljø

	2000	2006
25 % med bedst arbejdsmiljø	11.0	12.8
2. kvartil	9.6	13.0
3. kvartil	15.8	15.3
25 % med dårligst arbejdsmiljø	22.3	22.6

Anm.: Tal for 2000. Alderskorrigeret. Indeksværdierne er nærmere beskrevet i boks 1.

Kilde: AE på baggrund af NAK, IDA og DREAM.

Tabel 14. Gennemsnitligt antal uger en person på sygedagpenge modtager ydelsen

	Psykisk arbejdsmiljø	Fysisk arbejdsmiljø
25 % med bedst arbejdsmiljø	8.1	9.8
2. kvartil	8.7	10.6
3. kvartil	11.2	9.4
25 % med dårligst arbejdsmiljø	12.0	11.2

Anm.: 2006 tal. Alderskorrigeret. Indeksverdierne er nærmere beskrevet i boks 1.
Kilde: AE på baggrund af NAK, IDA og DREAM.

Boks 1 – Om tallene brugt i analysen

Dette papir bygger på data fra Det Nationale Forskningscenter for Arbejdsmiljø (NFA), der har indsamlet data om arbejdsmiljø og helbred for 11.000 beskæftigede danskere i Den Nationale Arbejdsmiljøkohorte (NAK). Tallene, der er brugt i analysen, er fra 2005 og 2000 og er ved hjælp af CPR-numre koblet med IDA-registret for at kunne se nærmere på baggrundsvariablene uddannelse, a-kasser og socioøkonomisk status.

Tallene fra NAK bygger på en spørgeskemaundersøgelse om arbejdsmiljø, hvor de adspurgte har haft en række svarmuligheder for hvert spørgsmål for at afgøre omfanget af en given type arbejdsmiljø. Ud fra disse svarmuligheder er der så for det psykiske arbejdsmiljø konstrueret et indeks af NFA, mens de indeks, der er anvendt for det fysiske arbejdsmiljø er konstrueret af AE. De indeks, der er anvendt, er blot normeret med gennemsnittet for hver type arbejdsmiljø. De fem indeks for fysisk arbejdsmiljø indeholder personer, der for nedenstående baggrundsvariable har svaret, at de i mindst halvdelen af tiden udsættes for denne type arbejdsmiljø:

Alvorlig støj

- Høj støj

Alvorlige indeklimaproblemer

- Varme, sløvende
- Træk
- Dårlig belysning

Belastende arbejdsstillinger

- Ryg, kraftigt bøjet
- Skub
- Nakke foroverbøjet
- Hugsiddende, knælende

Ensidige gentagne bevægelser

- Ensidige gentagne håndbevægelser
- Ensidige gentagne armbevægelser

Hyppe tunge løft

- Løft over 3 kg.

Tallene vedrørende sygedagpenge er alderskorrigeret for evt. aldersbetingede forskelle i sygelighed.

KAPITEL 8

Stort beskæftigelsespotentiale i bedre arbejdsmiljø

Befolkningens sundhedstilstand har stor betydning for samfundsøkonomien, fordi sundhedstilstanden påvirker beskæftigelsen. Over et livsforløb mistes i gennemsnit 4,3 potentielle arbejdsår pr. personer som følge af risikoen for henholdsvis førtidspensionering og tidlig død. Der er store uddannelsesforskelle, idet ufaglærte i gennemsnit mister 7,1 potentielle arbejdsår, mens personer med en videregående uddannelse "kun" mister 2,1 år over et livsforløb. Såfremt alle uddannelsesgrupper havde samme lave risiko for førtidspensionering og tidlig død som personer med en videregående uddannelse, ville beskæftigelsen potentielt kunne øges med 106.000 personer på sigt.

Befolkningens sundhedstilstand har udover at påvirke den enkeltes velbefindende og velfærd ligeledes stor betydning for samfundsøkonomien. Det skyldes for det første de meget store udgifter til sundhedsvæsenet og for det andet, at befolkningens sundhedstilstand påvirker beskæftigelsen og dermed velstanden i samfundet.

I dette kapitel ses der nærmere på sundhedstilstanden for befolkningen i de erhvervsaktive aldersgrupper med henblik på at belyse, hvor mange år der beskæftigelsesmæssigt går tabt som følge af helbredsbeholdet førtidig tilbagetrækning og overdødelighed blandt nogle faggrupper. I den forbindelse undersøges, hvilke brancher der i særlig grad er karakteriseret ved, at de ansatte har høj risiko for førtidig tilbagetrækning (førtidspension) samt høj dødelighed.

De erhvervs-mæssige forskelle i de ansattes helbredstilstand belyses desuden på baggrund af trækket på sygesikringsydelse samt gennemsnitligt medicinforbrug for de ansatte. Som indikator på den psykiske helbredstilstand i de enkelte erhverv undersøges forbruget af psykofarmaka og antidepressiv medicin blandt de ansatte. Samtidig belyses den sociale ulighed i sundhed mellem forskellige befolkningsgrupper.

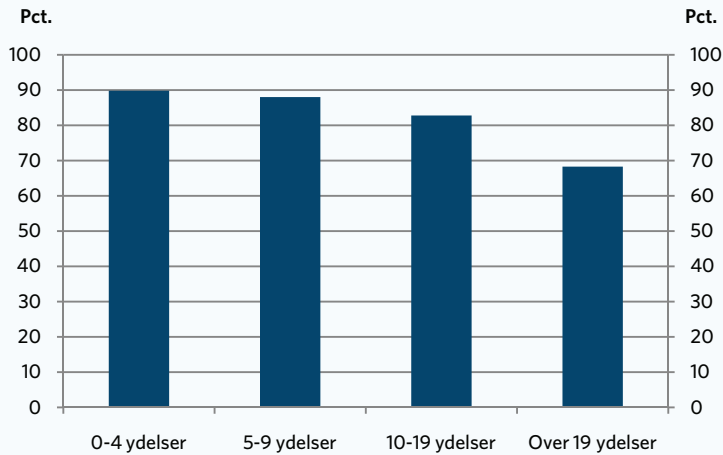
Tabte arbejdsår ved tidlig tilbagetrækning

De enkeltes helbredstilstand har helt naturligt stor betydning for tilknytningen til arbejdsmarkedet. Denne sammenhæng kan f.eks. illustreres ved at se på, hvordan beskæftigelsesomfanget afhænger af medicinforbruget og antallet af ydelser den enkelte modtager hos den praktiserende læge i løbet af et år. Som det fremgår af figur 1a og 1b, er der en klar tendens til, at jo oftere man går til læge, og jo mere medicin man får, des mindre er sandsynligheden for at være i beskæftigelse.

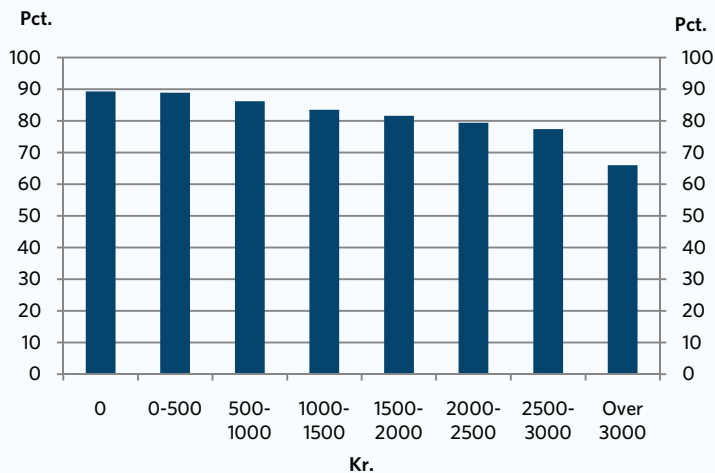
For eksempel er beskæftigelsesgraden for de 30-49-årige, der køber for mere end 3.000 kr. receptlig medicin, på 66 procent, mens beskæftigelsesgraden for personer med et medicinforbrug under 500 kr. er 89 procent. For aldersgruppen som helhed er beskæftigelsesgraden på over 85 procent.

Dårligt helbred leder således typisk til lavere beskæftigelsesomfang og dermed et samfunds- og privatøkonomisk velstandstab. I de særlig alvorlige tilfælde kan de helbreds-mæssige problemer medføre førtidig tilbagetrækning eller død.

Figur 1a. Andel beskæftigede fordelt på antal ydelser hos praktiserende læge

Figur 1b. Andel beskæftigede fordelt på medicinforbrug

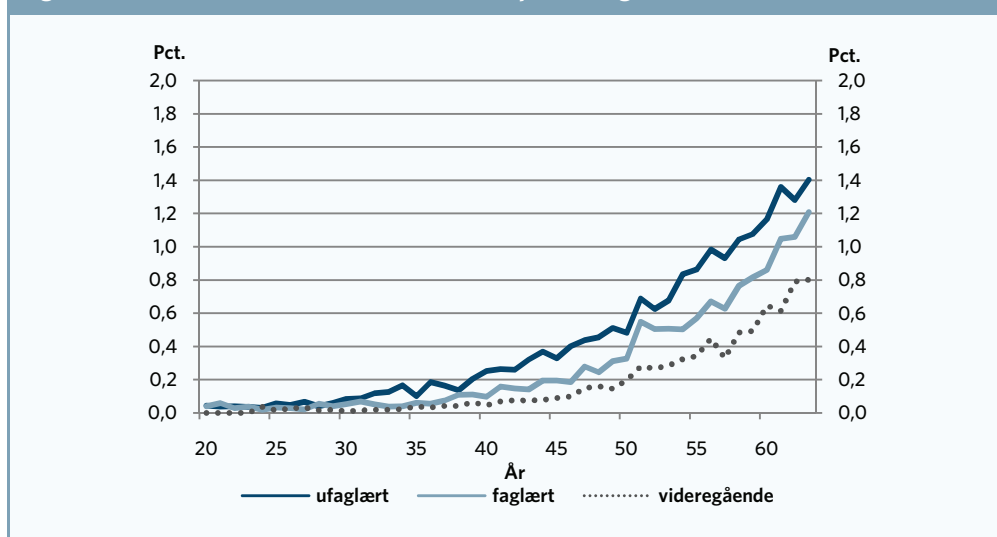
Anm.: Personer i alderen 30-49 år indgår.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellen.

Som vist senere i kapitlet, er der forholdsvis store forskelle i forskellige befolkningsgruppers helbredstilstand. Disse forskelle viser sig også, når man ser på risikoen for tilkendelse af førtidspension og dødsrisikoen for forskellige befolkningsgrupper.

For eksempel viser figur 2, at dødeligheden er markant større blandt ufaglærte end blandt personer, der har en videregående uddannelse.

Figur 2. Risikoen for at dø i løbet af 2006 fordelt på alder og uddannelse

Anm.: I beregningen indgår kun personer, der på et tidspunkt i deres liv har været erhvervsaktive.

Kilde: AE på baggrund af IDA.

Tilsvarende viser figur 3, at risikoen for at overgå til førtidspension er betydeligt større for uflaglærte, end tilfældet er blandt personer med en videregående uddannelse. Disse uddannelsesmæssige forskelle i risikoen for førtidspensionering og død må forventes langt overvejende at skyldes helbredsmæssige forskelle mellem grupperne.

En måde at anskueliggøre hvor meget uflaglærtes overdødelighed og overrisiko for førtidspensionering betyder for beskæftigelsen, er ved at undersøge, hvor meget disse risici betyder for antallet af tabte potentielle arbejdsår. For eksempel vil en person, der overgår til førtidspension som 40-

årig, have mistet 23 potentielle arbejdsår, hvis man regner frem til 63-års alderen. På baggrund af risikoen for henholdsvis førtidspensionering og tidlig død i de enkelte aldersgrupper er det således muligt at opgøre det gennemsnitlige antal år, der går tabt på arbejdsmarkedet som følge af disse risici. I boks 1 er beregningsmetoden nærmere beskrevet.

Efter disse beregningsprincipper viser tabel 1, at uflaglærte mister 7,1 potentielle arbejdsår som følge af førtidspensionering og tidlig død, mens det tilsvarende antal tabte arbejdsår for personer med en videregående uddannelse i gennemsnit er 2,1 år. Personer med en erhvervsfaglig uddannelse ligger

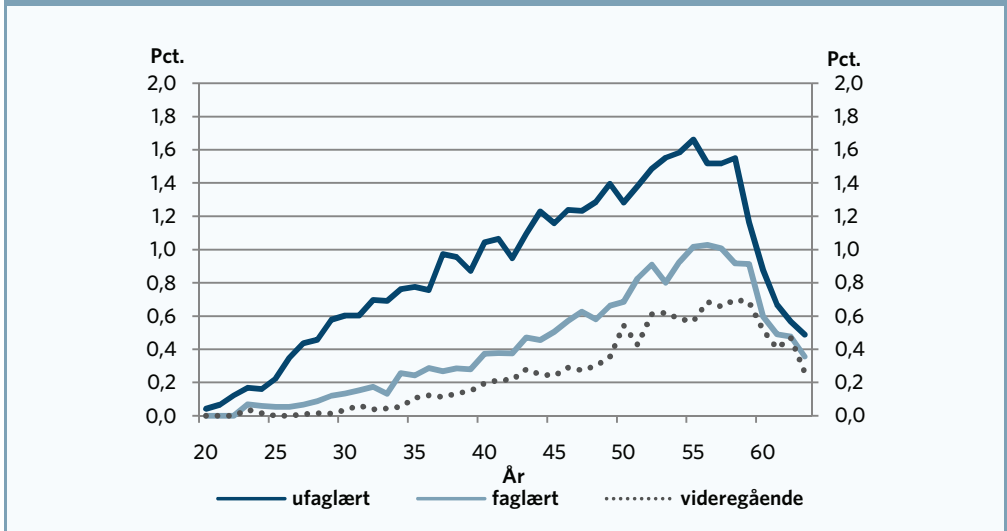
Tabel 1. Tabte potentielle arbejdsår opdelt på uddannelse

	Tabte år	Heraf fra tidlig død År	Heraf fra førtidspension
Uflaglærte	7,1	1,9	5,2
Faglærte	3,4	1,1	2,3
Videregående	2,1	0,7	1,4
I alt	4,3	1,3	3,0

Anm.: Det skal bemærkes, at antallet af potentielle arbejdsår er beregnet for en 30-årig frem til 63-års alderen. Der regnes således ikke helt frem til pensionsalderen. I beregningerne indgår også personer, der ikke har nogen erhvervs erfaring. Hvis personer uden erhvervs erfaring udelades af beregninger, reduceres det gennemsnitlige antal potentielle arbejdsår til fire år.

Kilde: AE på baggrund af IDA.

Figur 3. Risikoen for at overgå til førtidspension i løbet af 2006 fordelt på alder og uddannelse

Anm.: I beregningen indgår kun personer, der på et tidspunkt har været erhvervsaktive. Som det fremgår af figuren, falder tilgangsfrekvensen til førtidspension markant omkring 60 års alderen. Det skal ses i sammenhæng med, at mange i den alder har mulighed for at gå på efterløn i stedet.
 Kilde: AE på baggrund af IDA.

midt i feltet med 3,4 potentielle tabte år, hvilket er mindre end det gennemsnitlige antal tabte arbejdsår for befolkningen som helhed. De store uddannelsesmæssige forskelle må forventes i høj grad at afspejle de helbredsmæssige forskelle, der er mellem uddannelsesgrupperne, som igen afspejler forskelle i arbejdsmiljø, livsstil, levevis mv. Der er således et stort potentiale for større beskæftigelse, hvis den sociale ulighed i sundhed reduceres og arbejdsmiljøet forbedres.

I tabel 1 er desuden vist, hvor stor en del af de tabte arbejdsår der kan henføres til risikoen for tidlig død eller førtidspension. Det fremgår blandt andet, at af de 4,3 tabte arbejdsår for befolkningens

gens som gennemsnit kan de 3,0 år henføres til risikoen for førtidspension, mens 1,3 år skyldes tidlig død. Hovedparten af de tabte arbejdsår skyldes således tidlig tilbagetrækning i kraft af førtidspensionering. Det er i særlig grad tilfældet for de uaglærte, hvor førtidspension isoleret set indebærer et tab på 5,2 år.

For at give en indikation af, hvor meget uaglærtes (og til dels faglærtes) relativt høje dødelighed og førtidspensionsrisiko betyder for den potentielle beskæftigelse, er i tabel 2 vist, hvor meget beskæftigelsen på langt sigt vil kunne øges, hvis disse grupper havde samme risiko som personer med en videregående uddannelse. Som det

Tabel 2. Potentiel stigning i beskæftigelsen

	I alt	Tidlig død 1.000 pers.	Førtidspension
Uaglærte	79,0	19,0	60,0
Faglærte	27,0	9,0	18,0
Videregående	0,0	0,0	0,0
I alt	106,0	27,0	78,0

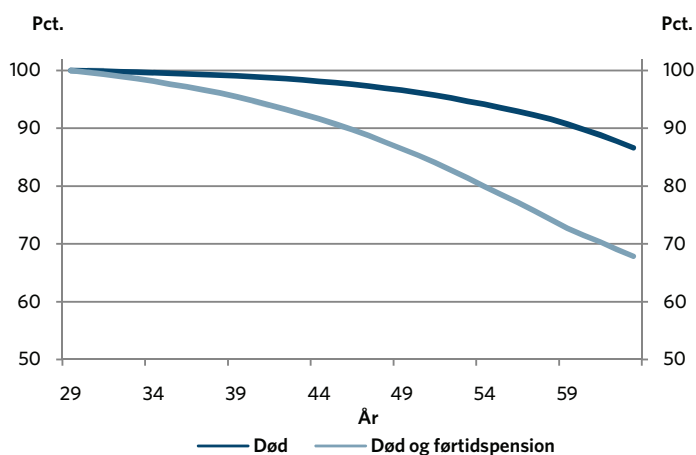
Anm.: Tabellen viser den potentielle stigning i beskæftigelsen på lang sigt (2050), hvis uaglærte og faglærte opnår samme risiko for førtidspensionering og tidlig død som personer med en videregående uddannelse. I beregningerne er det antaget, at befolkningensdannelsefordeling på lang sigt svarer til Undervisningsministeriets uddannelsesprofil fra 2006.

Kilde: AE på baggrund af IDA, Undervisningsministeriets uddannelsesprofil 2006 samt Danmarks Statistiks befolkningsfremskrivning 2008.

Boks 1. Beregning af antal tabte potentielle arbejdsår

Beregningen af antallet af tabte arbejdsår for forskellige befolkningsgrupper er beregnet ved at udregne overlevelseskurver for den pågældende befolkningsgruppe med udgangspunkt i gruppens aldersfordelte risiko for førtidspension og død. Konkret tages der udgangspunkt i overlevelseskurven for en 30-årig frem til 63-årsalderen - dvs. en periode på 34 år. Bidraget fra dødsrisikoen findes ved for den pågældende befolkningsgruppe at beregne overlevelseskurven på baggrund af de aldersfordelte dødeligheder. Det forventede tab af antallet af potentielle arbejdsår beregnes da som arealet over denne overlevelseskurve - jf. figur B1. Ved beregning af, hvor mange år der går tabt som følge af risikoen for førtidspension, dannes en overlevelseskurve, hvor såvel risikoen for død samt førtidspensionsrisikoen indgår. Arealet mellem denne overlevelseskurve og overlevelseskurven beregnet på baggrund af dødelighederne er da et udtryk for, hvor mange år, der tabes som følge af førtidspensionsrisikoen.

Figur B1. Illustration af beregning af tabte arbejdsår

Kilde: AE på baggrund af IDA.

fremgår, er dette beskæftigelsespotentiale i størrelsesordenen 106.000 personer på længere sigt. Beskæftigelsespotentialet er i nogen grad under vurderet, da det kun er beregnet frem til 63-årsalderen.

Der er således et stort potentiale for at øge beskæftigelsen ved at reducere overdødeligheden og den høje tilgang til førtidspension for ufaglærte og faglærte. Det skal dog understreges, at det næppe er realistisk, at risikoen for ufaglærte og faglærte kommer helt ned på niveau med risikoen for personer med en videregående uddannelse.

Realiseringen af (dele af) dette beskæftigelsespotentiale kræver, at arbejdsmiljøet på virksomhederne forbedres, så risikoen for nedslidning og ud-

brændthed reduceres i forhold til i dag. Derudover vil ændret livsstil i form af mindre rygning, mere motion og sundere kost kunne bidrage til at reducere risikoen for tidlig tilbagetrækning og tidlig død. Disse to risikofaktorer (dårligt arbejdsmiljø og usund levevis) kan imidlertid ikke ses isoleret. Det skyldes, at et dårligt fysisk eller psykisk arbejdsmiljø kan være medvirkende til, at den enkelte ikke har et tilstrækkeligt mentalt overskud til at leve et sundt og aktivt liv og i højere grad falder for fristelsen til at springe den daglige motion over og/eller, at den enkelte kompenserer for den belastende arbejdsdag ved for eksempel rygning.

Udover at forbedret sundhed og bedre arbejdsmiljø vil kunne reducere dødeligheden og tilgangen til førtidspension, ville en forbedret sund-

hødestilstand mere generelt bidrage til lavere sygefravær mv. og dermed give et større arbejdsudbud målt i timer.

På tværs af a-kasserne er der ligeledes store forskelle på antallet af tabte arbejdsår som følge af førtidig tilbagetrækning og tidlig død. Det fremgår af tabel 3, der viser, at indenfor LO-området er antallet af tabte leveår på 3,2 år i gennemsnit, mens Akademikere og Ledere i gennemsnit mister henholdsvis 1,0 og 1,1 år. Disse forskelle hænger naturligvis tæt sammen med de uddannelsesforskelle, der er dokumenteret ovenfor.

For de ikke-forsikrede i job er det gennemsnitlige antal tabte leveår på 6,1 år – dvs. et noget større tab end for de forsikrede set under ét. De ikke-forsikrede i job er imidlertid en meget uensartet gruppe, som både består af en gruppe med lav uddannelse, der har forholdsvis stor risiko for ledighed, marginalisering, førtidspensionering mv. Men blandt de ikke-forsikrede er der også en del højtuddannede, der har en så lille risiko for ledighed mv., at de vælger ikke at forsikre sig mod ledighed. Opdeles de ikke-forsikrede, der er i job, efter deres uddannelsesniveau, viser tabel 3, at for de ikke-forsikrede med en videregående uddannelse er tabet af potentielle arbejdsår som følge af førtidig tilbagetrækning og tidlig død kun på 2,2 år, mens det tilsvarende tal for andre ikke-forsikrede

er på 7,8 år, hvilket viser, at der er tale om en meget uensartet gruppe.

Den gruppe, der har det største tab af potentielle arbejdsår, er personer, der ikke er i job, idet tabet for denne gruppe er på 13,4 år. Det skyldes, at personer uden beskæftigelse (i den erhvervsaktive alder) typisk har større sandsynlighed for førtidspensionering eller tidlig død, end tilfældet er for personer i job, på grund af dårligere helbred mv. Det kan umiddelbart virke mærkeligt, at der beregnes tabte potentielle arbejdsår for dem, der ikke er i arbejde. Her er det imidlertid væsentligt at hæfte sig ved, at der er tale om et potentielt tab, som udelukkende beskriver, hvor mange år der i gennemsnit går tabt som følge af førtidig tilbagetrækning (førtidspension) samt tidlig død.

For LO-området som helhed er antallet af tabte potentielle arbejdsår som nævnt 3,2 år. Det dækker imidlertid over en vis variation mellem hovedforbundene under LO, som det fremgår af tabel 4. For eksempel er antal tabte år "kun" henholdsvis 2,1 år og 2,5 år inden for HK og Metals a-kasse, mens tabet for 3F og FOA er henholdsvis 4,5 år og 3,2 år. Som det fremgår af tabellen, er hovedforklaringen på disse forskelle, at især risikoen for førtidspensionering varierer forholdsvis meget indenfor LO-området.

Tabel 3. Tabte potentielle arbejdsår opdelt på a-kasse

	Tabte år	Heraf fra tidlig død	Heraf fra førtidspension
		År	
Forsikrede	2,5	0,8	1,7
- LO	3,2	0,9	2,3
- FTF	1,6	0,6	1,0
- Akademikere	1,0	0,6	0,4
- Ledere	1,1	0,6	0,5
- Udenfor hovedorg.	2,7	0,9	1,8
- Selvstændige	1,8	0,7	1,1
Ikke forsikrede i job	6,1	1,0	5,1
- Ufaglærte/faglærte	7,8	1,2	6,6
- Videregående udd.	2,2	0,6	1,6
Ikke i beskæftigelse	13,4	4,5	8,9
I alt	4,3	1,3	3,0

Kilde: AE på baggrund af IDA.

Tabel 4. Tabte potentielle arbejdsår fordelt på udvalgte forbund indenfor LO

	Tabte år	Heraf fra	Heraf fra
		tidlig død	førtidspension
		År	
LO	3,2	0,9	2,3
- 3F	4,5	1,3	3,2
- FOA	3,2	0,7	2,5
- TIB	3,1	0,9	2,1
- Metal	2,5	1,1	1,4
- SL	2,4	0,6	1,8
- HK	2,1	0,6	1,5

Anm.: Det forholdsvis lave bidrag fra "tidlig død" for FOAs og Socialpædagogernes a-kasse skal ses i sammenhæng med, at kvinder udgør en forholdsvis stor andel i disse a-kasser, og at kvinder overordnet set har lavere dødelighed end mænd.

Kilde: AE på baggrund af IDA.

Tilbagebetrækning og erhverv

For de beskæftigede er risikoen for førtidspensionering og tidlig død også meget afhængig af, hvilket erhverv den enkelte er beskæftiget i. Beregningsmetoden der er anvendt ovenfor, er imidlertid ikke hensigtsmæssig, når risikoen for førtidspensionering og død skal belyses på et detaljeret brancheniveau. I dette afsnit er derfor valgt at belyse de erhvervsmæssige forskelle ud fra, hvilke brancher der har den største overrisiko,

idet der tages højde for forskelle i aldersfordelingen mellem erhvervene.

I tabel 5 er vist de erhverv, hvor de ansatte har den største risiko for at overgå til førtidspension. Konkret viser tabellen den overrisiko, der er i de enkelte erhverv i forhold til gennemsnittet for alle beskæftigede. Som det fremgår, er det ansatte i rengøringsbranchen, der har den højeste overrisiko for førtidspensionering. I forhold til risikoen

Tabel 5. Erhverv med størst risiko for førtidspensionering

Branche	Overrisiko i procent
Rengøringsvirksomhed	126,0
Fiskeri	118,0
Restauranter	116,0
Institutioner for voksne (primært ældrepleje)	92,0
Bagerier	89,0
Taxi- og turistvognmænd	88,0
Specialforretninger med fødevarer	81,0
Hoteller	71,0
Dagbladvirksomhed	67,0
Reparation af husholdningsapparater	60,0
Detailh. fra øvrige specialforretninger	59,0
Ejendomsudlejning	47,0
Reklame og markedsføring	43,0
Gartnerier	39,0
Supermarkeder og kolonialhandel	35,0

Anm.: I beregningen af risikoen er der standardiseret for eventuelle erhvervsmæssige forskelle i aldersfordelingen. Danmarks Statistik 111-er hvervsgruppering er benyttet.

Kilde: AE på baggrund af IDA.

Tabel 6. Erhverv med størst risiko for tidlig død

Branche	Overrisiko i procent
Fiskeri	89,0
Tobaksindustri	84,0
Renovation	84,0
Taxi- og turistvognmænd	74,0
Anden bygge- og anlægsvirksomhed	57,0
Maskinstationer og anlægsgartnere	54,0
Fragtvognmænd og rørtransport	51,0
Vandforsyning	46,0
Murervirksomhed	45,0
Entreprenørvirksomhed	43,0
Bygning af skibe og både	38,0
Ejendomsudlejning	38,0
Udvinning af grus og ler mv.	37,0
Restauranter	37,0
Rengøringsvirksomhed	35,0

Anm.: Se tabel 5.

Kilde: AE på baggrund af IDA.

set under ét bliver ansatte i rengøringsbranchen således førtidspensioneret mere end dobbelt så hyppigt. Ansatte på restauranter, i fiskerierhvervet og i ældreplejen har ligeledes en risiko for førtidspensionering, der er omtrent dobbelt så høj som den generelle risiko. Det billede, der tegner sig, når man kigger ned over listen, er, at mange af brancherne med høj førtidspensionsrisiko generelt er kendetegnet ved fysisk hårdt arbejde, som med stor sandsynlighed er medvirkende til den høje risiko for førtidspensionering. Livsstilmæssige forhold kan imidlertid også spille ind – som f.eks. ryge- og kostvaner, selvom disse forhold formentlig har større betydning for dødeligheden end for risikoen for førtidspensionering.

I tabel 6 er vist en tilsvarende oversigt over de erhverv, der har den højeste overdødelighed sammenlignet med dødeligheden generelt for beskæftigede. Som det fremgår, er dødeligheden indenfor fiskeriet næsten dobbelt så stor som for beskæftigede generelt. Derudover viser tabellen, at der er en vis grad af sammenfald i de erhverv, der har overrisiko for henholdsvis førtidspensionering og dødelighed. På begge top 15 lister optræder således fiskeri, rengøring, vognmænd og restauranter.

Sundhed og erhverv

Dårligt helbred kan i de særligt alvorlige tilfælde vise sig ved førtidig tilbagetrækning eller tidlig død. I det foregående afsnit er de store erhvervsmæssige forskelle i disse risici belyst. Andre (mindre alvorlige) sundhedsindikatorer som antal lægebesøg, medicinforbrug mv. viser ligeledes store erhvervsmæssige forskelle.

I tabel 7 er vist de erhverv, hvor de ansatte trækker mest på sygesikringsydelse (læge, tandlæge mv.). Som det fremgår, er det gennemsnitlige træk på sygesikringsydelse indenfor børnepasning og ældrepleje ca. 30 procent højere end for beskæftigede generelt. Der er også andre store offentlige beskæftigelsesområder på listen – nemlig folkeskole og offentlig administration. Det skal bemærkes, at forskelle i kønssammensætningen mellem erhvervene påvirker resultaterne.

I tabel 8 er vist en tilsvarende liste over de erhverv, hvor de ansatte i gennemsnit forbruger mest medicin. Igen ses det, at centrale dele af den offentlige sektor optræder på listen. Som det fremgår, er det i erhvervet "Apoteker og materialister", hvor forbruget af receptpligtig medicin tilsyneladende er størst.

Tablet 7. Erhverv hvor ansatte trækker mest på sygesikringsydelse

Branche	Merforbrug i procent
Institutioner for voksne	32,7
Institutioner for børn og unge	31,3
Anden servicevirksomhed	24,8
Offentlig sektoradministration	24,4
Apoteker og materialister	21,2
Detailh. m. beklædning og fodtøj	18,1
Medicinalindustri	17,7
Generel offentlig administration	17,5
Advokatvirksomhed	16,9
Folkeskoler	13,5
Læger, tandlæger og dyrlæger	13,0
Forsikring	12,4
Beklædningsindustri	10,4
Organisationer og foreninger	10,4
Voksenundervisning	10,1

Anm.: Se tabel 5. Tal fra 2006.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Vurderet ud fra den offentlige debat er stress ved at blive et stigende helbredsmæssigt problem i befolkningen. Det skyldes formentlig en kombination af stigende arbejdstempo, høje krav til omstillingssparathed, højt aktivitetsniveau i fritiden mv. Som

en indikator for det psykiske helbred blandt de ansatte i forskellige brancher er i tabel 9 vist den erhvervsmæssige overrisiko for, at de ansatte har fået ordineret receptpligtig psykofarmaka og/eller antidepressiv medicin. Tabellen viser, at ansatte

Tablet 8. Erhverv hvor ansatte køber mest receptpligtig medicin

Branche	Merforbrug i procent
Apoteker og materialister	164,5
Læder- og fodtøjsindustri	106,5
Institutioner for voksne	93,1
Læger, tandlæger og dyrlæger	78,9
Institutioner for børn og unge	75,2
Detailh. m. beklædning og fodtøj	68,3
Anden servicevirksomhed	62,2
Hospitaler	61,3
Generel offentlig administration	55,1
Offentlig sektoradministration	53,6
Advokatvirksomhed	44,7
Varehuse og stormagasiner	35,0
Forsikring	33,4
Beklædningsindustri	29,3
Medicinalindustri	25,9

Anm.: Se tabel 5. Tal fra 2006.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Tablet 9. Erhverv hvor flest af de ansatte køber psykofarmaka og antidepressiv medicin

Branche	Merforbrug i procent
Institutioner for voksne	52,0
Detailh. m. beklædning og fodtøj	35,0
Læger, tandlæger og dyrlæger	26,0
Dagbladvirksomhed	25,0
Voksenundervisning	24,0
Institutioner for børn og unge	24,0
Apoteker og materialister	23,0
Rengøringsvirksomhed	22,0
Hospitaler	22,0
Anden forretningsservice	19,0
Offentlig sektoradministration	19,0
Generel offentlig administration	18,0
Restauranter	17,0
Organisationer og foreninger	15,0
Læder- og fodt�jsindustri	14,0

Anm.: Se tabel 5. Tal fra 2006.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

på institutioner for voksne (primært ældreplejen) er den erhvervsgruppe, som har størst risiko for at tage psykofarmaka eller antidepressiv medicin. Konkret er risikoen i dette erhverv mere end 50 procent højere end blandt de beskæftigede generelt (15,2 procent af de ansatte mod 10,0 procent for beskæftigede under ét). En række andre af de store offentlige områder er ligeledes på top-15-listen over erhverv med højt forbrug af psykofarmaka og antidepressiv medicin. Det drejer sig om pasning af børn og unge, hospitaler samt offentlig administration.

For alle de helbredsindikatorer, der er undersøgt ovenfor, er der forholdsvis store erhvervsr essige forskelle. En af hovedforklaringerne på disse forskelle er forskelle i det psykiske og fysiske arbejdsmiljø – og der er derfor et stort sundhedsmæssigt (og dermed beskæftigelsesmæssigt) potentiale i at forbedre arbejdsmiljøet.

Sundhedstilstand for forskellige befolkningsgrupper

I denne analyse er befolkningens sundhedstilstand belyst på baggrund af registeroplysninger om borgernes anvendelser af sygesikringsydelser, sygehusbenyttelse samt receptpligtig medicinforbrug. Anvendelsen af disse registre giver mulighed

for at belyse, hvor meget forskellige befolkningsgrupper trækker på disse sundhedsydelser fra det offentlige.

Den enkeltes sundhedstilstand kan naturligvis ikke belyses udtømmende ud fra disse oplysninger. Det skyldes blandt andet, at der er store individuelle forskelle i, hvor ofte man g r til lægen og hvor meget medicin, man indtager – selv ved samme lidelse. Dertil kommer, at der kan være lidelser, som kun i begrænset omfang kræver lægelig ekspertise, men som kan være til stor gene for den enkelte.

På trods af disse forhold er det vurderingen, at den enkeltes træk på sundhedsrelaterede ydelser er en god indikator for den enkeltes helbredstilstand. På områder, hvor der er høj brugerbetaling, er denne sammenhæng imidlertid ikke oplagt, idet et lavt forbrug her kan skyldes økonomiske begrænsninger for den enkelte. Det er f.eks. tilfældet på tandlægeområdet.

På tilsvarende vis viser fordelinger over for eksempel antal lægebesøg og antal sengedage på sygehuse, at der er meget store forskelle i, hvor meget borgerne trækker på sundhedsvæsenet. For nærmere at belyse denne sundhedsmæssige

Tabel 10. Gennemsnitlig træk på offentlige sundhedsydelser fordelt på uddannelse

	Almen læge (Antal ydelser)	Speciallæge (Antal ydelser)	Tandlæge (Antal ydelser)	Antal sengedage	Ambulante besøg	Medicinudgifter (1.000 kr.)
Ufaglærte	11,6	1,7	3,4	1	1,0	2,4
Faglærte	9,7	1,6	3,9	1	0,9	1,7
KVU	8,3	1,7	4,0	1	0,8	1,5
MVU	9,3	2,0	4,0	1	1,0	1,6
LVU	6,6	1,9	3,7	0	0,8	1,5
I alt	9,9	1,7	3,8	1	1,0	1,9

Anm.: Tallene vedrører aldersgruppen 25-64-årige og er aldersstandardiseret indenfor denne gruppe. Tal for 2006. Dog er tandlægeydelser baseret på data fra 2005.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

ulighed ses i det følgende på forskellige befolkningsgruppers brug af sundhedsydelser.

Uddannelse

Den sundhedsmæssige ulighed viser sig blandt andet, når man ser på, hvor mange ydelser den enkelte får udført hos den praktiserende læge i 2006. Som det fremgår af tabel 10, får ufaglærte i alderen 25-64 år i gennemsnit udført 11,6 ydelser pr. år, mens personer med en lang videregående uddannelse i samme aldersgruppe kun modtager 6,6 ydelser om året. I disse gennemsnitstal er der korrigeret for eventuelle forskelle i aldersfordelingen mellem de enkelte uddannelsesgrupper.

Ser man i stedet på det gennemsnitlige medicinforbrug, viser tabellen, at ufaglærte i gennemsnit indløser recepter for 2.400 kr. i 2006, mens udgiften for personer med en erhvervsfaglig eller videregående uddannelse er under 1.600 kr. Tilsvarende uddannelsesforskelle ses for antal sengedage på sygehuset og antal ambulante besøg.

Det eneste område, hvor ufaglærte i gennemsnit trækker mindst på de offentlige sundhedsydelser, er på tandlægeområdet, hvilket formentlig skal ses i sammenhæng med den høje grad af brugerbetaling på tandlægeområdet.

Den uddannelsesgruppe, der overordnet set trækker mindst på de offentlige sundhedsydelser, er personer med en lang videregående uddannelse. For eksempel er personer med en lang videregående uddannelse kun i gennemsnit indlagt 0,4 dage om året på sygehuset, mens det tilsvarende tal for ufaglærte er 0,7 dage.

Socioøkonomisk

Opdeles de 25-64-årige på socioøkonomisk status, er det de beskæftigede, som trækker mindst på den offentlige service inden for sundhedsområdet. For eksempel modtager de beskæftigede i gennemsnit 8,4 ydelser om året hos den praktiserende læge, mens kontanthjælpsmodtagere og førtidspensionister i gennemsnit modtager henholdsvis 17,4 og 22,3 ydelser om året.

Førtidspensionister er generelt den gruppe, der har det største træk på sundhedsydelserne, hvilket naturligt hænger sammen med, at tildelingen af førtidspensionen sker på baggrund af arbejdsevnen og dermed helbredstilstanden.

Derudover er det værd at bemærke, at kontanthjælpsmodtagere også trækker forholdsvis meget på de offentlige sundhedsydelser. Sammenholdt med de beskæftigede er medicinforbruget blandt kontanthjælpsmodtagere således dobbelt så stort, og trækket på sygehusene er i størrelsesordenen 2-3 gange større end for de beskæftigede afhængig af, om man ser på antal sengedage eller antal ambulante besøg.

Denne oversygelighed blandt kontanthjælpsmodtagerne vidner om, at en ikke ubetydelig del af kontanthjælpsmodtagerne har helbredsmæssige problemer, som ikke umiddelbart gør dem i stand til at påtage sig et job. Derudover viser tabellen, at kontanthjælpsmodtagere går væsentligt mindre til tandlægen end beskæftigede, hvilket vidner om, at den høje brugerbetaling på tandlægeområdet rammer de dårligst stillede.

Tablet 11. Gennemsnitlig træk på offentlige sundhedsydelser

	Almen læge (Antal ydelser)	Speciallæge (Antal ydelser)	Tandlæge (Antal ydelser)	antal sengedage	Ambulante besøg	Medicinudgifter (1.000 kr.)
Beskæftiget	8,4	1,6	3,9	0,4	0,8	1,3
Ledig	11,2	2,0	3,3	0,4	1,0	1,5
Kontanthjælp	17,4	3,0	2,5	1,4	2,1	3
Førtidspension Udenfor arbejdsstyrken	22,3	2,3	3,8	1,9	2,1	9,8
I alt	9,9	1,7	3,8	0,6	1,0	1,9

Anm.: Tallene vedrører aldersgruppen 25-64-årige og er aldersstandardiseret indenfor denne gruppe. Tal for 2006, dog er tandlægeydelser baseret på data fra 2005.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.

Etnicitet

Som der fremgår af tabel 12, er der en tendens til, at indvandrere fra ikke-vestlige lande hyppigere går til læge og speciallæge, end tilfældet er for etniske danskere. F.eks. modtager indvandrere fra ikke-vestlige lande i gennemsnit 2,8 ydelser hos en speciallæge, mens etniske danskere i gennemsnit modtager 1,6 ydelser om året. Tilsvarende har indvandrere fra ikke-vestlige lande flere ambulante besøg end etniske danskere.

Baggrunden for, at indvandrere fra ikke-vestlige lande trækker mere på en række sundhedsydelser end etniske danskere, kan være kulturelt betinget. Men det kan også skyldes, at en del af indvandrerne fra ikke-vestlige lande er flygtninge, som kan have nogle psykiske problemer som følge af de typisk meget ubehagelige oplevelser i oprindelseslandet.

Inden for tandlægeområdet trækker indvandrere fra ikke-vestlige lande derimod mindre på sundhedsvæsenet end etniske danskere. Mens danskere i gennemsnit modtager 3,8 tandlægeydelser om året, modtager indvandrere fra ikke-vestlige lande kun 2,3 tandlægeydelser om året. Hovedforklaringen på, at tandlægeområdet (etnisk set) adskiller sig fra de øvrige sundhedsområder, er formentlig den høje grad af brugerbetaling på tandlægeområdet, som formentlig får mange i lavindkomstgruppen (hvor mange indvandrere befinder sig) til at fravælge/underprioritere tandlægebesøg sammenholdt med andre grupper.

Indvandrere fra vestlige lande synes overordnet at trække mindst på de offentlige sundhedsydelser. Indvandrere fra vestlige lande modtager forholdsmæssigt få ydelser hos den praktiserende læge, de har færre sengedage og ambulante besøg, og samtidigt bruger de færrest penge på medicin.

Tablet 12. Gennemsnitlig træk på offentlige sundhedsydelser fordelt på etnicitet

	Almen læge (Antal ydelser)	Speciallæge (Antal ydelser)	Tandlæge (Antal ydelser)	antal sengedage	Ambulante besøg	Medicinudgifter (1.000 kr.)
Etniske danskere	9,9	1,6	3,8	0,6	1,0	1,9
Vestlige lande	8	1,7	3,1	0,5	0,8	1,5
Ikke vestlige lande	12,3	2,8	2,3	0,6	1,2	1,9
Efterkommere	9,7	2,1	3,5	0,7	0,9	2,1
I alt	9,9	1,7	3,8	0,6	1,0	1,9

Anm.: Tallene vedrører aldersgruppen 25-64-årige og er aldersstandardiseret indenfor denne gruppe. Tal for 2006, dog er tandlægeydelser baseret på data fra 2005.

Kilde: AE på baggrund af Lovmodellens datagrundlag.